

**T.C.
ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI
MUHASEBE - FİNANSMAN BİLİM DALI**

**BÖLGESEL KALKINMADA FİNANS KESİMİNİN ROLÜ: NİĞDE İLİ
ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Metin Can GÜLSEREN**

**Niğde
Eylül, 2016**

**T.C.
ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI**

**BÖLGESEL KALKINMADA FİNANS KESİMİNİN ROLÜ: NİĞDE İLİ
ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Metin Can GÜLSEREN**

Danışman : Doç. Dr. Ömer İSKENDEROĞLU
Üye : Prof. Dr. Ali DERAN
Üye : Doç. Dr. Serkan Yılmaz KANDIR

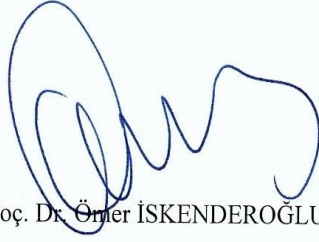
**Niğde
Eylül, 2016**

JÜRİ ONAY SAYFASI

Doç. Dr. Ömer İSKENDEROĞLU danışmanlığında Metin Can GÜLSEREN tarafından hazırlanan "Bölgesel Kalkınmada Finans Kesiminin Rolü: Niğde İli Örneği" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı Muhasebe Finansman bilim dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tarih: 07/09/2016

JÜRİ :

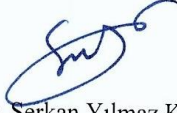
Danışman : Doç. Dr. Ömer İSKENDEROĞLU

Üye

: Prof. Dr. Ali DERAN

Üye

: Doç. Dr. Serkan Yılmaz KANDIR

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun Tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Tarih: .../.../.....

Doç. Dr. Ömer İSKENDEROĞLU
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Bölgesel Kalkınmada Finans Piyasalarının Rolü: Niğde İli Örneği” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içerisinde kullandıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım (10/08/2016).

Metin Can GÜLSEREN

ÖNSÖZ

Bu çalışma çok uzun ve zahmetli bir sürecin ürünü oldu. Bu süreçte gerek bilişsel ve gerek motivasyon anlamında bana katkısı olan bazı önemli isimleri burada anmak istiyorum.

Öncelikle tez çalışmam sırasında yardımlarını esirgemeyen ve engin bilgilerinden yararlandığım değerli hocam Doç. Dr. Ömer İSKENDEROĞLU'na, Tez çalışmasına gerekli veri ve materyalleri sağlayan ve yön gösteren başta Sayın Davut YEŞİL olmak üzere Ahiler Kalkınma Ajansı ailesine, umutsuzluğa kapıldığımda bana sürekli moral veren ve beni motive eden arkadaşlarım Mehmet Göktürk CAN, Kamil YILDIRIM, Osman Burak YILMAZ, Gökhan SEÇİLMİŞ, Mustafa POLAT, Nevzat SÜRME, Kürşat ÜNVER, Ali TEKİN ve Alper ASLAN'a eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen ve her daim yanımda olan babam Mahmut GÜLSEREN, annem Müzeyyen YOLCU ve kardeşlerim Cem GÜLSEREN, Deniz GÜLSEREN, Veysi GÜLSEREN ve Emine Dilan EKER'e sonsuz teşekkür ederim.

Eylül, 2016

Metin Can GÜLSEREN

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ

BÖLGESEL KALKINMADA FİNANS KESİMİNİN ROLÜ: NİĞDE İLİ
ÖRNEĞİ

GÜLSEREN, Metin Can
İşletme Anabilim Dalı
Danışman: Doç. Dr. Ömer İSKENDEROĞLU
Eylül 2016 – 140 sayfa

Kalkınma süreçlerinin işleyişi ve mekanizmaları sabit dinamiklere sahip değildir. Bölgesel kalkınma ise bölge özelliklerine ve ekonomik motivasyonlara bağlı olarak değişmektedir. Bu hususta finansal kesim kalkınma sürecini doğrudan veya dolaylı olarak destekleyebilecek araçlar olarak ele alınabilir. Ancak finansal kesimin bölgesel kalkınma üzerinde bir etkisi olup olmadığı tartışılan bir konudur. Bu çalışmada bölgesel kalkınmada finans kesiminin bir rolü olup olmadığı araştırılarak bölgesel kalkınma üzerinde etkili olan önemli faktörler tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda Niğde ili için 2006 – 2014 yılları arası esas alınarak yıllık frekanstaki bölgesel ve ulusal bir dizi veri dahilinde yoğunlaşma katsayısı analizi ve değişim payı analizi gerçekleştirilmiştir. Yoğunlaşma katsayısı analizinden elde edilen sonuçlar bölgenin ülke ekonomisine kıyasla hangi faaliyetlerde daha yoğun olduğunu ortaya koymaktadır. Değişim payı analizi ise bölgesel kalkınmada finans kesiminin rolü olup olmadığını ortaya koymaktadır. Yoğunlaşma katsayısı analizi sonucuna göre Niğde ili Madencilik ve Taşocakçılığı İhracatı, Tarım ve Ormancılık İthalatı, Tarım İhtisas Kredileri, Toptan ve Perakende Ticaret İhracatı, Mesleki İhtisas Kredileri, Tarım ve Ormancılık İhracatı, Bitkisel Üretim Değeri, Resmi Kuruluşlar Mevduatı, Canlı Hayvanlar Değeri İmalat İhracatı, Tasarruf Mevduatı alanlarında ülke ekonomisine kıyasla daha yoğun faaliyette bulunmaktadır. Değişim payı analizinden elde edilen sonuçlara göre ise Niğde ilinin bölgesel kalkınmasında finans kesiminin sistematik bir rolünün olmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bölgesel kalkınma, Finans Kesimi, Değişim Payı Analizi, Yoğunlaşma Katsayısı Analizi, Finansal Kurumlar

ABSTRACT
MASTER'S THESIS

**THE ROLE OF FINANCIAL INDUSTRY IN REGIONAL DEVELOPMENT:
AN EXAMPLE OF NIĞDE PROVINCE**

GÜLSEREN, Metin Can
Department of Business
Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Ömer İSKENDEROĞLU
September 2016 – 140 pages

The operation and mechanism of development process does not have constant dynamics. Regional development, however, tends to vary depending on regional features and the economic motivation. In that regard, the financial industries can be considered as intermediaries which would directly or indirectly support the development process. Nonetheless, whether financial industries have an impact on regional development is a controversial issue. In this study, the possible role of financial industries in regional development is examined and important factors that would have impact on regional development are investigated.

In this context, Location Quotient Analysis and Shift-Share Analysis are performed by utilizing a series of regional and national annual data between the years 2006 - 2014 for Niğde Province. The results of Location Quotient Analysis reveal the activities with which the Region deals more intensely compared to the national economy.

Shift-Share Analysis, however, reveals whether or not financial industries play a role on regional development. According to Location Quotient Analysis results, Niğde Province deals more intensely with such activities as Mining and Quarrying Export, Agriculture and Forestry Import, Agricultural Specialized Lending, Wholesale and Retail Trade Export, Professional Specialized Loans, Agriculture and Forestry Exports, Crop Production Value, Government Agencies deposits, Livestock Value of Manufacturing Exports, and Savings Deposits in comparison with the national economy. The results of shift-share analysis conclude that systematically financial industries have no impact on regional development in Niğde Province.

Keywords: Regional Development, Financial Industry, Shift-Share Analysis, Location Quotient Analysis, Financial Institutions

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iii
TABLolar LİSTESİ	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BÖLGESEL KALKINMA VE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI.....	2
1.1. Bölge Kavramı	2
1.2. Bölge Türleri.....	3
1.2.1. Gelişmişlik Düzeylerine Göre Bölgeler	3
1.2.1.1. Gelişmiş Bölge.....	3
1.2.1.2. Az Gelişmiş Bölge	4
1.2.2. Ekonomik Yapılarına Göre Bölgeler	5
1.2.2.1. Homojen Bölge	5
1.2.2.2. Polarize Bölge	6
1.2.2.3. Plan Bölge.....	7
1.3. Kalkınma ve Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı.....	8
1.4. Bölgesel Kalkınma Kavramı.....	9
1.5. Dünya’da ve Türkiye’de Bölgesel Kalkınma	10
1.5.1. Dünya’da Bölgesel Kalkınma	10
1.5.1.1. Avrupa Birliği’nin Bölgesel Kalkınma Politikaları	11
1.5.1.2. Birleşmiş Milletlerin Bölgesel Kalkınma Politikaları.....	13
1.5.1.3. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatının Bölgesel Kalkınma Politikaları.....	15
1.5.1.4. Uluslararası Çalışma Örgütünün Bölgesel Kalkınma Politikaları	16
1.5.2. Türkiye’de Bölgesel Kalkınma	16
1.5.2.1. 1923-1950 Dönemi Bölgesel Kalkınma Politikaları.....	17
1.5.2.2. 1950-1960 Dönemi Bölgesel Kalkınma Politikaları.....	19
1.5.2.3. 1960 Yılından Sonra Bölgesel Kalkınma Politikaları.....	19
1.5.2.3.1. I. Beş Yıllık Kalkınma Planı.....	20
1.5.2.3.2. II. Beş Yıllık Kalkınma Planı.....	21

1.5.2.3.3. III. Beş Yıllık Kalkınma Planı	22
1.5.2.3.4. IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı	23
1.5.2.3.5. V. Beş Yıllık Kalkınma Planı	23
1.5.2.3.6. VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı	24
1.5.2.3.7. VII Beş Yıllık Kalkınma Planı.....	25
1.5.2.3.8. VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı	26
1.5.2.3.9. IX. Beş Yıllık Kalkınma Planı	28
1.5.2.3.10. X. Beş Yıllık Kalkınma Planı	29
1.6. Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Projeleri	30
1.6.1. Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesi	30
1.6.2. Doğu Anadolu Projesi.....	32
1.6.3. Doğu Karadeniz Bölgesel Kalkınma Projesi	33
1.6.4. Çukurova Bölge Planı ve Kentsel Gelişme Projesi.....	35
1.6.4.1. Çukurova Bölge Planı	36
1.6.4.2. Çukurova Bölgesi Kentsel Gelişme Projesi.....	36
1.6.5. Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi.....	38
1.6.6. Güneydoğu Anadolu Projesi	39
1.6.7. Konya Ovası Projesi	41
1.7. Türkiye’de Kırsal Kalkınma Projeleri	42
1.7.1. Erzurum Kırsal Kalkınma Projesi.....	43
1.7.2. Bingöl Muş Kırsal Kalkınma Projesi.....	43
1.7.3. Yozgat Kırsal Kalkınma Projesi	44
1.7.4. Ordu-Giresun Kırsal Kalkınma Projesi.....	44
1.8. Kalkınma Bakanlığı	46
1.9. Bölgesel Kalkınma Ajansları	47

İKİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL PİYASALAR.....	51
2.1. Finansal Piyasaların Tanımı.....	51
2.2. Finansal Piyasaların Yapısı.....	52
2.3. Finansal Piyasaların Fonksiyonları	54
2.4. Finansal Piyasaların Sınıflandırılması	55
2.5. Finansal Piyasalarda Yer Alan Kurumlar	63
2.5.1. Kredi ve Kefalet Kooperatifleri	63
2.5.2. Merkez Bankası	64

2.5.3. Ticari Bankalar.....	69
2.5.4. Kalkınma ve Yatırım Bankaları	71
2.5.5. Sigorta Kurumları	72
2.5.6. Menkul Kıymet Borsaları	76
2.5.7. Sermaye Piyasası Kurulu	79
2.6. Literatür Taraması.....	81

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BÖLGESEL KALKINMADA FİNANS KESİMİNİN ROLÜ NİĞDE İLİ

ÖRNEĞİ	90
3.1. Veri	90
3.2. Yöntem.....	94
3.3. Kısıtlar.....	97
3.4. Bulgular.....	97
SONUÇ	117
KAYNAKÇA.....	120
ÖZGEÇMİŞ	140

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Türkiye'de Polarize Bölgeler ve Etki Alanı	7
Tablo 2: Türkiye'deki Etkin Bölgesel Kalkınma Ajansları	49
Tablo 3: Reel Kesim ve Finans Piyasaları	52
Tablo 4: Mali Sistemin Tablosu	54
Tablo 5: Kırk Ülkede Merkez Bankalarının Kuruluş Tarihlerinin Kronolojik Sıralaması.....	65
Tablo 6: T.C. Merkez Bankasının Yıllara Göre Toplam Altın ve Döviz Rezervi	66
Tablo 7: Bazı Seçilmiş Ülkelerin Merkez Bankalarına Ait Altın ve Döviz Rezervleri Toplamı	67
Tablo 8: 2016 İtibariyle Gruplar Bazında Banka ve Bankaların Şube Sayıları	70
Tablo 9: Banka Gruplarının 2010 - 2014 Yılları Arası Toplam Aktifleri.....	70
Tablo 10: Dünya'da Bazı Ülkelerin Sigorta Şirketlerinin Sayısı	74
Tablo 11: Dünya'daki Bazı Ülkelerin Net Sigorta Primleri	75
Tablo 12: 2013 Yılındaki Değere Göre En Büyük Hisse Senedi Piyasaları	78
Tablo 13: Finansal Düzenleyici Kuruluşlar	80
Tablo 14: Değişim Payı ve Yoğunlaşma Katsayısı Analizinde Kullanılan Veriler ve Yararlanılan Kaynaklar	91
Tablo 15: Çalışmanın 2006 - 2014 Yılları Arası Türkiye Verilerinin Betimleyici İstatistikleri	98
Tablo 16: Çalışmanın 2006 - 2014 Yılları Arası Niğde İli Verilerinin Betimleyici İstatistikleri	99
Tablo 17: Üretim, Yatırım ve Teşvik Verileri Açısından Niğde İlinin Yıllara Göre Yoğunlaşma Katsayıları ve Öne Çıkan Bileşenler.....	99
Tablo 18: İthalat ve İhracat Verileri Açısından Niğde İlinin Yıllara Göre Yoğunlaşma Katsayıları ve Öne Çıkan Bileşenler.....	100
Tablo 19: Finansal Veriler Açısından Niğde İlinin Yıllara Göre Yoğunlaşma Katsayıları ve Öne Çıkan Bileşenler.....	100
Tablo 20: Seçilmiş Bazı Üretim, Yatırım ve Teşvik Değerlerine Göre 2006 - 2010 Dönemi İçin Değişim Payı Analizi Sonuçları.....	101
Tablo 21: Seçilmiş Bazı İthalat, İhracat Değerlerine Göre 2006 - 2010 Dönemi İçin Değişim Payı Analizi Sonuçları.....	102

Tablo 22: Seçilmiş Bazı Finansal Değerlere Göre 2006 - 2010 Dönemi Değişim Payı Analizi Sonuçları	102
Tablo 23: Seçilmiş Bazı Üretim, Yatırım ve Teşvik Değerlerine Göre 2007 - 2011 Dönemi İçin Değişim Payı Analizi Sonuçları.....	103
Tablo 24: Seçilmiş Bazı İthalat, İhracat Değerlerine Göre 2007 - 2011 Dönemi İçin Değişim Payı Analizi Sonuçları.....	103
Tablo 25: Seçilmiş Bazı Finansal Değerlere Göre 2007 - 2011 Dönemi Değişim Payı Analizi Sonuçları	104
Tablo 26: Seçilmiş Bazı Üretim, Yatırım ve Teşvik Değerlerine Göre 2008 - 2012 Dönemi İçin Değişim Payı Analizi Sonuçları.....	104
Tablo 27: Seçilmiş Bazı İthalat ve İhracat Değerlerine Göre 2008 - 2012 Dönemi İçin Değişim Payı Analizi Sonuçları.....	105
Tablo 28: Seçilmiş Bazı Finansal Değerlere Göre 2008 - 2012 Dönemi Değişim Payı Analizi Sonuçları	106
Tablo 29: Seçilmiş Bazı Üretim, Yatırım ve Teşvik Değerlerine Göre 2009 - 2013 Dönemi İçin Değişim Payı Analizi Sonuçları.....	106
Tablo 30: Seçilmiş Bazı İthalat ve İhracat Değerlerine Göre 2009 - 2013 Dönemi İçin Değişim Payı Analizi Sonuçları.....	107
Tablo 31: Seçilmiş Bazı Finansal Değerlere Göre 2009 - 2013 Dönemi Değişim Payı Analizi Sonuçları	107
Tablo 32: Seçilmiş Bazı Üretim, Yatırım ve Teşvik Değerlerine Göre 2010 - 2014 Dönemi İçin Değişim Payı Analizi Sonuçları.....	108
Tablo 33: Seçilmiş Bazı İthalat ve İhracat Değerlerine Göre 2010 - 2014 Dönemi İçin Değişim Payı Analizi Sonuçları.....	109
Tablo 34: Seçilmiş Bazı Finansal Değerlere Göre 2010 - 2014 Dönemi Değişim Payı Analizi Sonuçları	109
Tablo 35: Seçilmiş Bazı Üretim, Yatırım ve Teşvik Verilerinin Beşer Yıllık Dönemlere Göre Bölgesel Değişim Katkıları	110
Tablo 36: Seçilmiş Bazı İthalat ve İhracat Verilerinin Beşer Yıllık Dönemlere Göre Bölgesel Değişim Katkıları.....	111
Tablo 37: Seçilmiş Bazı Finansal Verilerin Beşer Yıllık Dönemlere Göre Bölgesel Değişim Katkıları.....	113
Tablo 38: Üretim, Yatırım, Teşvik, İthalat, İhracat ve Finansal Değerlerin Toplam Bölgesel Değişim Katkıları.....	115

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Beşer Yıllık Dönemlere Göre Üretim, Yatırım ve Teşvik Verilerinin Bölgesel Değişim Paylarının Analitik İncelemesi	111
Şekil 2: Seçilmiş Bazı İthalat ve İhracat Verilerin Beşer Yıllık Dönemlere Göre Bölgesel Değişim Katkılarının Analitik İncelemesi	112
Şekil 3: Seçilmiş Bazı Finansal Verilerin Beşer Yıllık Dönemlere Göre Bölgesel Değişim Katkılarının Analitik İncelemesi	114
Şekil 4: Üretim, Yatırım, Teşvik, İthalat, İhracat ve Finansal Değerlerin Toplam Bölgesel Değişim Katkılarının Analitik İncelemesi	115

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
AID	Uluslararası Kalkınma Ajansı
AIDS	Edinilmiş Bağışıklık Eksikliği Sendromu
BELDES	Belediyelerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi
BM	Birleşmiş Milletler
CBS	Coğrafi Bilgi Sistemi
DAP	Doğu Anadolu Projesi
DOKAP	Doğu Karadeniz Bölgesi Projesi
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DSİ	Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü
EKKP	Erzurum Kırsal Kalkınma Projesi
EPTA	Teknik Yardım Genişletilmiş Programı
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
GSMH	Gayrı Safi Milli Hasıla
HES	Hidroelektrik Santral
IFAD	Uluslararası Tarımsal Kalkınma Projesi
ILO	Uluslararası İşgücü Organizasyonu
IM	Industrial Mix
IMF	Uluslararası Para Fonu
IPA	Kalkınma Öncesi Yardım Fonu
IPARD	Katılım Öncesi Mali Araç Kırsal Kalkınma Bileşeni
İBBS	İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması
İGE	İnsani Gelişme Endeksi
İMKB	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
JICA	Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsleri
KKP	Kırsal Kalkınma Projeleri
KOBİ	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler
KOP	Konya Ovası Projesi
KOSİP	Küçük Ölçekli Sulama İşleri Programı
KÖYDES	Köylerin Altyapısını Desteklenmesi Projesi
LQ	Yoğunlaşma Katsayısı

NS	National Share
NUTS	Nomenclature of Territorial Units for Statistics
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Organizasyonu
OEEC	Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü
ORKÖY	Orman ve Köy İşleri Genel Müdürlüğü
OSB	Organize Sanayi Bölge
PEST	Politik, Ekonomik, Sosyal ve Teknolojik Analiz
RS	Regional Shift
SEC	Securities and Exchange Commission
SIB	Securities and Investment Board
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TKK	Türkiye Taşkömürü Kurumu
TR83	Samsun, Amasya, Çorum, Tokat İllerini Oluşturan İstatistiki Birim
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TVA	Tennessee Valley Authority
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UNOPS	Birleşmiş Milletler Proje Hizmetleri Ofisi
URBAN	Kentsel Alanlar Programı
WFP	Dünya Gıda Programı
ZBK	Zonguldak Bartın Karabük Bölgesel Gelişme Projesi

GİRİŞ

Bölgesel kalkınma çoğunlukla iktisat ve son yıllarda finans konusu içerisinde değerlendirilen bir konudur. Birçok ülke son yıllarda bölgesel kalkınma konusunda çok önemli hibe destekleri sağlamakta olup bu durum konunun önemini ve güncelliğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda çalışmanın amacı bölgesel kalkınmada finans kesiminin bir rolü olup olmadığının tespit edilmesi ve kalkınma sürecinin hangi finansal araçlar ve mekanizmalar sayesinde gerçekleştiğinin incelenmesidir.

Bu çalışma, ilgili amaç doğrultusunda dört bölümden oluşmaktadır. Buna göre, çalışmanın birinci bölümünde bölgesel kalkınma ve bölgesel kalkınma ajansları incelenmiştir. Bu bölümde bölge kavramı tanımlanmış, bölge türleri gelişmişlik düzeylerine ve ekonomik yapılarına göre sınıflandırılmıştır. Ayrıca, bölgesel kalkınma tanımlanarak Türkiye’de ve Dünya’da bölgesel kalkınma politikalarına yer verilmiştir. Türkiye’deki tarihsel süreci incelemek açısından hala üzerinde çalışılan ve başarısızlıkla sonuçlanan bölgesel kalkınma ve kırsal kalkınma projeleri ile kalkınma ajansları konusuna değinilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümde finansal piyasalar başlığıyla finansal piyasaların tanımı yapılarak yapısı, fonksiyonları ve sınıflandırılması hakkında bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca, kredi ve kefalet kooperatifleri, merkez bankası, ticari bankalar, kalkınma ve yatırım bankaları, sigorta kurumları, menkul kıymet borsaları ve sermaye piyasası kurulu gibi finansal piyasalarda faaliyet gösteren kurumlar da bu bölümde incelenmiştir. Bu bölümde ayrıca konuyla ilgili gerçekleştirilmiş sınırlı sayıdaki uygulamalı çalışma ile teorik çalışmalara yer verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde bölgenin kalkınma dinamiklerinin ülkenin kalkınma dinamiklerinden farklı olup olmadığı Yoğunlaşma Katsayısı (Location Quotient) analizi ile bölgesel kalkınmada finans kesiminin rolü olup olmadığı ise Değişim Payı (Shift Share) analiziyle incelenmiştir. Çalışmanın sonuç bölümü genel bir değerlendirmeden oluşmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BÖLGESEL KALKINMA VE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

Bu bölüm bölge kavramı birçok farklı açıdan incelenmeye çalışılmıştır. Ekonomik düzey açısından bölge ve yapı açısından bölge kavramları, bu bölüm konusu içerisinde incelenen en önemli konu başlıklarıdır. Ayrıca, Kalkınma ve Sürdürülebilir Kalkınma kavramı, Türkiye’de bölgesel kalkınma politikaları, kalkınma planları ve kalkınma projeleri de bu konu içerisinde değerlendirilen diğer başlıklardır. Bununla birlikte, Türkiye’deki Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde yasal dönüşümü, amacı, görev ve yetkileri bu bölüm içerisinde değerlendirilmiştir.

1.1. Bölge Kavramı

Bölge kavramına ilk defa Roma dilleri havzasında rastlanılmaktadır. Roma dil havzasında “regio”, çok geniş kullanımı olan bir kavramdır. Çeşitli sözlüklerde “regio”, “herhangi bir tarafa giden yön”, “gözün alabildiği alanla sınırlı çizgi”, “arazi”, “havza”, “çevre”, “saha”, “mahalle”, “ilçe” karşılığı olarak kullanıldığı belirtilmektedir. Ayrıca Alman dil havzasında “Gau”, “Bezirk”, “Landsehaft”(taşra) ve “Land”(ülke), (eyalet) sözcükleri egemenken; Roma ülkelerinde “Provinz” ve “Distrikt” sözcükleri öne çıkmaktadır. Burada bölge kavramının Avrupa’nın tarihsel gelişiminin bir düzenleme biçimi ve insan yaşamının yapı planı olarak, Batı’nın genel kalıtını oluşturan değerleri içinde taşıdığı belirtilebilir (Yazar, 2011: 26).

Bölge, Kent Bilim Terimleri Sözlüğü’nde “bir kentin, bilinçli bir bölgeleme siyasetinin sonucu olarak, sanayi, tarım, konut, yönetim, ticaret, vb. işlevleri için, imar planında ayrılmış alanlardan her biri; bir ülkenin, doğal özellikleri, nüfus yapısı, kaynakları, çıkarları açısından türdeşlik gösteren, bir bütün olarak planlanmasında yarar görülen bölümü” olarak tanımlanmaktadır (Y. Şahin, 2011: 225).

"Bölge" kavramı; coğrafi, kültürel, tarihsel, yerleşim ve yoğunluk gibi ölçütler esas alınarak ifade edilse de Bölge; çok boyutlu, çok anlamlı ve sınırları zor çizilebilen bir kavramdır (Acar Doğanöz, 2006: 4).

Genel anlamda doğal, beşeri ve ekonomik özellikler yönünden sınırları içinde benzer özellikler gösteren ve diğer yerlerden ayrılan geniş alanlara bölge denilmektedir. Bölge kavramını tanımlayabilmek için kullanılan başlıca ölçütler coğrafi, ekonomik, kültürel, etnik, kentsel ve yönetseldir. Bölge kavramı, yönetsel anlamda, bir yönetim kademesi ve bir yerel yönetim birimi olması açısından tanımlanmaktadır. Bir başka ifade ile bölge, ya fiziksel, ya işlevsel ya da siyasal temele dayanan bir birimi anlatmaktadır (Özyücel, 2008: 3).

1.2. Bölge Türleri

Bu bölümde bölgeler arası farklılıklar ve bu bağlamda oluşan bölge türleri incelenmiştir. Ayrıca gelişmişlik düzeylerine ve ekonomik yapılarına göre bölge ayrımı da bu bölüm dahilinde değerlendirilmiştir.

1.2.1. Gelişmişlik Düzeylerine Göre Bölgeler

Bu bölümde bölge türleri arasında gelişmiş bölge kavramı tanımlanarak ülkeye sağladığı avantajlar anlatılmıştır. Ayrıca bölge türleriyle ilgili bir diğer başlık olan az gelişmiş bölgenin tanımı yapılmış ve bu tür bölgelerin özellikleri anlatılmıştır.

1.2.1.1. Gelişmiş Bölge

Gelişmiş bölge sahip olduğu ekonomik ve sosyal faktörler ile diğer bölgelere göre avantajlı durumda bulunan bölge olarak ifade edilmektedir. Gelişmiş bölge, gelir seviyesi ve gelir artış hızı itibariyle ülke ortalamasının üstünde olan bölge olarak değerlendirilmektedir (Akdağ, 2009: 18).

Sahip olduğu ekonomik ve sosyal kaynakları etkin ve verimli biçimde kullanan ve az gelişmiş bölgelerden bir takım özellikleriyle ayrılan, en önemlisi kişi başına gelir düzeyi ülke ortalamasının üzerinde olan bölgelere gelişmiş bölge olarak ifade edilmektedir. Gelişmiş bölgelerde nüfusun ortalama kültür seviyesi ve eğitim düzeyi yüksek, sosyal sigortalı oranı da fazla olmaktadır (Peşelioğlu, 2008: 17).

Gelişmiş bölgelerin birtakım özelliklere sahip olduğu söylenebilir. Buna göre gelişmiş bölgelerin altyapı yatırımları yeterli düzeydedir, bölgede gelir dağılımı adaletlidir ve bölge dışarıdan sürekli göç almaktadır. Ayrıca gelişmiş bölgelerin kalkınma hızları ülke ortalaması üzerindedir, bölgede tasarruflara bağlı olarak yatırımların ve üretim faktörlerinin verimliliği oldukça yüksektir (Sarıhan, 2011: 19).

1.2.1.2. Az Gelişmiş Bölge

Az gelişmiş, diğer bir ifadeyle geri kalmış bölge, gelişme potansiyeli olmayan ya da gelişme potansiyelini kaybetmiş bölgeler olarak tanımlanabilir. Bu tür bölgelerde gelir düzeyi ve gelir artış hızı düşüktür. Nüfus artış hızı, genellikle ülke nüfus artış hızından yüksektir. Ekonomik faaliyet tarıma dayalıdır ve bu da çoğunlukla ilkel yöntemlerle yapılır. Sosyo-ekonomik göstergeler bakımından da zayıf durumda olan bu bölgelerde sabit sosyal altyapı yatırımları yetersizdir. Gelişmiş bölgelerle bu bölgeler arasındaki farklılıklar belirgindir (Bildirir, 2005: 21).

Az gelişmiş bölgelerde gelir seviyesi, gelir artış hızı ülke gelir seviyesi ve gelir artış hızından düşüktür. Kişi başına düşen gelir dağılımı adaletsizdir. Ayrıca ilgili bölgelerde okur-yazarlık oranı yüksek olmadığı için bölgede vasıfsız işçi oranı yüksektir. İşgücünün istihdam olanakları sınırlı, sendikalaşma oranı zayıftır. Az gelişmiş bölgelerde istihdam oranı düşük olduğu için başka bölgelere göre işgücü göç oranı yüksektir. Özel teşebbüsün yatırım seviyesi düşük olduğundan, sosyal sabit altyapı yatırımları da yetersizdir. Buna bağlı olarak işsizlik oranı yüksek ve üretim faktörlerinin verimliliği düşüktür. Bununla birlikte az gelişmiş bölgelerde sağlık hizmetleri de gelişmemiştir. Hastaneler yetersiz, yatak başına düşen hasta sayısı fazla, doktor sayısı ihtiyaçtan azdır. Otel, lokanta, sinema ve park gibi sosyal ihtiyaçların karşılandığı yerler ise yetersizdir (Kulaksız, 2008: 14-15).

1.2.2. Ekonomik Yapılarına Göre Bölgeler

Bu bölümde bölgeler ekonomik yapılarına göre bölümlendirilerek incelenmektedir. Mevcut literatürde ekonomik yapılarına göre bölgeler üçe ayrılmaktadır. Bunlar Homojen bölge, Polarize bölge ve Plan bölge olarak ifade edilebilir. Her üç bölge yapısı da farklı özelliklere sahip olduğu için bu bölgeleri ayrı başlıklar altında değerlendirmek yerinde olacaktır.

1.2.2.1. Homojen Bölge

Homojen bölgenin tanımını verebilmek için, öncelikle homojen kavramının anlamına değinebilir. Homojenlik “bütün unsurları aynı yapıda veya aynı özellikte olan, bağdaşlık” kastedilmektedir. Temel göstergeleri, belirlenmiş bir standart sapmanın dışına çıkmayacak şekilde gruplandırılan bu bölgeler homojen bölgeleri oluşturmaktadır. Buna göre homojen bölge, “seçilen bir veya birden fazla ölçüte göre, aynı seviyede olan ve birbirini takip eden kesimlerin oluşturduğu bölge” şeklinde tanımlanmaktadır. Bölgeleri homojenleştiren bu ölçütler, benzer üretim yapıları, benzer tüketim kalıpları ve işgücünün mesleki dağılımı gibi faktörleri içerirken, sosyal davranış kalıpları veya benzer politik bakış açısı gibi ekonomik olmayan değişkenlere de bağlı olabilmektedir. Homojen bölgelerin tanımlanmasında kullanılan bir diğer faktör, bölgelerdeki kişi başına düşen gelir seviyesi olmaktadır. Homojen bölgenin belirleyicileri olarak, eğitim düzeyi, işsizlik oranı, endüstriyel işletme sayısı ve kentli nüfus oranı da sayılabilir (Peşelioğlu, 2007: 15-16).

Buna göre homojen bölge, sürekli bir homojen alana karşılık olan birbirine bitişik ve aynı karakteristik özelliklere sahip alanlar topluluğudur. Örneğin İstanbul ile Ankara, Antalya ile Bursa ve Ağrı ile Hakkari gelişmişlik düzeyi açısından homojen bölge oluşturmaktadır (Kök, 2010: 8-9).

Homojen bölgeler anlık olarak, belirli bir zamana ait istatistiki verilerin kullanılmasıyla tespit edilen bölgelerdir. Bu bölgelere ait temel göstergeler, bölgesel politika araçları kullanılarak zaman içerisinde değiştirilebilir (Bildirir, 2005: 23).

Ülkemizde homojen bölge ayrımı İmar ve İskan Bakanlığı ile Devlet Planlama Teşkilatı tarafından bölgesel kalkınma çalışmalarına hazırlık niteliğinde olmak üzere 1970'lere girerken yapılmıştır. Sektörel özellik gösteren I. Beş Yıllık Kalkınma Planının (1963-1968) uygulamasının ardından bölgeler arası gelişmişlik farkını azaltıcı politikaya öncelik verilmesi fikri, bölgeler arası gelişmişlik farkının belirlenmesi için plancıları böyle bir çalışma yapmaya yöneltmiştir. 1970'li yıllarda yapılan çalışmalarda kullanılmak üzere homojen bölge esasına dayalı olarak gerçekleştirilen bu ayırım sonucu ortaya çıkan bölgelere etüt bölgeleri adı verilmiştir. Bu ayırma göre, Türkiye sekiz temel bölgeye, bu temel bölgelerin dördü de kendi içinde 15 alt bölgeye ayrılmıştır. Alt bölgeler de göz önüne alındığında 19 bölge elde edilmektedir. Bu ayırma Doğu Anadolu'da bulunan beş bölgeye ait 19 il (Elazığ, Bingöl, Malatya, Tunceli, Diyarbakır, Bitlis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa, Erzurum, Erzincan, Kars, Muş, Gaziantep, Adıyaman, Kahramanmaraş, Van, Ağrı, Hakkari) bulunmaktadır (Kulaksız, 2008: 6-7).

1.2.2.2. Polarize Bölge

Bölgeler arası mevcut gelişmişlik farklarının belirlenmesi ile elde edilen homojen bölge ayrımı durağan bir değerlendirmedir. Bu ayırım bölgeler arasındaki sosyo-ekonomik gelişmişlik farkının boyutlarının ne olduğunun ortaya konulmasını sağlamaktadır. Bölgesel gelişme politikası izlenirken, bir bölgenin diğer bölgelerle olan ilişkilerinin yoğunluğunun da göz önüne alınması uygun olabilir (Ardıç, 2007: 53).

Mevcut yerleşim birimleri karşılıklı ilişki halindedir. Küçük yerleşim yerleri (köy ve kasaba) kendilerinden daha büyük merkezlerle (ilçe, il) yönetsel, ekonomik, ticarî ve benzeri faaliyetler için etkileşim halindedir. Bir yerleşim merkezi kendisinden daha küçük merkezleri etki altına alıyorsa, o merkezin cazibe merkezi haline geldiği söylenebilir. Bir veya birden fazla yerleşme merkezini etkisi altına alan cazibe merkezinin oluşturduğu etki sahası ise polarize bölgeyi oluşturmaktadır (Cilavdaroğlu, 2008: 9-10).

Polarize bölgeler bir yerleşme kademelenmesi içinde, birbirine bağlı kutuplaşmış yerleşme kümelerini tanımlamaya yarayan bölgelerdir. Bu bölgeler işlevsel ilişkiler ölçütüne göre seçilmektedir. Genellikle bir “polar” merkez etrafında bu merkez ve etkisi altındaki alanların karşılıklı ilişkilerinin çizdiği yerler olarak tanımlanabilir. Polarize bölgeler komşu bölgelerin üretim faktörlerini kendilerine çekerek o bölgenin gelişmesini engelleyebilir (H. İ. Aydın, 2012: 7).

Tablo 1 değerlendirilecek olursa İstanbul Bölge merkezi Bolu, Çanakkale, Edirne, Kırklareli, Kocaeli, Sakarya, Tekirdağ, Zonguldak, Kastamonu illerini etkilerken Konya Bölgenin merkezi sadece Niğde’yi etkilediği görülmektedir. Buna göre Niğde’nin Konya’ya yakın oluşu Niğde’nin gelişimini olumsuz etkileyebilir. Etkinin büyüklüğü de bölge merkezlerinin etkilediği il sayısı ile ölçülebilir.

Tablo 1: Türkiye’de Polarize Bölgeler ve Etki Alanı

Bölge Numarası	Bölge Merkezi	Merkezin Etkilendiği İller
Bölge I	İstanbul	Bolu, Çanakkale, Edirne, Kırklareli, Kocaeli, Sakarya, Tekirdağ, Zonguldak, Kastamonu
Bölge II	Bursa	
Bölge III	Eskişehir	Bilecik, Kütahya
Bölge IV	İzmir	Afyon, Antalya, Aydın, Burdur, Denizli, Isparta, Manisa, Muğla, Uşak, Balıkesir
Bölge V	Ankara	Çankırı, Çorum, Kırşehir
Bölge VI	Konya	Niğde
Bölge VII	Adana	Hatay, İçel
Bölge VIII	Samsun	Amasya, Giresun, Ordu, Sinop, Tokat
Bölge IX	Kayseri	Nevşehir, Yozgat
Bölge X	Sivas	
Bölge XI	Malatya	
Bölge XII	Gaziantep	Adıyaman, Şanlıurfa, Kahramanmaraş
Bölge XIII	Trabzon	Artvin, Rize, Gümüşhane
Bölge XIV	Erzurum	Erzincan, Ağrı, Kars, Muş
Bölge XV	Elazığ	Bingöl, Tunceli
Bölge XVI	Diyarbakır	Bitlis, Hakkari, Mardin, Siirt, Van

Kaynak: Gökçe(2010: 21)

1.2.2.3. Plan Bölge

Plan Bölge, bölge planlarının uygulandığı bir alanı ifade etmektedir. Bir ülkenin ulusal hedeflerini gerçekleştirmesi ve kalkınma planlarını bölge düzeyinde etkinleştirmesi açısından önemli alanları oluşturmaktadır. Ayırt edici özelliklerinin başında kentten daha geniş olarak tanımlanmaları, ülkeden küçük ancak idari sınırları açısından nerdeyse ülke sınırlarını aşabilen yanlarının olması, yerinden yönetilen,

demokratik bir yönetime ve btçeye sahip olan bir birim olarak tanımlanmaları gelmektedir. Plan bölge ile bölgenin kalkınmasında bir amaç belirlenir ve diğer iki çeşit bölgenin çalışmaları sonlandırıldıktan sonra plan bölge tespit edilmektedir (M. Mutlu, 2010: 43).

Coğrafi bölge adı kullanılarak düzenlenen Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), Doğu Anadolu Projesi (DAP) ve Doğu Karadeniz Bölgesi Projesi (DOKAP) plan bölgelere örnek olarak verilebilir (zağlar, 2003: 16).

1.3. Kalkınma ve Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı

Kalkınma kavramı, toplumların gelişme sürecine uygun olarak değişik dönemlerde farklı içerikler kazandığı gibi aynı dönemde farklı içeriklerle de kullanılmıştır. Kalkınma; kişi başına düşen milli gelirin reel, sürekli ve dengeli olarak artmasıdır. Kalkınma, gelişmenin sağladığı faydalardan bütün halkın yararlanacağı bir ortam doğuran, bünyesel bir değişmedir, üretim ve kişi başına düşen milli gelirin artırılması, ekonomik ve sosyokültürel yapının değiştirilmesi ve yenileştirilmesidir (Gitmez, 2013: 12).

Kalkınma; önceliğin gelir seviyesi düşük insanların olduğu, gerçek amacının ise yaşam standartlarında iyileşmelerin sağlanması ve gelir seviyesinde meydana gelen artış olan, ekonomik faktörlerin yanında sosyal ve siyasi faktörleri de içeren yapısal bir dönüşüm sürecidir (Alagzoğlu, 2010: 5).

Sürdürülebilir gelişme veya sürdürülebilir kalkınma kavramları birbirinin yerine kullanılmaktadır. Kalkınma ile ilgili türetilmiş bir diğer kavram ise sürdürülebilir kalkınmadır. Kavram ilk kez 1987 yılında Birleşmiş Milletler Dünya evre ve Kalkınma Komisyonu'nca hazırlanan "Ortak Geleceğimiz" adlı raporda, bir diğer adıyla Brundtland Raporu'nda gündeme gelmiş ve kavram "bugünün ihtiyaçlarını gelecek kuşakların ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden karşılayan kalkınma" olarak tanımlanmıştır. Kalkınma çok farklı disiplinler tarafından ele alınan, büyüme, yapısal değişim, sanayileşme ve modernleşme arasında ilişki

kurulan ve kalkınma üzerine tartışmalar yapılan bir konu olmaktadır (Sarıhan, 2011: 4).

1950-1960'lı yıllarda dünya ülkelerinin daha fazla üretmeye odaklanması ile birlikte doğa kendini yenileyemez hale gelmiştir. Bunun yanı sıra 1970'li yıllarda gelişmekte olan ülkelerde meydana gelen yoksulluklar dünya üzerindeki gelir dağılımı dengelerini bozmuştur. Bu olumsuzlukları gidermeye çalışan ülkeler ise ekonomi, toplum ve çevre arasındaki dengeyi tekrar sağlamaya odaklanmışlar ve bu süreçte de sürdürülebilir kalkınma kavramını gündeme getirmişlerdir. Genel olarak toplumun sosyal, ekonomik ve çevresel açıdan dengede olması durumu sürdürülebilir kalkınma olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda geleceği de sahiplenmek anlamına gelen sürdürülebilir kalkınma bir başka deyişle doğa zarara uğratılmadan ilerlemenin ve gelişmenin sağlanmasıdır (Tokoğlu, 2013: 4).

Sürdürülebilir kalkınma; çevre korumasıyla ekonomik kalkınma kavramlarının uzun vadeli ve birlikte düşünülmesi temeline dayanır ve bu çerçevede kavram ekonomik faaliyetlerin birçok yönünü ele almaktadır. Sürdürülebilir kalkınma ile ekonomi ve çevre arasında bir uyum gözetilirken, sürdürülebilir kalkınma modelinde sağlanacak gelişmede toplumun gelişmesi ve kalkınması hedeflenmektedir (Çiçek, 2012, 15).

1.4. Bölgesel Kalkınma Kavramı

Bölgesel kalkınma ülke tamamında yer alan bölgelerin, çevre bölgeler ve dünya ile karşılıklı etkileşimi ile oluşan bölge vizyonunu dikkate alan, katılımcılık ve sürdürülebilirliği temel ilke edinen ve insan kaynaklarının geliştirilmesi yoluyla bölge refahının yükseltilmesini amaçlayan çalışmalar bütünüdür (Özyücel, 2008: 5). Ayrıca bölgesel kalkınma, geniş ulusal sürdürülebilir kalkınma stratejisinin tutarlılığı konusunda, genel rekabet dengelerini bozmayan etkinlik ve refah kazandırıcı çabalar olarak ifade edilmektedir (Yıldız, 2014: 12).

Bölgesel kalkınma kavramı kalkınma ekonomisinin ortaya çıkışı ile gündeme gelmiş ve daha çok 1940'lı yıllarda önem kazanmaya başlamıştır. İlgili kavramın

Doğu ve Güneydoğu Avrupa arasındaki farklılıklar sebebiyle ortaya çıktığı söylenebilir (Bildirir, 2005: 7).

Bölgesel gelişme ve bölgesel yerel kalkınma politikaları hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde sistemli bir biçimde 1950'li yılların sonlarına doğru gündeme gelmiştir. Bölgesel kalkınma politikaları temelde; bölgeler arası farklılıkların giderilmesi, bölgesel büyümenin sağlanması ve bölgesel rekabet edebilirliğin geliştirilmesi şeklinde üç temel amaca dayanmaktadır. Bu amaçların benimsenmesi ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Ülkeler gelişmişlik düzeylerine göre farklı bölgesel kalkınma politikaları uygulayabilmektedir. Örneğin gelişmekte olan birçok ülke açısından, bölgesel rekabet edebilirlik amacı daha geri planda iken, bölgeler arası farklılıkların giderilmesi daha da ön plana çıkmaktadır (Şimşek, 2013: 9).

1.5. Dünya’da ve Türkiye’de Bölgesel Kalkınma

Bu bölümde Dünya’da Bölgesel Kalkınma, küreselleşme sürecinin bölgesel kalkınmaya etkisi ve Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü’nün, Avrupa Birliği’nin, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’nın katkısı anlatılmıştır. Türkiye’nin bölgesel kalkınma çalışmaları 1920’li yıllarda başlamıştır ve Türkiye’de Bölgesel Kalkınma, 1923-1950 dönemi, 1950-1960 dönemi, 1960 döneminden sonrası olmak üzere üç başlıkta incelenmiştir. 1960 döneminden günümüze kadar olan süreçte kalkınma planları anlatılmıştır.

1.5.1. Dünya’da Bölgesel Kalkınma

Dünya’da Bölgesel Kalkınma politikalarının ortaya çıkışı 19.yüzyıla dayanmaktadır. Bu kapsamda 19. yüzyıldan 1929 Büyük Ekonomik Buhan’ına kadar geçen dönemde ulus devletler, bölge olgusuna ulusal birliğe tehdit olarak algıladıkları için sıcak yaklaşmamışlardır (B. Yılmaz, 2011: 29). 1929 dünya ekonomik krizinden sonra dikkatleri çekmeye başlayan bölgeler arası farklılıklar, ülkenin gelişmişlik düzeyinden ayrı olarak varlığını sürdürmektedir (Vurucu, 2013: 23).

Küreselleşmenin getirdiği çeşitli olumsuzluklarla birlikte, kalkınma politikalarının başarısızlığının ortaya çıkması, süregelen kalkınma yaklaşımlarının sorgulanmasına neden olmuştur. Bunun sonucu olarak, yerel ekonomik kalkınma yaklaşımı çerçevesinde bir dizi politika ve strateji üretilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda; Avrupa Birliği (AB), Uluslararası İşgücü Organizasyonu (ILO), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Organizasyonu (OECD), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Birleşmiş Milletler Proje Hizmetleri Ofisi (UNOPS) gibi uluslararası organizasyonlar gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkede yerel kalkınma uygulamalarını desteklemektedir (Çetin, 2007: 153).

1.5.1.1. Avrupa Birliği'nin Bölgesel Kalkınma Politikaları

Avrupa Birliği'nin ilk teşkilat yapısı, 18 Nisan 1951'de Belçika, Fransa, Batı Almanya, İtalya, Lüksemburg ve Hollanda arasında imzalan Paris Anlaşması ile kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğudur. 25 Mart 1957'de Roma'da bir araya gelen altı kurucu devlet, Avrupa Atom Enerjisi Kurumu ve Avrupa Ekonomik Topluluğunu kurmuştur (Arslanoğlu, 2008: 38-39). 7 Şubat 1992'de Maastricht anlaşmasıyla Avrupa Birliğinin hukuki temelleri atılmıştır. Avrupa Birliği, bir ekonomik birlik oluşturarak, Avrupa'da barışın korunması ve siyasi entegrasyonun sağlanması gibi politik amaçlar gütmektedir (Çıldır, 2002: 42-43). 2013 yılında Hırvatistan'ın katılımı ile üye devlet sayısı 28'e ulaştı (<http://www.ab.gov.tr>, E.T. 23.02.2016).

Avrupa Birliği, ulusüstü bir yapı olarak ortaya çıkmış ve üye olan ülkeler arasındaki sınırların kalkmasına yönelik önemli adımlar atmıştır. Bütün Avrupa Birliği üyesi ülkelerin ekonomik açıdan aynı durumda olmadığı bilinmektedir. Buna göre, Avrupa Birliği, bölgesel farklılıkların giderilmesi ve özellikle tarımla uğraşanların desteklenmesi için önemli miktarda fonlar ayırmıştır (Y. Şahin, 2011: 386). Ayrıca Avrupa Birliği kuruluşundan günümüze kadar bölgesel farklılıkları ve adaletsizlikleri gidermek için bölgesel kalkınma politikaları uygulamıştır.

Avrupa Birliğinin uyguladığı bölgesel politikaları tarihsel olarak incelerken, bu politikalarını iki ayrı döneme ayırabiliriz. İlk dönem topluluğun kuruluşundan 1970 sonlarına kadar uygulanan bölgesel politikalar dönemidir. Bu dönemde bölgesel

politikaların temelinde, projeler çerçevesinde verilen desteklerle, bölgesel etkinliklerin uyumlu gelişmesinin sağlanması ve dengeli kalkınma yer almış, bunun sonucunda 1975 yılında Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu kurulmuş, az gelişmiş bölgelerin kalkındırılması, bölgelerin dönüşümü bu fonun finansmanı ile sağlanmaya çalışılmıştır. AB'nin bölgesel politikalarında ikinci dönem ise liberal eğilimlerin arttığı ve bu eğilimlerin bölgesel politikaları da etkilediği 1980 sonrası dönemdir (Ayna, 2011, 15-16).

Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu, İngiltere'nin Topluluğa üye olmasını takip eden 1975 yılında, yapısal zorluklarla karşılaşılan alanların sosyo-ekonomik dönüşümü ve kalkınmada geri kalan bölgelerin yapısal uyumunu ve gelişimini teşvik etme amacı ile kurulmuştur. Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu, Avrupa Birliği yapısal fonlarının en önemli bölümünü oluşturmaktadır (Elçi, 2007: 43).

URBAN (Kentsel Alanlar Programı), kriz içerisindeki kent ve bölgelerin ekonomik ve sosyal açıdan canlandırılmasına yönelik bir programdır. Kentlerin ve sorunlu kent çevrelerinin ekonomik ve sosyal açıdan yeniden yapılandırılmasıyla, sürdürülebilir kentsel gelişmeyi teşvik etmek amacıyla kurulmuştur. 2000-2006 dönemi için 700 milyon Avro ayrılmış olup Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu tarafından finanse edilmiştir (B. Atak, 2009: 128-129).

Avrupa Birliği bölgesel politikasının 2007-2013 yılları arasındaki öncelik alanlarından biri rekabet gücünün artırılması olmuştur. Avrupa Birliği bunun için 58 milyar avroluk bir fon ayırmıştır. 2007-2013 dönemindeki bu süreçte bölgelerin ve kentlerin cazibesini artırma, yenilik, girişimcilik ve bilgi ekonomisinin büyümesini destekleme ve daha fazla ve daha iyi iş alanları yaratma kavramları öne çıkacaktır (Y. E. Özer, 2008: 393).

2014-2020 döneminde, 325 milyar avro yani Avrupa Birliği bütçesinin %34'ü uyum politikasına ayrılmıştır. Yeni dönemde Avrupa 2020 hedeflerine Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu ve Avrupa Sosyal Fonu vasıtasıyla ulaşılabilmektedir. Özellikle yeni dönemde performansa dayalı bir mali destek yaklaşımı belirlenmiştir (Apalı ve Yıldız, 2014: 13).

1.5.1.2. Birleşmiş Milletlerin Bölgesel Kalkınma Politikaları

1919 yılında I. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra kurulan Milletler Cemiyeti dünyada barış ve güvenliği sağlayamadı. Bu başarısızlık ise dünya devletlerini daha etkili bir uluslararası örgütlenmeye sevk etti. II. Dünya Savaşı sırasında kuruma çalışmaları başlayan Birleşmiş Milletler Örgütü (BM) savaş sonunda resmen kuruldu. 14 Ağustos 1941'de Amerika Birleşik Devletleri ile İngiltere arasında imzalanan Atlantik Beyannamesi ile başlayan süreç 25 Nisan 1945'de San Francisco Konferansı'nda BM'nin kurulmasının kabul edilmesiyle sonuçlandı. BM Antlaşması San Francisco Konferansı'nın 26 Haziran 1945'de yaptığı genel oturumda oybirliği ile kabul edildi. Antlaşma yeter sayıda onay belgesinin gönderilmesi üzerine 24 Ekim 1945'de yürürlüğe girdi. Birleşmiş Milletler'in ilk Genel Kurul toplantısı üye elli bir ülkenin tamamının katılımıyla 10 Ocak 1946 tarihinde Londra'da toplandı (Duran, 2001: 6). Birleşmiş Milletlerin üye sayısı 193'tür ve merkezi New York'tur (<http://www.mfa.gov.tr>, E.T. 25.04.2016). Birleşmiş Milletler genellikle barış ve güvenlik sorunlarıyla özdeşleştiriyorsa da tam istihdamı ve hayat standartlarını ve ekonomik ve sosyal kalkınma şartlarını iyileştirmeyi sağlamak da, Birleşmiş milletlerin temel hedeflerinden birisi olmaktadır. Kalıcı uluslararası barış ve güvenliğin ancak tüm insanların ekonomik ve sosyal refahlarının sağlanmasına bağlı olduğu düşüncesi, BM'yi, kaynaklarının önemli bir çoğunluğu ekonomik, sosyal ve sürdürülebilir kalkınmaya ayırmaya teşvik etmiştir. BM sisteminin, dünyanın en yoksul insanlarına yardım etmek üzere, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Dünya Gıda Programı (WFP) ve diğer programlar aracılığıyla gerçekleştirdiği ekonomik ve sosyal programlar için yaptığı harcamalar, yılda 7.3 milyar ABD Dolar'ına ulaşmaktadır. Bu bağlamda gösterilen BM kalkınma çabaları, dünyanın pek çok yerindeki milyonlarca insanın hayatını ve refah düzeyini önemli ölçüde etkilemektedir (Altan, 2008: 64).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, 22 Kasım 1965'te, EPTA(Teknik Yardım Genişletilmiş Programı) ve Birleşmiş Milletler Özel Fonu'nun ortaklığı ile kurulmuştur. 1971 yılında iki kurum UNDP adı altında birleşmiştir. Özel Fon Birleşmiş Milletlerin teknik yardımının kapsama alanını genişletmek için çalışırken, EPTA da gelişmemiş ülkelerin ekonomik ve politik sorunlarına yardımcı olmak için

çalışmaktadır. Kurumun 166 ülkede, yerel hükümetlerle beraber çalışarak kalkınmaya destek olan ofisleri bulunmaktadır. UNDP aynı zamanda, uluslararası düzeyde yaptığı çalışmalar ile Binyıl Kalkınma Hedefleri'ne ulaşmaları yolunda ülkelere yardımcı olmaktadır. UNDP, uzman görüşleri, eğitimler ve destek fonları sunarak özellikle az gelişmiş ülkelere destek olmaktadır. UNDP, Binyıl Kalkınma Hedefleri'ne ulaşmak ve küresel kalkınmayı desteklemek için yoksulluğun azaltılması, demokratik yönetim, enerji ve çevre, sosyal kalkınma, kriz önleme ve atlama konuları üzerinde çalışmaktadır. Aynı zamanda, insan haklarının korunmasını ve kadının güçlendirilmesini de desteklemektedir. Tüm bu çalışmalarını ve projelerinin yanında, Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme Raporu ofisi de, her yıl kalkınma sürecini değerlendiren 'İnsani Gelişme Raporu'nu yayınlamaktadır. Bu küresel rapora ek olarak, bölgesel ve ulusal İnsani Gelişme Raporları da yayınlanmaktadır (Elhakan, 2015: 36-37).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından 1990 yılında başlatılan ve her yıl hazırlanan İnsani Kalkınma İndeksi, ülkelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesini 0 ile 1 arasında bir oran şeklinde belirler. 0 rakamı gelişmemişliği, 1 rakamı ise tam gelişmişliği ifade eder. Bir ülke için hesaplanan İnsani Gelişme İndeksi (İGE) değeri 1'e ne kadar yakınsa, o ülke sosyoekonomik yönden o derece gelişmiş bir ülke konumundadır (Karabulut, Kaya ve Gürsoy, 2009: 3).

UNDP, küresel erişimi ve önemli miktardaki parasal kaynağı ile Birleşmiş Milletlerin kalkınma yardımı sağlayan en büyük kuruluşu ve BM'nin kalkınma konusundaki çalışmalarını koordine eden temel yapı durumundadır. Ulusal, bölgesel ve küresel seviyelerde adil büyümeyi ve sürdürülebilirliği savunan UNDP, 166 ülkede, insanların daha iyi bir yaşama kavuşmaları için kapasitelerini geliştirmek, ülkelerin bilgi, deneyim ve kaynaklara ulaşmalarını sağlamak ve kalkınma yolunda karşılaşılan ulusal ve küresel düzeydeki zorlukları aşmak amacıyla, çeşitli ortakları ile birlikte, 98 ülkelerin ulusal ve küresel kalkınma çabalarına ve yerel ve yenilikçi yöntemlerle sorunlarını çözmelerine her türlü desteği sağlamaktadır (Altan, 2008: 97-98).

Yerel ekonomik kalkınma ilk defa UNDP tarafından gündeme getirilmiş ve özellikle son otuz yılda yoğun bir şekilde tartışılmaya başlanmıştır. UNDP, yerel

kalkınmaya vurgu yaparken hem az gelişmiş ülke ve bölgelerin ekonomilerinin iyileştirilmesini amaçlamakta hem de insani bir kalkınmanın altını çizmektedir. İnsan haklarının gelişmesi, gençlerin ve kadınların hayat standartlarının yükseltilmesi, fakirliğin azaltılması, krizlerin önlenmesi, çevre ve enerji çalışmaları ve Edinilmiş Bağışıklık Eksikliği Sendromu (AIDS) gibi hastalıkların etkilerinin azaltılması gibi temel çalışma alanlarında faaliyet gösteren UNDP bu gün yaklaşık 166 ülkede yerel kalkınma ile ilgili çeşitli projeler düzenlemektedir (Sarıhan, 2011: 13).

1.5.1.3. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatının Bölgesel Kalkınma Politikaları

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), 14 Aralık 1960 tarihinde imzalanan Paris Sözleşmesi'ne dayanılarak kurulmuş olan uluslararası bir ekonomik örgüttür. OECD, savaş yıkıntıları içindeki Avrupa'nın Marshall Planı çerçevesinde tekrar yapılandırılması amacıyla 1948 yılında kurulan Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün (OEEC) doğrudan mirasçısı olmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında yıkıma uğrayan Batı Avrupa ekonomilerinin onarımı amacıyla Marshall Planı çerçevesinde ABD'nin yaptığı yardımların dağıtımına yardımcı olmak ve Avrupa ülkeleri arasındaki ticari ödemeleri serbestleştirerek geliştirmek için kurulan OEEC, zamanla işlevlerini kaybetmiştir. 1960'lara doğru Batı Avrupa'nın yeniden imarı ve ekonomik yönden güçlenmesi önemli ölçüde tamamlanmıştır. Yeni gelişmeler çerçevesinde, 14 Aralık 1960'da imzalanan Paris Sözleşmesi ile yeni işbirliği alanlarına yönelmesi amaçlanan OECD kurularak, 30 Eylül 1961'de resmen faaliyete başlamıştır (Heidarpour, 2014: 76-77). Günümüzde otuz dört devlet OECD'nin üye olmakla beraber uluslararası örgütünün merkezi Paris'tir (<http://www.mfa.gov.tr>, E. T. 01.03.2016).

OECD'ye göre bölgesel planlama; bölgelerde istihdam ve refah yaratacık ekonomik faaliyetlerin desteklenmesi suretiyle bölgesel farklılıkların azaltılması çabası olarak görülmektedir (Dulupçu, Sungur ve Keskin, 2010: 241).

OECD ülkelerindeki bölgesel kalkınma politikalarına bakılırsa OECD'nin hedefi Avrupa Birliği'ninkinden çok farklı olmamaktadır. Etkin bir kurumsallaşmanın

sağlanması, yerel girişimcilerin desteklenmesi, yaşam kalitesi, sosyal ve ekonomik dengenin, çevrenin doğal yapısına zarar verilmemesi, sürdürülebilir arazi kullanımının sağlanması OECD'nin bölgesel planlama yaklaşımını oluşturmaktadır. OECD'de uygulanacak politikalar, diğer harcamaları da dahil olmak üzere bütçeden karşılanmaktadır. Üye ülkeler tarafından sağlanan fonların bütçesini oluşturduğu OECD'de yıllık bütçe için yapılacak olan ulusal yardımlar her üye ülkenin büyüklüğüne göre ilişkilendirilmiştir (Aktakas, 2006: 80).

1.5.1.4. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Bölgesel Kalkınma Politikaları

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Birinci Dünya Savaşı sonunda evrensel ve kalıcı bir barışı sağlamak düşüncesiyle 1919 yılında kurulmuştur. Bu amaca yönelik çalışmalarda bulunmak üzere, savaş sonrasında başlatılan Barış Konferansınının 28 Nisan 1919 tarihli oturumunda Milletler Cemiyeti (Cemiyet-i Akvam) adlı uluslararası bir örgüt kurulması kararlaştırılmış ve bu örgüt 19 Ocak 1920 tarihinde Versay (Versailles) antlaşması ile birlikte yürürlüğe girmiştir. ILO, 1919 yılında Milletler Cemiyeti ile birlikte, ondan bağımsız olarak kurulmuştur (Gündoğan, 1993: 5). 187 devlet ILO'ya üyedir ve merkezi Cenevre'dir (<http://www.genf.diplo.de>, E.T. 18.05.2016)

ILO'ya göre yerel ekonomik kalkınma; yerel kaynakları ve rekabet avantajını kullanarak belirli bir bölgede kamu ve özel sektör aktörleri arasında ortaklık ve işbirliği faaliyetlerini destekleyen, genel bir kalkınma stratejisinin ortak şekilde oluşumu ve uygulamasına imkan tanıyan, uygun bir iş ortamının yaratılması ve ekonomik faaliyetlerin desteklenmesi gibi önemli hedefleri olan katılımcı bir kalkınma sürecidir. ILO'nun yerel ekonomik kalkınma yaklaşımı, şu özellikleri bünyesinde toplamaktadır: sosyal diyalog ve katılımı gerektirmesi, çeşitli alan-mekanlara dayalı olması, yerel kaynakların hareketliliği ve rekabet avantajlarını gerekli kılması, yerel olarak kendine özgü olması ve yerel bazda yönetilmeleri olmaktadır (Çetin, 2007: 156).

1.5.2. Türkiye'de Bölgesel Kalkınma

Türkiye'de bölgesel kalkınma politikaları; 1923-1950 dönemi, 1950-1960 dönemi, 1960 yılından sonraki dönemi olmak üzere üç dönem halinde incelenebilir.

1.5.2.1. 1923-1950 Dönemi Bölgesel Kalkınma Politikaları

Türkiye 1923'ten günümüze kadar olan süreçte bölgesel politikalarda önemli değişimler yaşamıştır. 1923-1931 dönemi kuruluş dönemi olarak adlandırılan dönem İzmir İktisat Kongresinin yapıldığı sanayi bakımından avantajlı sayılabilecek bölgelerden başlamak şartıyla ulusal ekonominin oluşturulmaya çalışıldığı dönemdir. Sanayi planları ve yayılma politikası dönemi olarak nitelenen dönem 1933 ve 1939 yıllarını kapsayan dönemdir (Akarçay, 2009: 29).

Türkiye'de planlama fikri 1930'lu yıllarda hazırlanan sanayi planları ile başlamış, Devlet Planlama Teşkilatının kurulduğu tarihten günümüze kadar on adet Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlanmış ve uygulamaya konulmuştur (Takım, 2011: 155).

1934'te yürürlüğe giren Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nın amacı hammaddesi Türkiye'de bulunduğu halde üretilmeyip ithal edilen tüketim mallarının yurt içinde üretimini sağlamaktır. Dokuma, maden işleme, kağıt, cam, çimento ve kimya sanayilerini kapsayan bu plan bir sanayi yatırım programı şeklindedir. 1934–1938 yıllarını kapsayan Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı döneminde daha yüksek maliyetli olmasına rağmen yatırımları Anadolu'ya yaymak için İstanbul ve İzmir dışında 20 fabrika açılması öngörülmüştür. Plan döneminde Bakırköy Bez Fabrikası (1934), Keçiborlu Kükürt Fabrikası (1934), Kayseri Bez Fabrikası (1935), Paşabahçe Cam Fabrikası (1935), Zonguldak Türk Antrasit Fabrikası (1935), Çubuk Barajı (1936), İzmit Birinci Kağıt Fabrikası (1936), Nazilli Basma Fabrikası (1937), Ereğli Bez Fabrikası (1937), Gemlik Suni İpek Fabrikası (1938), Bursa Merinos Fabrikası (1938), Divriği Demir Madeni İşletmesi (1938) açılmıştır. Plan'ın finansmanı, Sovyetler Birliği'nden alınan krediler, iç borçlanma ve her yıl bütçeden ayrılacak ödeneklerle sağlanmıştır. Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nın başarılı olması üzerine İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nın hazırlıklarına başlanmış, elektrik, madencilik, limanlar, ev eşyaları, toprak, gıda vb. üretimi için 100 fabrika açılması hedeflenmiştir. Bu Plan'da hammaddesi Türkiye'de bulunan, fazla sermaye ve teknik gerektirmezsiniz üretilerek ihraç edilebilen sanayi ürünlerinin geliştirilmesi düşünülmüştür. Plan'ın finans kaynakları İngiltere'den sağlanmıştır. Ancak II. Dünya Savaşının başlaması sebebiyle plan uygulanamamıştır. 1923–1938 yılları arasında

ülkenin ulusal ekonomisini geliştirme çabalarına paralel çeşitli bankaların kurulması da gerçekleştirilmiştir. Örneğin 1924 yılında İş Bankası ve Sınai Maadin Bankaları, 1930 yılında Merkez Bankası, 1933 yılında Sümerbank ve İller Bankası, 1935 yılında Etibank, 1938 yılında Halk Bankası kurulmuştur (Cilavdaroğlu, 2008: 30).

1929 Büyük Buhranın Türkiye'yi etkilemesi üzerine I. ve II. Sanayi planları 1933-1939 yılları arasında uygulamaya konulmuştur. Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı döneminde toprak reformu yapılarak tarıma teşvik sağlanmış ayrıca hammaddesi yurtiçinde bulunan malları işleyecek sanayi kuruluşları ile devletçe finanse edilmesi mümkün olan kuruluşların kurulmasına öncelik verilmiştir. Birinci Beş Yıllık Sanayi Planının başarılı uygulaması ve hedeflere ulaşılması üzerine 1938 yılında İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı hazırlanmıştır. Bu planın uygulanacağı yıllarda II. Dünya Savaşı'nın başlamış olması, devletin savaş ekonomisine uygun bazı önlemler almasına yol açmıştır. II. Dünya Savaşı dönemine, olası bir tehlikeye karşı savaş ekonomisi uygulanmıştır. Bu çerçevede, hükümete, olağanüstü şartlarda fiyat saptama, özel işletmelere el koyma, zorunlu çalıştırma gibi araçlarla, ekonomiye doğrudan müdahale yetkisi veren 1940'da çıkarılan Milli Koruma Kanunu ile, devlet gelirlerini artırmak için Varlık Vergisi Kanunu çıkarılmıştır. Varlık Vergisi Kanunu 1942 yılında gördüğü aşırı tepkiler nedeniyle yürürlükten kaldırılmıştır (Özyücel, 2008: 12-13).

1923-1950 yılları arasındaki 27 yıllık dönemde, özellikle demiryollarının millileştirilmesi ve Doğu Anadolu'ya doğru yayılması için büyük çaba harcanmış, 1933-1939 yılları arasında uygulanan sanayi planları ile de İktisadi Devlet Teşekkülleri'ne ait fabrikaların Batı Anadolu'dan başlayarak tüm yurda yayılmasına özen gösterilmiştir. Ancak bu çabalar, Batı Anadolu ile Doğu Anadolu arasında gelişmişlik farkının ortaya çıkmasını engelleyememiştir. Özellikle özel sektöre ait işletmelerin dışsal ekonomilerinin ortaya çıkmaya başladığı, başta İstanbul olmak üzere, Batı Anadolu kentlerinde toplandıkları görülmektedir. Ankara'nın başkent olarak seçilmesi, özellikle Marmara Bölgesine ve Batı Anadolu'ya doğru yönelen nüfus akımının önüne bir duvar örerek, farklılığın daha da artmasını önlemiştir. (Yardımcıoğlu, Kocamaz ve Sezal, 2012: 381).

1.5.2.2. 1950-1960 Dönemi Bölgesel Kalkınma Politikaları

1950-1960 arasındaki dönemde, plan fikrinden oldukça uzaklaşmıştır. 1960 yılında, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki Kamu İktisadi Teşekküllerine ait işletmelerin %10'unu oluştururken, aynı dönemde özel sektör dahil olmak üzere ülkedeki tüm işletmelerin ancak %7.6'sının bu iki bölgede bulunduğu bilinmektedir (Özyücel, 2008: 13-14). Bu dönemde devletin yapmış olduğu kamu yatırımlarında ülkenin doğusu yeterli payı alamamıştır (İncekara ve Kılınç Savrul, 2011: 95).

Genel olarak özel sektörün desteklendiği bu dönemde, bölgesel politikaların olmamasının yarattığı boşluğun da etkisiyle, özel sektör yatırımları görece olarak daha gelişmiş olan İstanbul ve civarında yoğunlaşmıştır (Elmas Arslan, 2008: 173).

1.5.2.3. 1960 Yılından Sonra Bölgesel Kalkınma Politikaları

1960 sonrası kalkınma politikalarını içeren dönem "Planlı Dönem" olarak adlandırılmıştır. Çünkü 1960 yılında Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuş ve 1963 yılından itibaren de Beş Yıllık Kalkınma Planları uygulanmaya başlanmıştır. Bu bağlamda Türkiye'de hazırlanan ilk bölgesel planlama projesi Doğu Marmara Planlama Projesi'dir. Bu proje 1960 yılından başlanıp 1964 yılında tamamlanmıştır (Baykal, 2010: 68).

1960 ve 1980 yılları arasında dört tane beş yıllık kalkınma planı yapılmıştır. 1960 ve 1980 arası dönemde yapılan dört tane Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndan gerçekleştirme oranı en yüksek plan, hedeflenen ve gerçekleşenler açısından İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı olmuştur. Genel olarak 1960'larda "sosyal planlama" olgusu öne çıkarken, 1970'lerde "ekonomik büyüme" daha öncelikli bir hedef olarak planlıların önüne gelmiştir (Ekiz ve Somel, 2005: 13)

Türkiye'de 1980'li yıllardan itibaren dış dünya ile ekonomik, sosyal ve siyasal alanlarda uyum sağlayabilmek için çaba sarf edilmektedir. Her alanda olduğu gibi bölgesel kalkınma politika araçlarında da gecikmeli olarak da olsa uyum sağlama konusunda adımlar atılmaktadır. Özellikle Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne adaylık

statüsünün kesinleştiği 10-11 Aralık 1999 Helsinki Zirvesi'nden başlayarak ve müzakerelerin başlandığı 2005 yılından itibaren ivme kazanarak, bölgesel politikalar konusunda birçok köklü adımlar atılmıştır. (Keskin ve Sungur, 2010: 272).

2006-2010 döneminde, DPT'nin Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü koordinasyonunda yürütülmekte olan “Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu” bölümünün tarama sürecine ilişkin çalışmalar ilgili kurum ve kuruluşlarla eşgüdüm içinde tamamlanmıştır. Bu çerçevede Brüksel'de 11-12 Eylül tarihlerinde Tanıtıcı Tarama Toplantısı, 9-10 Ekim 2006 tarihlerinde Ayrıntılı Tarama Toplantısı ve 13 Kasım 2006 tarihinde Teknik Toplantı gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda ülkemizin Avrupa Birliği (AB)'nin 2007-2013 döneminde aday ülkelere sağladığı Katılım Öncesi Mali Araç Kırsal Kalkınma Bileşeni (IPARD) kapsamında kullanılan kırsal kalkınma fonlarından yararlanmak için IPARD Programı hazırlık çalışmaları önem kazanmıştır. IPARD Ajansı'nın kuruluş yasası Türkiye Büyük Millet Meclis'inde (TBMM) Mart 2007'de kabul edilmiştir. Ajansın akreditasyonuna yönelik teknik çalışmalar, Türkiye-AB Katılım Öncesi Mali İşbirliği Programlaması kapsamında proje destekleri ile sürdürülmektedir. Bu dönemde bölgesel politikalara bir temel oluşturmak üzere Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) bünyesinde Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü'nün faaliyetleri devam etmiştir. Bu çalışma ile Genel Müdürlüğün faaliyetlerinin ve farklı bölgesel politika araçlarının tanıtılması amaçlanmıştır. Özellikle bu kapsamda bölgelerin ekonomik ve sosyal kalkınmasını desteklemek amacıyla yeterli bütçe olanaklarına sahip farklı uygulamalar kullanılmıştır. Bu uygulamalar; “AB Destekli Bölgesel Kalkınma Programları”, “Bölgesel Kalkınma Ajansları”, “KÖYDES (Köylerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi)” ve “BELDES (Belediyelerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi)”tir. Diğer taraftan bölgesel kalkınma planları hazırlanmış, eşleştirme projeleri önem kazanmış ve çeşitli istatistikî araştırmalar gerçekleştirilmiştir (Akşahin, 2008: 102-103).

1.5.2.3.1. I. Beş Yıllık Kalkınma Planı

1963-1967 dönemlerini kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, bölgeler arası gelişmişlik farklarına dikkat çekmekte, kalkınmanın bu farklılığı artırıcı bir biçimde olmamasını öngörmekte, genel olarak nüfus ve buna bağlı olarak aşırı

kentleşme sorununun çözülmesi gerektiğine işaret etmektedir. Bu çerçevede, örneğin, toplum kalkınmasını, kamu hizmetlerinin gelir dağılımını düzeltici bir biçimde ülke içinde dağılmasını öngörmektedir. Yine de bu planda, belediyelerin, özellikle büyük çaplı projelere girişmelerinin önündeki engellere vurgu yapılmakta ve belediyelere idari ve mali özerklik vermenin gereği üzerinde durulmaktadır (Y. Şahin, 2011: 138).

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, büyükşehirlerin sınırsız büyümesi istenmemiş, büyükşehirlerin büyümesinin sundukları iş imkanlarıyla orantılı olması önerilmiştir. Kentlere akının yeni iş alanlarıyla dengeli olmasını sağlamak ve tarım bölgelerinde tarım dışı faaliyet ve imkanları artıracak programlar hazırlamak gereği ve yerel yönetimlerin kaynak yetersizlikleri vurgulanmıştır (Öner ve Yıldırım, 2002: 245). Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda yerleşim alanlarının dağınık ve küçük birimler halinde olmasının köy kalkınmasını olumsuz etkileyeceği fark edilmiş ve daha sonra kabul edilen planlarda da konu değerlendirilmiştir (Yılık, 2011: 16)

1.5.2.3.2. II. Beş Yıllık Kalkınma Planı

1968-1972 dönemlerini kapsayan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında bölgesel planlama konusu üzerine çalışılmıştır. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planından daha açık bir şekilde sanayileşmeye ağırlık vermiştir. Bu sanayileşmenin yönünü ise iki temel noktada özetleyebiliriz: İhraç malları sanayi ile ithal malları ikame sanayinin geliştirilmesi. Fiyat istikrarı ikinci planın temel konularından biri olmuştur. Ayrıca kentleşme olgusu da özendirici bir biçimde ele alınmıştır (Yardımcıoğlu ve diğerleri, 2012: 384).

Bu plan döneminde, özellikle hızla artan kent nüfusu ve bunun yaratacağı sorunlara değinilmiş ve bu nedenle dengeli kentleşme konusuna odaklanılmıştır. Plana göre, bölgelerarası dengeli gelişmeyi gerçekleştirmek için hizmet yatırımları bu hizmetlerden yeterli ölçüde yararlanamayan kitlelere yöneltilerek bu yatırımların bölgelerarası dengeli dağılımı sağlanmaya çalışılmıştır. Yatırımlar bu bölgelerde büyüme potansiyeli yüksek stratejik kentleşme merkezlerinde yoğunlaştırılarak kendi kendine gelişme gücü kazanan ve çevresini etkileyen gelişme noktaları edilmeye çalışılmıştır. Ekonomik faaliyetleri az gelişmiş bölgelere yönlendirmek için kamu

yatırımlarında birden fazla kuruluş yeri üzerinde durulmuştur. Kentleşme desteklenecek ve kentleşmeden ekonomiyi itici bir güç ve bir gelişme aracı olarak yararlanılmaya çalışılmıştır. Sanayileşme, tarımda modernleşme ve kentleşme, ilgili planın birbirinden ayrı düşünülemez üç unsurdur. İkinci Beş Yıllık Plan döneminde alınacak ekonomik ve sosyal kararlar dengeli gelişme ve kentleşmeyi gerçekleştireci yönde olması hedeflenmiştir (Keskin ve Sungur, 2010: 283).

Bu planda, I. Beş Yıllık Kalkınma Planındaki görüşlere ek olarak Milli Plandan bağımsız bir bölge planı hazırlanamayacağı görüşü benimsenmiştir. Bu plan döneminde büyüme merkezleri önerilmiştir. Bu merkezlerin ekonomik ve sosyal gelişmeyi çevrelerine yayacağı kabul edilmiştir. Kamu yatırımlarının belirlenen bu merkezlerde yoğunlaştırılması, alt yapının tamamlanmasıyla, özel sektör yatırımlarının da bu yörelere çekilmesi düşünülmüştür. Teşvik araçları olarak vergi indiriminin yanı sıra, kredi olanaklarının artırılması ve “organize sanayi bölgesi” oluşturma düşüncesi de değerlendirilmiştir (Koyuncu, 2006: 95).

1.5.2.3.3. III. Beş Yıllık Kalkınma Planı

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında (1973-1977) ekonomik yapı değişikliği ile birlikte, milli gelirin artırılmasını, özellikle ara ve yatırım malı üreten sanayinin geliştirilmesini ve dış kaynaklara bağımlılığın azaltılmasını amaçlanmıştır. Bu plan, AET’ye üyeliği hedefleyen, ekonomik, siyasi ve sosyal politika koordinasyonun teknik ve yönetsel çözümlenmeleri açısından önemli bir belge olmaktadır (Takım, 2011: 156).

Birinci ve İkinci Planda kapsamlı bir şekilde ele alınmış olan bölgesel kalkınma politikaları, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında sadece Kalkınmada Öncelikli Yörelere ilişkin çalışmalar çerçevesinde ele alınmıştır. Bu bağlamda, kalkınmada öncelikli yörelerin belirlenmesi için, bölgelerin gelişme potansiyeli bulunan doğal ve beşeri kaynaklarını belirlemek suretiyle, bu yörelerin gelişmişlik seviyelerini belirleyen sosyoekonomik göstergelere dayalı göstergeler yardımıyla gelişmişlik sıralamasının yapılması ifade edilmiştir. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planına göre başlıca politika ve önlemler şunlardır: Kalkınmada Öncelikli Yörelere

kalkınma sürecinin sanayi yurt düzeyine yayma çalışmaları ile başlatılması, Belli yöreler için özel kalkınma planları hazırlanması eğilimine, bütünlük ilkesine aykırı uygulamalara yol açacağı endişesiyle son verilmesi, bunun yerine çeşitli projeler arasında seçimler yapmaya ve birlikte ele alınması gerekenleri belirlemeye imkan verecek bir yöresel kalkınma çalışması yapılması, Yöresel kalkınma çalışmalarının çok yönlü grup çalışmaları olduğu vurgulanarak, Devlet Planlama Teşkilatının bu çalışmalarda çeşitli kamu kuruluşları ile çevredeki özel teşebbüs arasında sıkı ve uyumlu bir işbirliği için merkezde ve yörelerde çalışmaları yönlendirici ve birleştirici bir görev üslenmesi (Sarıca, 2001: 157).

1.5.2.3.4. IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı

İki yıllık gecikmeyle hazırlanan Dördüncü Plan (1979-1983), yoğun bir devletçilik ve müdahalecilik ortamı içinde hazırlanmıştır. Ancak 1979 yılında yapılan seçimlerde özel girişime önem veren Adalet Partisinin iktidara gelmesiyle köklü ekonomi politikası değişikliğine gidilmiştir. Dördüncü beş yıllık kalkınma planı 24 Ocak 1980 ekonomik önlemleri nedeniyle uygulama imkanı bulamamıştır (Başol, 1992: 60).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde uluslararası, bölgesel yasal düzenlemeler için adımlar atılmaya başlanmıştır. Plan, çevre konusunda önleyici politikaların esas alınmasını kabul ederek, temel yaklaşım olarak sanayileşme, tarımda modernleşme ve kentleşme sürecinde çevrenin de dikkate alınmasını öngörmektedir. Çevre konusuna ilişkin kararların yerel yönetimlere bırakılması, merkezi yönetimle aralarında bir iletişim ağı kurulması, çevre konularında çalışan vakıf ve dernek gibi sivil toplum kuruluşlarının etkinliklerinin değerlendirilmesi ve büyük kentlerin çevresinde yeşil kuşaklar oluşturulması da dördüncü planın önerileri arasındadır (Akdağ, 2009: 135).

1.5.2.3.5. V. Beş Yıllık Kalkınma Planı

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1984-1989), Türk ekonomisinin dışa açılmasına ve ihracata öncelik veren kalkınma politikalarının uygulanmasına ağırlık vermiştir. Ekonomiye kamu müdahalesinin asgari seviyeye indirilmesini, liberal bir

dış ticaret ve yabancı sermaye politikasının uygulanmasını, altyapı ve konut yatırımlarının arttırılmasını ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılmasını öngörmüştür. 1980 sonra değişen kalkınma stratejisi Beş Yıllık Kalkınma Planına yansımıştır. Beş Yıllık Kalkınma Planında verimlilik ve ihracat artışını teşvik eden ve tarımsal gelişme potansiyelini gözetten bir yapı içinde sanayinin payının yükseltilmesi ile ekonomik ve sosyal yapının geliştirilmesi temel amaç olarak belirlenmiştir. Üretim yapısını dış rekabeti dikkate alarak ve dış ticaret koşullarını düşünerek belirlemişlerdir. Özel sektörün toplam yatırımlar içindeki payı artmıştır. İhracatı özendirme politikaları izlenmiş ve ithalatta koruma oranları azaltılmıştır. Beş Yıllık Kalkınma Planında ötekilerden farklı olarak özel kesimin kamu kesiminden daha fazla yatırım yapması hedeflenmiştir. Bu amaç ve politikalar sonucunda Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında Gayri Safi Milli Hasıla'da (GSMH) % 6,3'lük bir büyüme hızı öngörülmüştür (Özdemir, 2014: 20).

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, köylünün refah seviyesini yükseltmek için kırsal kesime sosyal ve ekonomik hizmetlerin götürülmesi hedeflenmiş; bunun için merkez köylerin araç olarak kullanılması planlanmıştır. Kırsal bölgelerde, entegre kırsal kalkınma projeleri uygulanması ve başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri olmak üzere kalkınmada öncelikli yörelerin kalkındırılması hedeflenmiştir. Böylece bu bölgeler ile diğer bölgeler arasında gelişmişlik farkının aza indirilmesi; ayrıca, miras hukukunda yeni düzenlemeler yapılarak tarım topraklarının mülkiyetinden kaynaklanan sorunların çözümlenmesi, tarımsal işletmelerin miras vb yollarla küçülmesinin önlenmesi hedeflenmiştir. Ancak bölgeler arası farklılıkların giderilmesi öngörüldüğü oranda gerçekleştirilememiş ve miras hukukunda istenilen yeni düzenlemeler yapılamamıştır (Çelik, 2005: 62).

1.5.2.3.6. VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı çerçevesinde ele alınan Bölge Planlaması, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1990-1994) Bölgesel Gelişme olarak ele alınmıştır. Bu planda 16 bölgeden oluşan bölgesel ayırım göze çarpmaktadır. Ancak; Kalkınmada Öncelikli Yörelerde ihtiyaç duyulması halinde bölge planlamasına gidileceği ve özel amaçlara ve belirli sorunlara yönelik bölgesel plan yapılabileceği ifade edilmiştir. Bu amaçla, yerleşim yerlerinin derecelendirilmesinde bir denge

sağlamak, belli bölgelerdeki nüfus ve sanayi yoğunluğunu azaltmak, bölgelerarası ve bölgeler içi göçleri yönlendirerek kontrol altına almak gibi konulara yönelik politikalar üretilmiştir. Ayrıca bu plan çerçevesinde Avrupa Birliği bölgesel politikalarının dikkate alınması da önem kazanmıştır (M. Mutlu, 2010: 59).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında kalkınmanın bölgelerarasında dengeli olması, bölgesel kalkınma çalışmalarının refahı yaygınlaştırıcı ve artırıcı yönde ele alınması temel ilke olarak belirlenmiştir. Bölgesel kalkınma politikalarının tespiti ve uygulaması sırasında Avrupa Topluluğu'nun bölgesel politikalarında gözetilen amaçlar ve uygulamaların dikkate alınacağı belirtilmiştir. Bölgesel kalkınma çalışmalarına temel oluşturacak bilgilerin, uluslar arası standartlara uygun şekilde toplanarak bir envanter oluşturulacağı ve bu çerçevede teşvik sisteminin geliştirileceği ifade edilmiştir. Başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri olmak üzere Kalkınmada Öncelikli Yörelere ekonomik, sosyal ve kültürel yönden kalkındırılması ve böylece bu bölgeler ile diğer bölgelerarasındaki gelişmişlik farkının zaman içerisinde azaltılması, temel hedef olarak seçilmiştir. Söz konusu bölgelerde ekonomik ve sosyal gelişme ile bütünleşmeyi sağlamak üzere gerekli politika ve planlama araçlarının uygulamaya aktarılması öngörülmüştür. Ayrıca, kamu kaynaklarının ayrılmasında bölgelerin gelişme potansiyeli dikkate alınarak kalkınmada öncelikli yörelere lehine bir uygulama gözetilmiştir (Yıldız, 2014: 95).

1.5.2.3.7. VII Beş Yıllık Kalkınma Planı

1996-2000 dönemini kapsayan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ve İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemlerinde olduğu gibi, bölgesel planlama çalışmalarının hazırlandığı ve bu bölgesel planların uygulanmasına başlandığı da gözlenmektedir. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında şunlar belirtilmiştir: Sanayide bölgelerarası gelişmişlik farkının azaltılmasına katkıda bulunulmuştur. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri başta olmak üzere, ülkenin görece olarak geri kalmış yöreleri için kaynakları ve gelişme potansiyelleri göz önünde bulundurularak bölgesel gelişme projeleri hazırlanıldığı ve kamu yatırımlarında seçilecek bölgesel gelişme merkezlerine öncelik verilmeye devam edilmiştir. Bu merkezlerin çevrelerindeki daha alt kademe yerleşme merkezlerine de hizmet verecek

şekilde sosyal, fiziki ve teknik altyapı yatırımları ile donatılmaları sağlanmıştır (Ersungur ve Topcuoğlu, 2014: 306).

Yedinci plan ile diğer planlar arasındaki en önemli farklılık, bu plan döneminde bölgesel gelişme sorunları yanında, fiziki planlama ile kentleşme sorunlarının da incelenmiş olmasıdır. Ancak, Kalkınmada Öncelikli Yörelerin sorunlarına ayrıca değinilmemiştir. Yedinci planda, Birinci ve Altıncı Planlarda yer verilen aşırı gelişmiş alanlarla ilgili sorunlara öncelikle değinilmiş, özellikle İstanbul'un kentsel sorunlara yer verilmiştir. Bu planda bölgesel planlamaya ilişkin bir açıklama olmamasına karşın, sıklıkla nasıl ve ne şekilde yapılacağı belli olmadan bölgesel planlamadan söz edilmektedir (Öztürk, 2001: 173-174).

Planda, önceki planlardan farklı olarak, “Bölgesel Dengelerin Sağlanması” ana başlığı altında; bölgesel gelişme, il planlama, metropollerle ilgili düzenlemeler konularına yer verilmektedir. Yedinci Planın temel ilkelerinden biri, her yönüyle (ekonomik-toplumsal kültürel-siyasal) bir bütün olan “sürdürülebilir kalkınmanın, ulusal birliği/bütünlüğü arttırmak amacıyla bölgelerarası gelişmişlik farklarını azaltıcı yönde ele alınması gerekliliği düşüncesidir. Bu amaçla, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri öncelikli olmak üzere, ülkenin görece olarak geri kalmış yöreleri için, kaynakları ve gelişme potansiyelleri göz önünde bulundurularak bölgesel gelişme projelerinin hazırlanması kabullenilmiştir. Bu bağlamda, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde coğrafi bütünlük gösteren iller için, bölge ve altbölge bazında “Aksiyon Planı” uygulamaya konulmuş, söz konusu illerin bazı acil gereksinimlerini karşılamak için 1994 yılında “Acil Destek Programı” uygulanmıştır (Koyuncu, 2006: 97). Bu bölgeler için Acil Destek Programı çerçevesinde toplam 3 Trilyon 947 Milyar 559 Milyon tahsis edilmiştir. (Tuna, 2012: 174).

1.5.2.3.8. VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı

2001-2005 dönemini kapsayan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planıyla birlikte Türkiye, bölgesel kalkınma konusunda önemli adımlar atmasına rağmen, henüz gelişmiş ülkelerdeki bölgesel kalkınma seviyesine erişemediği görülmektedir.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı bölgesel gelişme konusunun en detaylı değerlendirildiği plan olmuştur. Bölgesel Gelişme Hedef ve Politikaları başlığı altında bölgelerin gelişmişlik endeksleri değerlendirilmiş ve sorunların devam ettiği belirtilmiştir. Şu ana kadar gelinen çalışmaların genel bir özetinin verildiği planda, bölgesel gelişme ve planlama çalışmalarının ve alınacak önlemlere yer verilmiştir (Eryılmaz, 2011: 34).

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında daha önceki planlardan farklı olarak, özel sorunlu bölgelerin gelişmesinin sağlanabilmesi için, bölgesel gelişme projesi ve plan yapma fikri net olarak açıklanarak, yapılan ve yapılacak olan bölgesel planlar ilgili özet bilgiler verilmektedir. Plan döneminde bölgesel gelişme projeleri ile bölgesel planlama çalışmalarına hız verileceği belirtilmektedir. Örneğin, Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesi tamamlandığı ve uygulamaya konulmuş olduğu, Doğu Karadeniz(DOKAP) ve Doğu Anadolu(DAP) Bölgesel Gelişme Plan çalışmalarının devam etmekte olduğu, Doğu Akdeniz Bölgesel Gelişme Projesi ve Marmara Bölge Planının ise hazırlık çalışmalarının sürdürüldüğü vurgulanmaktadır. Planda Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi Araştırması'nın güncelleştirilerek plan bölgelerinin yeniden oluşturulacağından söz edilmektedir. Bu durum, Türkiye'nin plan bölgelerine ayrılarak, ekonomik gelişmenin mekansal dağılımını daha sağlıklı izleme ve yönlendirme açısından etkin bir yaklaşım sergileneneceği, izlenimini vermektedir. Ancak, bu planda, ulusal kalkınma planı ile bölgesel gelişme plan ve projeleri arasında eşgüdümün nasıl sağlanacağı konusunda herhangi bir açıklama yer almamaktadır (Öztürk, 2001: 175).

Devlet Planlama Teşkilatı Kalkınmada Öncelikli Yörelere Dairesi Başkanlığı'nca gerçekleştirilen "Türkiye'de Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi" araştırması Merkezi Yerler Teorisinin güzel bir uygulamasını oluşturmaktadır. 1982 yılında yapılan bu çalışma bir yandan yerleşme merkezlerinin etki alanlarını belirlerken, diğer yandan bu etki alanları esas alınarak, teorideki temel çerçevenin uygulamasıyla Türkiye'nin bütün yerleşme merkezleri yedi ayrı kademe altında toplanmıştır (Koç, 2007: 25).

1.5.2.3.9. IX. Beş Yıllık Kalkınma Planı

Dokuzuncu Beş Yıllık kalkınma Planı'nda vizyon "istikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylasan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen ve AB'ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye" olarak ifade edilmiştir. İlgili planda özellikle AB ile işbirliği süreci gündemdedir. Bu plan AB mali takvimi göz önüne alınarak yedi yıllık olarak hazırlanmıştır (M. Mutlu, 2010: 61-62).

2007-2013 dönemini kapsayan Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, bölgesel kalkınmaya yönelik hedeflerini şu şekilde ortaya koymuştur: Bölgesel gelişme açısından ulusal düzeyde eşgüdümü sağlamak üzere ulusal düzeyde bölgesel gelişme stratejisi hazırlanmıştır. Bölgesel gelişme planları; yerel dinamikleri ve içsel potansiyelleri harekete geçirmeye yönelik strateji ve öncelikleri belirleyen esnek, dinamik, katılımcı ve uygulanabilir nitelikte hazırlanmıştır. Kalkınma ajanslarıyla işbirliği içinde tüm bölgelerin gelişme stratejileri ve planları tamamlanmaya çalışılmış ve yeterli finansmanla desteklenmiştir. Bölgelerde; yenilikçi, rekabet edebilir, dinamik ve yüksek katma değer yaratabilen öncü sektörler seçilip desteklenmiştir. Bölgesel ve sektörel önceliklere dayalı, daha seçici ve mekânsal odaklı devlet yardımları sistemi ile uygulamanın izlenmesi ve sonuçlarının değerlendirilmesi için gerekli mekanizmaların yapılması planlanmıştır. Özellikle az gelişmiş bölgelerde yerel düzeyde uzmanlaşmayı destekleyecek şekilde beşeri kaynaklar ve sosyal sermaye geliştirilmesi, yenilikler ve yeni teknolojilerle ilgili bilgilere erişim kolaylaştırılması, etkin bir bölgesel Ar-Ge altyapısı kurulması hedeflenmiştir. Ayrıca sürükleyici sektörler liderliğinde ve güçlendirilmiş sosyal ağ yapısı içindeki kümelenmeleri desteklenmeye çalışılmış ve dünya piyasaları ile entegrasyon sağlamaya yönelik mekanizmaların oluşumu planlanmıştır. Bölgesel gelişme ve yerel kalkınma uygulamalarında hizmette halka yakınlık esas alınmış, katılımcılık geliştirilmiş, kalkınmaya ilişkin kilit paydaşlar arasında ortaklık kültürü oluşturularak, öncelikle az gelişmiş bölgelerden başlamak üzere sivil toplum kuruluşlarının yerel ve bölgesel kalkınma çabalarına katkı sağlamaları hedeflenmiştir. Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi doğrultusunda, Kırsal Kalkınma Planı hazırlanmıştır. Kırsal kesimin örgütlenme kapasitesi geliştirilerek farklı üretici örgütlenmelerinin işlevleri AB tarım piyasaları ile bütünleşme çerçevesinde yeniden düzenlenmiştir. Kırsal alanda, e-ticaret de kullanılarak, tarım, orman ve gıda ürünlerinin tanıtım ve

pazarlanması, turizm ve rekreasyon, el sanatları, tarıma dayalı sanayi ve diğer alternatif üretim faaliyetleri geliştirilmeye çalışılmıştır. AB kırsal kalkınma politikalarına uyum için gerekli kurumsal çerçeve oluşturularak, kırsal kalkınma fonlarının yönetimine ve etkin kullanımına ilişkin yönetsel kapasite geliştirilmeye çalışılmıştır. AB kırsal kalkınma politikalarına uyum için gerekli kurumsal çerçeve oluşturularak, kırsal kalkınma fonlarının yönetimine ve etkin kullanımına ilişkin idari kapasitenin geliştirilmesi hedeflenmektedir (Alaçam, 2013: 40-42).

1.5.2.3.10. X. Beş Yıllık Kalkınma Planı

Kalkınma Bakanlığı'nın koordinasyonunda yürütülen Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) hazırlık çalışmaları 2012 yılı Temmuz ayı içerisinde başlamıştır. Kalkınma Bakanlığı tarafından plan hazırlık çalışmalarında, ülkemizin sorunlarının ayrıntılı bir şekilde tartışılması, ülkenin geleceğine dair fikir birliğine ulaşılabilmesi için çözüm önerilerini değerlendirmek ve planın hayata geçirilmesi için toplumun tüm kesiminin plan hazırlık çalışmalarına katılımı sağlanmaya çalışılmıştır. Bu yönde kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluş temsilcileri ile geniş akademik çevreleri bir araya getiren komisyonlar kurulmuştur (Karaca, 2013: 85).

Küresel ekonomide geleceğe dönük risklerin ve belirsizliklerin devam ettiği, dünya ekonomisinde değişim ve dönüşümlerin yaşandığı yeni dengelerin olduğu bir ortamda oluşturulan Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, Türkiye'nin 2023 hedefleri doğrultusunda hazırlanmıştır (Yüksel, 2015: 110).

Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, yüksek, istikrarlı ve kapsayıcı ekonomik büyümenin yanı sıra hukukun üstünlüğü, bilgi toplumu, uluslararası rekabet gücü, insani gelişmişlik, çevrenin korunması ve kaynakların sürdürülebilir kullanımı gibi unsurları kapsayacak şekilde tasarlanmıştır. Plan, 2023 hedefleri doğrultusunda ülke potansiyelini, bölgesel dinamikleri ve insan yeteneklerini harekete geçirerek kalkınma sürecinin hızlandırılması amacıyla hazırlanmıştır. Aynı zamanda yeniden şekillenen küresel ekonomilerde uluslararası işbölümü ve değer zinciri hiyerarşisinde Türkiye'nin konumunu üst basamaklara çıkarmayı hedeflemektedir (Karagöl, 2013: 1).

1.6. Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Projeleri

Bu bölümde Türkiye’deki Bölgesel Kalkınma Projeleri incelenmiştir. Farklı bölgesel kalkınma projelerinin değerlendirilmesi konuya geniş bir bakış açısı sağlayabilir. Bu bağlamda ilgili bölümde bölgesel kalkınma projelerine nasıl başlandığına, bu projelerin neleri içerdiğine, önemine, amacına ve bugün bu projelerin hangi noktada olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Türkiye’de, planlı ekonomik kalkınma anlayışının benimsendiği 1960’lı yıllardan beri, bölgesel gelişmeye ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılmasına özel bir önem verilmiştir. Hazırlanan kalkınma planlarında bölgeler arası dengesizliklerin azaltılması öncelikli alanlardan biri olmuş; bölgesel gelişmenin hızlandırılması ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması için bölge planlarının yanı sıra çeşitli kalkınma araçlarının kullanılması öngörülmüştür. Ülkemizde çeşitli dönemlerde hazırlanan bölge planları; Çukurova Bölgesi Projesi, Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), Zonguldak Bartın Karabük Bölgesel Gelişme Projesi, Doğu Anadolu Projesi (DAP), Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı (DOKAP) ve Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi’dir. Ancak, son yıllara kadar, GAP hariç olmak üzere, anılan bölgesel kalkınma planları kapsamlı bir uygulama şansı bulamamıştır (TRC2 Diyarbakır Şanlıurfa Bölgesi Bölge Planı 2011-2013 Çalıştay Raporu, 2011: 7).

1.6.1. Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesi

Batı Karadeniz Bölgesi için hazırlanan ilk bölgesel plan Zonguldak-Bartın-Karabük (ZBK) Bölgesel Gelişme Projesi’dir. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından 1995 yılı Eylül ayından çalışmalara başlanan proje 1997 yılının Mart ayında tamamlanmıştır. Ekonomik ve sosyal yapının demir-çelik ve kömür sanayinin etkisinde olması ve bölgenin sosyoekonomik bir değişim sürecinde olması gerekçeleri ile hazırlanan, proje kapsamında önce bölgenin sorunları tespit edilmiştir (Miranoğlu ve diğerleri, 2013: 28).

Bölgede, Türkiye Taşkömürü Kurumunun (TKK) iyileştirilmesi ve Karabük ve Ereğli Demir Çelik İşletmelerinin özelleştirilmesi ile meydana gelecek ekonomik ve sosyal sonuçların analiz edilmesi gereği ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, Devlet Planlama Teşkilatı müsteşarlığınca Güneydoğu Anadolu Projesi çalışmasından sonra, kamu-özel kesim işbirliğine dayalı olarak bölgesel gelişme proje çalışması anlayışı içerisinde “Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesi” uluslararası ihale ile gerçekleştirilmiştir (Koyuncu, 2006: 107).

Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesi, ilk kez Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında çalışılmıştır. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planına göre, Özelleştirme uygulamalarına paralel olarak öncelikle ele alınmış olan Zonguldak ve Bartın illerinde yörenin; gerekli altyapı yatırımları ortaya koyulmuş, sektörel ve mekansal gelişme yönü belirlemiş ve yeni istihdam alanları önerilmiştir. Zonguldak-Bartın Bölgesel Gelişme Projesi çalışmaları plan döneminde hayata geçirilmeye çalışılmıştır (Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1995: 176). Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planında Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesi çalışmalarına devam edilmiştir. Sadece sektörel tahsisler kapsamında sınırlı finansman imkanı bulabilmiştir (Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2006: 47).

Zonguldak-Bartın Karabük bölgesi geçmişi eskiye dayanan kömür madenciliği ile modern demir-çelik üretim sanayilerinin oluşturduğu ağır sanayiye sahiptir. Üç Kamu İktisadi Teşebbüsü (KİT) ve şirketleri bölgede 38.000’den fazla istihdam sağlamaktadırlar. Bunun yanında, bölgede imalat sanayinde metal sanayi ürünleri iş kollarında faaliyet gösteren 440 işletmede 18.500 kişi istihdam edilmektedir. Büyük işletmeler yanında, Bartın, Karabük, Çaycuma ve Ereğli’de kurulan Organize Sanayi Bölgesi (OSB) yatırımları ile küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ) güçlendirilmiştir. Giyim sanayi ve yapı malzemeleri sektörlerinde önemli gelişmeler gözlenmiştir (D. Şahin, 2008: 30).

Mart 1997’de sonuçlandırılan Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesi, turizm, çevre, ulaştırma, bayındırlık ve eğitim konularıyla, su ve bölge kalkınma ajanslarının kurulması yönünde bazı öneriler sunmuştur. Yapılabilirlik ve önyapılabilirlik çalışmalarını da içeren planın hazırlanması, çok sektörlü kamu ve özel kesim işbirliği ve uluslararası ihale yoluyla gerçekleştirilmiştir (Ünlü, 2006: 87).

Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesinde önerilen uygun yatırım alanları çalışmalarının Zonguldaklı girişimcilerin bu yatırımları yapabilecek bilgi ve sermaye birikimine sahip olmadığı ve kamu ağırlıklı bir ekonomiden sonra girişimcilik ruhunun hemen oluşamayacağı nedeniyle hayata geçirilemediği Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca belirtilmektedir (Tüylüoğlu ve Karakaş, 2006: 28).

1.6.2. Doğu Anadolu Projesi

Doğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 8 Haziran 2011 tarih ve 27958 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 642 numaralı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulmuştur. 27 Ağustos 1998 tarihinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından Doğu Anadolu Bölgesi’nin diğer bölgelerle olan sosyal ve ekonomik gelişmişlik farkını azaltmak amacıyla Anadolu Projesi (DAP) Ana Planı başlıklı bir proje çalışması başlatılmıştır. Proje Ağrı, Bingöl, Bitlis, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Hakkâri, Kars, Malatya, Muş, Tunceli, Van, Ardahan, Iğdır illerini ve Doğu Karadeniz Bölgesel Kalkınma Projesi içerisinde de yer alan Bayburt ve Gümüşhane illerini kapsamaktadır (Ayna, 2011: 54).

Doğu Anadolu Projesi Ana Planı kapsamında, Mevcut Durum ve Analizi Raporu, Strateji ve Yeniden Yapılanma Senaryoları, Doğu Anadolu Projesi Ana Planı, Ön Fizibilite ve Fizibilite Etütleri ve Yönetici Özeti başlıklarını taşıyan raporlar hazırlanmıştır (Yağanoğlu, 2010: 1267).

DAP’nin temel hedefi, bölgenin sosyo-ekonomik kalkınmasına katkı sağlamak, devlet katkısı yanında özel sektör dinamizmini bölgeye çekmek, Malatya-Elazığ, Erzurum ve Van illerini cazibe merkezleri haline dönüştürmektir. DAP tamamlandığında, Doğu Anadolu Bölgesinde kalkınma bağlamında bazı hareketlilikler başlayacaktır. Doğu Anadolu Bölgesinde yer alan 14 il ile Bayburt ve Gümüşhane illerini de kapsayan toplam 16 İlin her biri için 4’er adet olmak üzere, toplam 64 adet fizibilite çalışmaları yapılmıştır (Yağanoğlu, 2010: 1253).

Proje, bazı kişi başına geliri ve istihdamı arttırmayı, kalkınmayı hızlandıracak eylemlerin yaygınlaştırılmasını, çevreyi korumayı, iyileştirmeyi ve kalkınmanın sürdürülebilirliğini sağlamayı, alt bölge merkezlerini birer sanayi ve hizmet merkezi olarak belirlenmeyi amaçlamaktadır (Ersöz, 2009: 175-176).

Doğu Anadolu Projesi Ana Planı, Atatürk, Fırat, İnönü, Kafkas ve Yüzüncü Yıl Üniversitelerinin oluşturdukları “Ortak Girişim” aracılığı ile yürütülen ve ülkemizdeki diğer üniversitelerde, kamu kurum ve kuruluşlarında ve özel sektörde görevli çok sayıda elemanın ortak çalışması ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı uzmanlarının işbirliği ile tamamlanmış bir projedir. Bu proje başarı ile tamamlanarak kamu ve özel sektörün hizmetine açılmıştır (Bingöl ve Varol, 2002: 324).

Doğu Anadolu Projesi, 2015 yılı yatırım programı ile günümüzde de çalışmalarını sürdürmektedir.

1.6.3. Doğu Karadeniz Bölgesel Kalkınma Projesi

Doğu Karadeniz Bölgesel Kalkınma Projesi (DOKAP), Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) tarafından DPT koordinasyonunda hazırlanmıştır. DOKAP ile Doğu Karadeniz Bölgesi için hedef yılı 2020 olmak üzere, kısa ve uzun dönemli bir entegre bölge gelişme ana planı hazırlanması ve bu plan doğrultusunda öncelikli sektörlerin ve mümkün olabilecek yatırım projelerinin tespit edilmesi temel amaç olarak belirlenmiştir. Projenin bileşenleri aşağıdaki şekilde ifade edilebilir (Güler, 2010: 80):

- Ana ulaşım altyapısının geliştirilmesi,
- Çok amaçlı su kaynaklarının geliştirilmesi,
- Toprak mülkiyeti ve kullanımının iyileştirilmesi,
- Mahalli idarelerin güçlendirilmesi

DOKAP Bölgesini oluşturan iller; Artvin, Bayburt, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Samsun ve Trabzon illeridir. Doğu Karadeniz Projesi; yüzölçümü 48.256 km² büyüklüğünde ve 8 ili içine alan, 3.891.077 (2013) kişinin yaşadığı bir bölgede

uygulanmaya başlanmıştır. DOKAP Bölgesinin yüz ölçümü, Türkiye yüz ölçümünün % 6,2'sini, nüfusu ise Türkiye nüfusunun % 5,1'ini oluşturmaktadır (Doğu Karadeniz Projesi Eylem Planı, 2014-2018: 18).

Doğu Karadeniz bölgesi Türkiye'nin en az gelişmiş bölgelerinden biridir. Bölgenin önemli işsizlik sorunu ülkenin en yüksek dışarıya göç oranına neden olmuştur. Diğer sorunlar ise kişi başına düşen gelirin azlığı, tek bir sektöre (tarım) bağımlılık ve sınırlı ürün sayısıdır. Ancak son yıllarda “Doğu koridorunun” (Gürcistan'a) açılmasıyla bu bölgede kalkınmayı başlatacak bir olanağın doğmuş olduğu kabul edilmektedir. Bölgenin yedi ilini kapsayan bölgesel kalkınma ana planı katılımcı bir şekilde hazırlanmıştır. Bu planın temel hedefleri bölgenin mekânsal yapısını dönüştürerek ekonomik yapıyı güçlendirmek ve çeşitlendirmek, bölgede toplumsal ve çevresel sorumluluklarla ilgili duyarlılığı arttırmaktır. Bu planın uygulanması için ilgili kamu kuruluşlarının, yerel yönetimlerin ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarının katılımı öngörülmüştür (A. Atak, 2011: 72).

DOKAP, hedef yılı 2020 olmak üzere, kısa ve uzun dönemli bir entegre bölge gelişme ana planı hazırlanması amaçlamıştır. Ayrıca, bu plan doğrultusunda öncelikli sektörlerin ve mümkün olabilecek yatırım projelerinin tespit edilmesi plan açısından başka bir amaç olarak belirlenmiştir. Proje; bölgesel planlama kabiliyetlerinin geliştirilmesi, öncelikli sektörlerin ve yatırım alanlarının belirlenmesi ve bu şekilde Doğu Karadeniz bölgesinin kısa ve uzun dönemde gelişmesini sağlayacak bütünlük bir kalkınma planının hazırlanmasını öngörmektedir. Bölgesel ekonomik yapının güçlendirilerek, genel gelir düzeyinin yükseltilmesi ve bölge içi gelir dağılımının iyileştirilmesi, insani gelişim düzeyi ve yaşam kalitesinin artırılarak bölge dışına verilen göçün önlenmesi ve tüm bunların çevresel duyarlılıkları ve sürdürülebilirliği göz ardı etmeksizin gerçekleştirilmesi de projenin amaçları arasındadır (Sevinç, 2011: 47).

Projenin yürütülmesi için proje ofisinde bir eğitim çalışması yapılmış ve bu çalışmaya Artvin ilinden 11, Giresun ilinden 9, Gümüşhane ilinden 13, Ordu ilinden 13, Rize ilinden 11 ve Trabzon ilinden 15 olmak üzere toplam 72 teknik personel katılmış ve projenin yürütülmesinde bu teknik personeller sorumluluk almıştır (Karadeniz, 2010: 1271).

Projenin sektör çalışmaları, Hükümetin ilgili kuruluşları, bunların bölge ve il teşkilatları ve yerel yönetimlerle ortaklaşa yapılmıştır. Bu işbirliğinin koordinasyonu DPT içindeki ilgili personel tarafından sağlanmıştır. Bu sektör etütlerinden önemli olanları; doğal yapı araştırması, sosyal araştırma, kentsel kademelenme çalışmaları, sanayi ve kurumsal araştırma ve coğrafi bilgi sisteminin (CBS) kullanımınıdır. Bu çalışmalar büyük oranda Türk uzmanlar tarafından yapılmıştır. Ayrıca JICA çalışma Ekibi bünyesinde, kapasiteyi ve yerel katkıları artırmak amacıyla, Türk uzman ve yardımcılar yarı zamanlı ya da tam zamanlı olarak istihdam edilmiştir. DOKAP bölgesinde halk fikir önderi konumundaki bazı kişilerle fikir alışverişinde bulunmak üzere bazı özel toplantılar ve görüşmeler düzenlenmiştir. 29 Haziran'da bir toplantı düzenlenerek valilere, vali yardımcılara, İçişleri Bakanlığı ve DPT uzmanlarına, çalışmanın durumu ve ulaşılan bazı ön bulgular hakkında bilgi verilmiştir. Karadeniz'in özelliklerini Koruma Kulübü Derneği ile 30 Haziran'da gerçekleştirilen toplantıda ise DOKAP bölgesel kalkınma sürecinin çevre üzerindeki etkileri ve ilgili diğer konular tartışılmıştır (DOKAP Bölgesel Gelişme Planı, 2000: 4).

1.6.4. Çukurova Bölge Planı ve Kentsel Gelişme Projesi

Çukurova Bölgesi, kolay coğrafyası, ekonomik dinamizmi, hızlı nüfus artışı ve kentleşmesi gibi değişik özelliklerinden dolayı bölge planlamasından sorumlu birimlerin dikkatini çekmiştir. Bu nedenle Türkiye'nin dördüncü büyük kenti olan Adana'yı merkez alan, Hatay ve İçel'i kapsayan Çukurova Bölgesinde iki bölge kalkınma planı yapılmıştır. Çukurova Bölgesinde ilki 1960'lı yıllarda başlamış, 1970'li yıllarda bitmiş olan "Çukurova Bölge Planı" ikincisi 1980'li yıllarda başlamış "Çukurova Bölgesi Kentsel Gelişme Projesi" olan ve yabancı danışmanlık firmalarınca gerçekleştirilen bölge kalkınma planı yapılmıştır (Kayan, 2012: 112).

Çukurova Bölge Planı da kendinden önceki diğer planlar gibi (Elazığ-Keban, Trakya, Küçük Menderes) uygulanamamıştır (S. Mutlu, 2008: 4).

1.6.4.1. Çukurova Bölge Planı

Çukurova bölgesi 1962 yılında İmar ve İskan Bakanlığı tarafından ele alınmış ve bölgede bir envanter çalışması yapılmıştır. 1963 yılında DPT tarafından burada bir bölge örgütlenmesi oluşturulmuş ve çalışmalar bakanlıkla ortak yürütülmüştür. Ayrıca Uluslararası Kalkınma Ajansı (AİD) ve OECD uzmanları yapılan çalışmalara katılmıştır. Bu çalışmalar 1966'da kesintiye uğramıştır (Ergüzeloğlu Kilim ve Kilim, 2014: 360).

1960'lı yılların sonunda plan çalışmaları yeniden başlamış ve 1970 yılında tamamlanmış ve Adana, İçel (Mersin) ve Hatay illerini kapsamıştır. Proje yönetimi DPT tarafından atanmış ancak proje Amerikan müşavir firma (Bechtel ve FMC Firmalar grubu) tarafından yapılmıştır. Klasik bölge planlama yaklaşımının uygulandığı bu plan tarımın endüstrileşmesini hedefleyerek tarımsal kalkınma projelerine, imalat sanayiye ve turizme ağırlık vermiştir. Mevcut durum analizi, sektörel hedefler ve yatırım programlaması aşamalarından oluşan plan kararları uygulamaya geçirilememiştir. Plandan sorumlu bir örgütlenmenin oluşturulmaması ve yatırımlar için ödenek ayrılmaması nedeniyle plan önerilerinin gerçekleşme oranı düşük kalmıştır (Ergüzeloğlu Kilim ve Kilim, 2014: 360).

1970 planı tarımsal gelişmeye ağırlık vermiştir. Bölgenin ürün deseni çıkarılmış ve bunun gelişmesi için neler yapılması gerektiği tüm ayrıntıları ile anlatılmıştır. Buna karşın, plan öngörüsü yatırımların ülke kalkınma planında yer ve öncelik alması, bunlara ödenek ayrılması, bölgesel gelişme için örgütlenmeye gidilmesi, plan kararlarının ve bunlara dayalı yatırımların izlenmesi gibi konularda önemli darboğazlar yaşanmıştır. Yatırımların programlanması bir plan bileşeni olarak görülmesine karşın, bunlar paket haline getirilememiştir (<http://www.cka.org.tr>, E.T. 18.12.2015).

1.6.4.2. Çukurova Bölgesi Kentsel Gelişme Projesi

1960'lı yılların başındaki Çukurova Bölge Planı çalışmalarından sonra 1980'li yıllarda da Dünya Bankası'nın sağladığı kredi ile Çukurova Kentsel Gelişme Projesi başlatılmıştır. Proje çalışmalarında yörenin konut koşullarının iyileştirilmesi,

gecekonduların arsa ve altyapı sorunlarının çözümü, genel olarak kentsel altyapı eksiklerinin giderilmesi, ulaşım planlaması, belediyelerin yeniden düzenlenmesi gibi konular ele alınmıştır (Ersöz, 2009: 170). Proje kapsamında Adana, Mersin, İskenderun, Tarsus, Osmaniye ve Ceyhan'da arazi kullanımıyla ilgili ayrıntılı çalışmalar yapılmıştır (Kayan, 2012: 113).

Bölgesel planlama çalışması niteliğine sahip olamayan bu proje, Mersin, Tarsus, Adana, Ceyhan ve İskenderun Belediyeleri'ni kapsamakta, kent yönetimini kurumsal olarak ve yöntemler açısından, hızlı kentleşmenin gereksinimlerini cevap verebilecek ölçüde geliştirilmesini amaçlamaktadır. Çukurova Kentsel Gelişme Projesinde her şeyden önce yatırımlar fiziki boyutları, mali boyutları, insan kaynağı ve örgütsel boyutları ile ele alınmıştır (Apalı, 2009: 51).

Çukurova Kentsel Gelişme Projesi'nde; sermaye yatırımları olarak öngörülen projeler kentlerine göre değişmektedir. Konut sektörüne ilişkin olarak; Adana'da, Mersin'de, İskenderun'da, Tarsus'ta yeni kentsel gelişme alanları, imarsız konut alanları ıslahı ve yönetimi programları, Ceyhan'da ise sadece yeni kentsel gelişme alanları programları geliştirilmiştir. Kentsel alt yapıya ilişkin olarak; su temini projeleri; Adana, Mersin, Tarsus, İskenderun ve Ceyhan'da, yağmur suyu drenajı projeleri; Adana, Mersin, Tarsus, İskenderun ve Ceyhan'da, katı atık projeleri; Adana dışındaki dört belediyede katı atık yönetimi projeleri, yol ve kavşak düzenlemesi projeleri de; Ceyhan dışındaki dört belediyede üretilmiştir (Yamen, 2009: 12).

Proje, kentleşmenin hız kazandığı yıllarda hazırlanan bir proje olması yönüyle öne çıkmıştır. Ancak "merkezi plan içinde bölge planının yerinin ne olduğunun belirlenmemiş olması ve dolayısıyla merkezi plan ile bölgesel plan arasında herhangi bir koordinasyon sağlanamaması, yatırımların tüm bölgelere dağılımı konusunda bir çalışmanın olmaması ve bölge planlarının uygulanması konusundaki belirsizlik, projenin uygulanmasını olanaksızlaştıran unsurlar olarak sıralanmaktadır (Apalı, 2009: 51-52).

1.6.5. Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi

Avrupa Birliği (AB) İstatistik Bürosu (Eurostat) tarafından AB’de üretilecek bölgesel istatistiklerde belli bir yapı oluşturmak için İstatistik Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS) Nomenclature of Territorial Units for Statistics (NUTS) geliştirilmiştir. NUTS sınıflaması yapısal fonlar üzerine 24 Haziran 1988 tarihinde kabul edilip 15 Temmuz 1988’de resmi gazetede yayımlanan 2052/88 Sayılı Topluluk Mevzuatından bu yana kullanılmaktadır. Ancak esas kullanımı, 3 yıllık bir hazırlık çalışması sonrasında, 1059/2003 Sayılı NUTS hakkında Mevzuatın Avrupa Parlamentosu ve Konseyi tarafından 26 Mayıs 2003 tarihinde kabulü ile başlamıştır (Şengül ve diğerleri, 2013: 76-77).

22 Eylül 2002 tarihli Bakanlar Kurulu kararında, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların belirlenmesi ve AB Bölgesel İstatistik Sistemi ile karşılaştırılabilir veri tabanı oluşturulması amacıyla ülke genelinde üç düzeyde istatistik bölge birimleri oluşturulmuştur (NUTS projesi olarak da bilinmektedir). Bu sınıflandırma da Düzey 3 kapsamındaki istatistik bölge birimleri 81 adet olup il düzeyindedir. Her il istatistik bölge birimini tanımlamakta, Düzey 2 istatistik bölge birimi Düzey 3 kapsamındaki komşu illerin gruplandırılması sonucu tanımlanmış olup 26 adettir. Düzey 1 istatistik bölge birimi ise Düzey 2 istatistik bölge biriminin gruplandırılması sonucu tanımlanmış olup 12 adettir. Bölgesel kalkınma ajansları bu sınıflandırmada merkezleri de belirtilmiş olan Düzey 2 kademesinde 26 ayrı bölgede kurulacak birimlerdir (Hasanoğlu ve Aliyev, 2006: 86).

Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat (TR83) illerinden oluşan bölge, İBBS’de Düzey 2’de tanımlanan 26 alt bölgeden birisidir.

Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat (TR83) illerinden oluşan İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması Düzey 2 bölgesini kapsayan Yeşilirmak ve kollarının oluşturduğu havza için Devlet Planlama Teşkilatı ve Yeşilirmak Havzası Kalkınma Birliği tarafından hazırlanmıştır (Cilavdaroğlu, 2008: 48).

Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi'nin toplam bütçesi 30,040 milyon ABD Dolarıdır (Can, 2007: 18).

Yeşilirmak Havzası Gelişim Projesi, arazi kullanımının planlanması ve doğal kaynakların güncel takibini ve yönetiminin yapılmasını amaçlayan proje kapsamında 1997 yılında Bakanlar Kurulu Kararı ile Yeşilirmak Havzası İl Özel İdareleri Hizmet Birliği kurulmuştur (Turan, 2007: 90).

Yeşilirmak havza gelişim projesi ile, havzada ekolojik dengeyi bozmadan en uygun ve en ekonomik arazi kullanım planlaması yapılarak, doğal kaynakların güncel takibi ve yönetimi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda; erozyonun önlenmesi, su kirliliğinin belirlenmesi ve kontrolü, meraların ıslahı, kentleşme ve sanayileşmenin takibi ve coğrafi bilgi sistemi kurulması yer almaktadır (Özkara, 2012: 67).

Yeşilirmak Havzası ile ilgili alt projelerden öncelikli durumda bulunan Coğrafi Bilgi Sistemi Altyapısı Projesi (CBS) için, Yeşilirmak Havzası İl Özel İdareleri Hizmet Birliği (YİB) ile Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) Marmara Araştırma Merkezi (MAM) arasında Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi Coğrafi Bilgi Sistemi Altyapısı; güncel uydu görüntüleri ile arazi örtüsü-arazi kullanımını haritalaması konusunda bir proje protokolü imzalanmıştır (Bölgesel Gelişme Stratejileri Çerçevesinde Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi, 2004: 16, <http://kisi.deu.edu.tr/yunusemre.ozer/yesilirmak.doc>, E.T.20.05.2016).

1.6.6. Güneydoğu Anadolu Projesi

GAP, bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılarak, bölge halkının daha iyi bir yaşam kalitesine ulaşabilmesi için tümleşik bir bölgesel sosyo-ekonomik kalkınma planıdır. Bunun yanında, projenin dayandığı önemli bir nokta da ekonomik, sosyal, mekansal, kültürel ve çevresel boyutlarıyla sürdürülebilir kalkınma anlayışıdır. 1994 yılında GAP idaresi, Gündem 21 Dokümanı önerileri doğrultusunda sürdürülebilir kalkınma ölçütlerini belirlemek amacıyla GAP Sosyal Eylem Planı'nı hazırlamıştır. Bölgesel katılımcı anlayışla ve küresel bir yaklaşımla hazırlanan bu plan çerçevesinde, sosyal ve sürdürülebilir kalkınmaya yönelik genel stratejiler belirlenmiştir (Ünlü, 2006: 91-92).

Temel hedefi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi halkının gelir düzeyi ve hayat standardını yükselterek, bu bölge ile diğer bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını ortadan kaldırmak, kırsal alandaki verimliliği ve istihdam imkanlarını artırarak, sosyal istikrar, ekonomik büyüme gibi milli kalkınma hedeflerine katkıda bulunmak olan GAP, çok sektörlü, entegre ve sürdürülebilir bir kalkınma anlayışı ile ele alınan bir bölgesel kalkınma projesidir. Proje alanı Fırat ve Dicle havzaları ile yukarı Mezopotamya ovalarında yer alan 9 ili (Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak) kapsamaktadır (Akdağ, 2009: 153).

Bu çok sektörlü ve entegre projede çalışmalar, fikir olarak Cumhuriyetin kuruluşunun ilk yıllarından itibaren başlamıştır. 1960'lı yıllarda Fırat ve Dicle Havzaları farklı ve bağımsız iki havza olarak çalışılmış, 1970'li yılların ortasından itibaren her iki nehir ve havza tek bir proje paketinde toplanarak Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) adını almıştır. Ağırlıklı olarak Kamu Kurum ve Kuruluşları tarafından yürütülen bu projede Elektrik İşleri Etüt İdaresi, Devlet Su İşleri, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Tarım Bakanlığı, GAP gibi kuruluşlar öncü rol üstlenmiştir (Aydoğdu, 2006: 12).

GAP yatırımlarına; 1990 – 2015 döneminde 2015 yılı fiyatlarıyla merkezi bütçeden toplam 76.7 milyar TL kaynak ayrılmış, 64,6 milyar TL harcama yapılmıştır. Bunun 51 milyar TL'si 2003-2015 döneminde tahsis edilmiş ve 43,9 milyar TL'si (%85,2'si) yatırıma dönüşmüştür. 2008 – 2015 Eylem Planları döneminde 41 milyar TL tahsis edilmiş ve 35,7'si harcanmıştır. Eylem Planlarıyla birlikte GAP bölgesinin ülke ekonomisine katkı sağladığı ve Bölge'nin sosyal, ekonomik ve altyapı göstergelerini iyileştirdiği görülmüştür. 2015 yılında GAP bölgesindeki ihracat 8,8 milyar dolara ulaşmıştır. Aynı yılda işsizlik oranı bölgede %16,5, ve istihdam oranı %35,2'dir. Ayrıca, bölgede 3.370 milyon TL sabit yatırım, 596 belge ve 21.758 istihdam gerçekleşmiştir. 2015 yılı sonu itibarıyla Fırat ve Dicle Havzası'nda toplam 474.528 hektar alan sulamaya açılmış ve sulama projelerinin Master Plan hedefi olan 1.8 milyon hektara göre sulama projelerinin %26,4'ü işletmeye alınmıştır. Eylem Plan hedefi olan 1.060 bin hektar alana göre ise sulama projelerinin %44,8'i işletmeye alınmıştır. 800,2 km'si Eylem Planı döneminde olmak üzere toplam 1.032,6 km ana kanal hizmete hazır hale getirilmiştir. GAP kapsamında

bugüne kadar 13 Hidro Elektrik Santrali (HES) olmak üzere 19 baraj tamamlanmıştır. Her yıl ülke genelinde üretilen hidroelektrik enerjinin yaklaşık yarısı GAP'tan sağlanmaktadır. GAP kapsamında bitirilen 13 HES'in işletmeye alınışından 2015 yılı sonuna kadar 416,2 milyar kilovat-saat elektrik enerjisi üretilmiş olup, üretilen bu enerjinin parasal değeri 25 milyar ABD Doları'dır (1 kilovat-saat = 6 cent). 2003 yılı öncesinde 98 km olan otoyol ağı 294 km'ye ulaşmış, 288 km olan bölünmüş yol ağı ise 1.895 km'yi aşmış ve toplamda 2.183 km'ye ulaşmıştır. GAP Bölgesi'nde 8 havaalanı ile tüm illerin hava ulaşımı sağlanmıştır. Plan döneminde Şırnak havaalanı hizmete açılmıştır. 2003 – 2015 döneminde GAP illerinde 55.454 konutluk uygulama yürütülmüştür, 44.698 konut tamamlanmış, 10.756 konut inşaatı devam etmektedir. Bölgedeki tüm illerin içme suyu sorunu giderilmiştir (GAP 2015 Son Durum, 2016: 53-55).

1.6.7. Konya Ovası Projesi

Ülkemizin kalkınması için önemli bölgesel projelerden biri de Konya Ovaları Projesidir (KOP). Proje başta Konya olmak üzere Karaman, Aksaray ve Niğde illerini kapsamaktadır. Türkiye yüzölçümünün %8'ini kapsayan proje, aynı zamanda sulanabilir tarım arazilerinin de %13'ünü içinde bulundurmaktadır. KOP kapsamında özellikle Konya ve Karaman Ovalarının sulanması hedeflenmektedir. Ayrıca proje bünyesinde Konya, Karaman ve Aksaray kent merkezlerinin içme, kullanma, sanayi suyu ihtiyaçlarının karşılanması ve hidroelektrik enerji üretimi de bulunmaktadır (Taş, Yıldırım, Özkay ve Aras, 2013: 2).

Konya Ovası'na su getirme çalışmaları, Osmanlı İmparatorluğu döneminde, 1800'lü yılların sonunda başlamış ve bölgenin en büyük tatlı su kaynağı olan Beyşehir Gölü'nden Çumra Ovası'na su aktarılmıştır. Cumhuriyet Hükümetleri döneminde bölgede geliştirilen yeni büyük sulama projeleri Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (DSİ) tarafından 1985 yılından itibaren, gayri resmi olarak Konya Ovaları Projesi (KOP) olarak ifade edilmeye başlanmıştır. Konya Kapalı Havzası'nda bulunan Niğde ve Aksaray illerindeki sulama projeleri de 2011 yılından sonra KOP kapsamına dahil edilmiştir (KOP Eylem Planı 2014-2018, 2014: 16).

Konya Ovası Sulama Projesi, Türkiye'nin ilk sulama projesi olmanın yanında GAP'tan sonra en büyük sulama projesi yatırımı olma özelliğini taşımaktadır. Cumhuriyet tarihinin en kapsamlı projelerinden olan proje, 10 tanesi Konya'da ve 2 tanesi Karaman'da olmak üzere toplam 12 adet projeden oluşmakta ve bölgede su sorununa köklü bir çözüm getirmeyi amaçlamaktadır. KOP kapsamındaki 12 proje tamamlandığında, yılda 700 milyon m³ yakın su (130 milyon m³ su Suğla Depolaması ile, 130 milyon m³ su Gembos Derivasyonu ile 414 milyon m³ su da Mavi Tünel ile) Konya Ovasına aktarılacaktır (Ökten, 2011: 126-127).

Bölgede DSİ tarafından 246 bin ha alan sulamaya açılmış olup, 3 adet baraj/depolama tesisi ve 47 adet gölet sulaması inşa halindedir. KOP illerinde Kalkınma Bakanlığı ve KOP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı tarafından Bölge İl Özel İdarelerine (2014 yılından itibaren Konya ilinde Konya Büyükşehir Belediyesine) aktarılan ödenek ile uygulanan KOP Küçük Ölçekli Sulama İşleri Programı (KOSİP) kapsamında 2011-2013 yılları arasında 272 proje tamamlanmıştır (KOP Eylem Planı 2014-2018, 2014: 28).

1.7. Türkiye'de Kırsal Kalkınma Projeleri

Kırsal Kalkınma Projeleri'nin (KKP) amacı, geri kalmış yörelerin refahının, tarımsal alanlarda gelişme sağlamak ve geliri artırmak suretiyle yükseltilmesidir. Bir ya da iki ili kapsayacak şekilde uygulanan bu projeler, DPT tarafından 1970 yılının sonlarına doğru Dünya Bankası'nın kredi desteği ile uygulamaya geçirilmiştir. Tarım ve hayvancılığın geliştirilmesi ile bu alanlarda üretimin artırılması, sulama, su alanlarının ıslahı, köy yollarının yapımı, içme suyu göletleri yapımı ve içme suyu sağlanması, ağaçlandırma gibi faaliyetler Kırsal Kalkınma Projesi'nin kapsamındadır. Birisi halen uygulanmakta olan Kırsal Kalkınma Projeleri aşağıdaki gibi ifade edilebilir (Bildirir, 2005: 95).

Türkiye'de tarım sektörünün gelişmesi ve kırsal alanda yaşayan insanların yaşam standartlarının yükselmesi büyük ölçüde tarımsal yayım hizmetlerinin etkinliğine bağlı olmaktadır. Bu gerçek ülkemizde son yıllarda anlaşılmış ve bu konuda önemli girişimler başlatılmıştır. Kırsal kalkınma projeleri bu girişimlerin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu projelerden ilki 1976-1981 yılları arasında

Çorum ve Çankırı illerinde uygulanmıştır. Bundan sonra Erzurum Kırsal Kalkınma Projesi (EKKP) 1982-1989 yılları arasında uygulanmış, bunu 1990 yılında uygulamaya konan Muş Bingöl Kırsal Kalkınma Projesi takip etmiştir (Atsan, 1998: 32). Yozgat Kırsal Kalkınma Projesi, 1991 yılında başlamış proje 2001 yılına kadar sürmüştür (Çelik, 2005: 68).

1.7.1. Erzurum Kırsal Kalkınma Projesi

Doğu Anadolu Bölgesinin ilk kırsal kalkınma projesi olan bu proje 1982 yılında başlamış, 1989 yılında tamamlanmıştır. Projenin amaçları, bölgesel göçün durdurulması, yörede bitkisel ve hayvansal üretimin artırılması, kırsal altyapının geliştirilmesi, kredi hizmetlerinin yaygınlaştırılması, çiftçilere eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin verilmesi, istihdam alanlarının genişletilmesi ve bunların sonucunda Erzurum'un 1046 köyünde yaşayan yaklaşık 76.000 çiftçi ailesinin sosyo-ekonomik yönden kalkındırılması olarak ifade edilmiştir (Tuncel ve Yalçın, 2011: 34).

Erzurum Kırsal Kalkınma Projesi, o zamanki ismiyle Tarım ve Orman Bakanlığı ile Devlet Planlama Teşkilatı işbirliği sonucu olarak geliştirilen bir hazırlık raporuna dayandırılmıştır. Bu raporun hazırlanmasında 1980-81 yıllarında ülkemizi ziyaret etmiş olan, 7 kişilik Dünya Bankası ve 2 kişilik Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (IFAD) mensuplarından oluşan toplam 9 kişilik Değerlendirme Misyonu da görev almıştır (Atsan, 1998: 33).

1.7.2. Bingöl Muş Kırsal Kalkınma Projesi

Proje, Bingöl ve Muş'ta yaşayan en yoksul kırsal nüfusun üretim kapasitesini ve yaşam standartlarını artırmayı amaçlamıştır. Bingöl Muş Kırsal Kalkınma Projesi, 1990-1999 yıllarını kapsamaktadır. Projenin hedefleri şunlardır: Az gelişmiş alanlarda tarımsal üretimin artırılması ve yoksulluğun azaltılması, Kırsal istihdam imkanlarının geliştirilmesi ve küçük ölçekli çiftçiler ve aileleri arasında bireysel girişimlerin ve grup girişimlerinin teşvik edilmesi, Çiftçilerin ve ailelerinin, özellikle kadınların yaşam standartlarının iyileştirilmesi. Faaliyetler, küçük çaplı sulama programlarının yerleştirilmesi, iyileştirilmiş kırsal su temini ve köy yollarının desteklenmesini içermiştir. Projede tarımsal yayım hizmetler proje kapsamında yeniden düzenlemiş ve köy grubu merkezleri inşa edilmiştir. Ayrıca teknik ambalajları da teşvik etmiş ve

yoğun koyun üretimiyle hayvancılık uygulamalarını geliştirmiştir. Faaliyetler, hayvancılık gelişimini, orman arazisinin rehabilitasyonunu ve tarım kredisini desteklenmiştir. Projede özellikle kadınlara yönelik arıcılık ve geleneksel halı üretimini içeren gelir getirici faaliyetler de desteklemiştir. Ayrıca, dağlık alanlardaki koyun yetiştirme çiftlikleri yoğun tarıma dönüştürülmüştür. Sonuç olarak Proje, bölgedeki 35.000 haneye hitap etmiştir (Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, IPARD Programı, 2007-2013: 133-134).

Bingöl Muş Kırsal Kalkınma Projesinin bütçesi, 52,5 milyon dolardır (Işık ve Baysal, 2011: 175). Projenin 20,5 milyon dolarlık kısmı IFAD kredisi ile karşılanmıştır (Bilici, 2010: 29).

1.7.3. Yozgat Kırsal Kalkınma Projesi

Yozgat Kırsal Kalkınma Projesi 1991 yılında başlatılmış, 2001 yılında son bulmuş ve toplam 40,5 milyon ABD Dolarlık bütçe ile yürütülmüştür. Projenin amacı; Kırsal altyapının geliştirilmesi bitkisel ve hayvansal üretimin artırılması yoluyla proje alanındaki çiftçilerin gelir seviyeleri ve yaşam standardını yükseltmektedir. Yozgat ilinde, doğal kaynakları tehlikeye sokmaksızın ve mümkün olduğunda bu kaynakların üretici niteliğini artırmak suretiyle, Yozgat ilindeki yoksul çiftçi ailelerinin yaşam standardında sürekli bir iyileşme oluşturulmasıdır. Bu sebeple, tarımsal üretimin artırılması, kırsal alt yapının iyileştirilmesi, sulama, el sanatlarının geliştirilmesi ve tarımsal kredi sağlanması da hedeflenmiştir. Projenin içeriği Kırsal altyapı, küçük ölçekli sulamanın geliştirilmesi, kuru şartlarda bitkisel üretim, hayvancılığın geliştirilmesi, ormancılık ve gelir getirici tedbirler olarak belirlemiştir. Proje sonunda kredi kullanım oranı %78,63 olmuştur (M. Can, 2007: 16). Projenin içeriği kırsal altyapı, küçük ölçekli sulamanın geliştirilmesi, kuru şartlarda bitkisel üretim, hayvancılığın geliştirilmesi, ormancılık ve gelir getirici tedbirler olarak belirlemiştir (Yılık, 2011: 33).

1.7.4. Ordu-Giresun Kırsal Kalkınma Projesi

Ordu ve Giresun illerinde kırsal kesimde yaşayan insanları destekleyerek gelirini artırmak ve yaşam seviyelerini yükseltmek amacı ile uygulanmakta olan projede amacın gerçekleştirilmesi doğrultusunda doğal kaynaklar kullanılarak, tarım

ve gelir getirici faaliyetler ile kalkınmanın finansmanı, ormancılık, kırsal altyapı, kurumsal yapının iyileştirilmesi faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Tarım ve Köy işleri Bakanlığı koordinatörlüğünde, Orman Bakanlığı ve Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından müştereken uygulanan projenin ikrazı 23 Ekim 1995 tarihinde IFAD ve Türkiye Cumhuriyeti arasında imzalanmıştır. Bakanlar Kurulu onayından 6 Ocak 1997 tarihinde geçen proje anlaşması 19 Şubat 1997 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak uygulanabilir duruma gelmesine karşın ikraz anlaşmasında tadilat gereği doğması nedeniyle ikrazda gerekli değişiklik yapılmış ve yapılmış olan değişiklikler 31.12.1998 tarihli Resmi Gazete yayınlanmıştır. Yapılan ikraz değişikliği ile bu projeye Orman ve Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü (ORKÖY) Fonu dâhil edilmiş ve projenin kapanış tarihi 31 Aralık 2004 olarak belirlenmiştir. Projenin başlangıcında yaşanan sorunlar 1999 yılı Aralık ayından sonra dış kredinin kullanılabilir duruma gelmesi nedenleriyle IFAD yönetiminin 19 Mayıs 2003 tarihli yazısı ve Hazine Müsteşarlığının uygun görüşü ile 30 Haziran 2006 olarak belirlenmiştir. Proje kapsamında IFAD'tan yaklaşık 17.500.000 \$ ve Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün iş makineleri alımı için İslam Kalkınma Bankası'ndan 8.200.000 \$ kredi sağlanmıştır. Ayrıca, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünce İslam Kalkınma Bankasından 5.374.000 \$ Kredi kullanılmıştır (<http://www.onuracar.com>, E.T. 18.05.2015).

Bugüne kadar uygulanan kırsal kalkınma projelerinden farklı olarak Ordu - Giresun Kırsal kalkınma Projesi çalışmalarında hedefler ve ihtiyaçların tespiti, köy seviyesinden başlamaktadır. İlk defa bir kırsal kalkınma projesinde Köy Kalkınma Planları hazırlanmakta ve bu planlar çerçevesinde proje köylerinde faaliyetler sürdürülmektedir. Ordu ilinde 140, Giresun ilinde 140 köy olmak üzere toplam 280 köy proje kapsamına alınmıştır. Proje katılımcı kırsal planlama yaklaşımını hedeflemiştir. Köy Kalkınma Planlarına uygun olarak gerçekleştirilen faaliyetlerde çiftçinin gönüllülüğü ve maliyete katkısı esas alınmıştır. Tarımsal faaliyetlerde işçilik hariç toplam maliyetin %20-40 oranında çiftçi katılımı sağlanmaktadır (<http://www.onuracar.com>, 18.05.2015).

Ordu-Giresun Kırsal Kalkınma Projesi, proje zaman dilimi olarak 1995-2006 dönemini kapsamaktadır. Projenin bütçesi 109 milyon \$ olmaktadır. Projenin amacı,

Ordu ve Giresun illerinde kırsal kesimde yaşayan insanları destekleyerek, gelirlerini arttırmak ve yaşam seviyelerini yükseltmektir (Işık ve Baysal, 2011: 175).

Ordu ilindeki 140 köy ve Giresun ilindeki 140 köy olmak üzere kalkınma planları tamamlanmış ve projeler uygulanmıştır. Proje, gelir getirici faaliyetler yaratılarak çiftçilerin fiziksel çevresinin geliştirilmesi ve gelirlerinin artırılması amacıyla tasarlanmıştır. Bu amaçla, altyapının iyileştirilmesi, hayvancılık, ormancılık ve bitki çeşitliliği ile ilgili eğitimler gibi faaliyetler uygulanmıştır. Bölgede altyapı, ağaçlandırma ve kredi kullanımı alanında belirgin iyileşmeler olmuştur. Bu çerçevede, çiftçiler tarafından düşük faiz oranlarıyla krediler kullanılmıştır (bitkisel, hayvansal ve meyve üretimleri için). Ordu'da 688 aile toplam 1,62 milyon Avro tutarındaki kredilerden faydalanmış, dolayısıyla yaklaşık 3200 kişiye istihdam sağlanmıştır. Ordu'da gerçekleştirilen diğer bir önemli faaliyet de kivi üretiminin geliştirilmesidir. Çiftçiler koruma yöntemleriyle ilgili eğitilmiştir. Depolama tesisleri kurulmuş ve kivi üretiminden sağlanan daha yüksek gelir nedeniyle kivi üretimi, geleneksel fındık üretiminin alternatifi haline gelmiştir. Hayvan yetiştiriciliği faaliyetleri suni tohumlama ile geliştirilmiştir. Proje çerçevesinde Ordu'da Çiftçi Eğitim Merkezi inşa edilmiş ve çiftçiler yeni tarım yöntemleri ve teknolojileri ile ilgili eğitilmişlerdir. Projeye özgü bir özellik olarak ilk kez Köy Kalkınma Planları hazırlandıktan sonra faaliyetler uygulamaya geçmiş, çiftçiler köy kalkınma komiteleri aracılığıyla faaliyetleri izleyebilmişlerdir (İpard Programı 2007-2013, 2011: 136).

1.8. Kalkınma Bakanlığı

Kalkınma Bakanlığının kurulması; 6/4/2011 tarihli ve 6223 sayılı Kanunun verdiği yetkiye dayanılarak, Bakanlar Kurulunca 3/6/2011 tarihinde kararlaştırılmıştır. Kalkınma Bakanlığının görevleri, ülkenin doğal, beşeri ve ekonomik her türlü kaynak ve imkanlarını tespit ederek takip edilecek ekonomik, sosyal, kültürel politika ve hedeflerin belirlenmesinde Hükümetçe müşavirlik yapmak; Hükümetçe belirlenen amaçlar doğrultusunda makro ekonomik, sektörel (sosyal ve ekonomik) ve bölgesel gelişme alanında, ulusal ve yerel düzeyde analiz ve çalışmalar yaparak kalkınma planı, orta vadeli program, yıllık programlar, stratejiler ve eylem planları olarak belirlenmiştir (<https://www.turkiye.gov.tr>, E.T. 01.03.2015).

Kalkınma Bakanlığı tarafından, eylemlerden sorumlu kuruluşların katkıları ile Mayıs 2008-Mart 2010 döneminde 5 adet Değerlendirme Raporu ve Mart 2013 itibarıyla da kapanış raporu hazırlanarak kamuoyuyla paylaşılmıştır. Bilgi Toplumu Stratejisindeki gelişmeleri takip etmek üzere belirlenen 117 göstergedeki gelişmelerin takip edildiği istatistiki raporlama çalışmaları 2009 yılında başlamış ve 2009, 2010 ve 2011 yıllarında 3 adet Bilgi Toplumu İstatistikleri yayını hazırlanarak kamuoyuyla paylaşılmıştır (Bilgi Toplumu Daire Başkanlığı, 2015: 12).

1.9. Bölgesel Kalkınma Ajansları

Türkiye’de kalkınma ajansları, 08.02.2006 tarihinde yürürlüğe giren 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkındaki Kanun ile kurulmuştur (Eroğlu ve Kum, 2010: 176).

5449 sayılı Kanununun 1. maddesine göre; Kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma plânı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmaktır (Güner, 2007: 127-128).

Dünyadaki değişik örneklerine bakılarak yapılacak bir tanıma göre kalkınma ajansları; bir ülkenin belli bir coğrafi bölgesi içerisindeki özel ve kamusal tüm şirketler, yerel otoriteler ile sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği sağlayarak, o bölgenin ekonomik kalkınmasını hedefleyen ve yasal bir hükme dayanarak kurulan yapılardır (Koçberber, 2006: 37).

Bölgesel Kalkınma Ajansları konusundaki ilk örnek 1933 yılında ABD’de kurulan Tennessee Valley Authority (TVA)’dir (Demiral, 2012: 16). Türkiye’de bölgesel Kalkınma Ajansı kavramına yönelik ilk çalışmalar 1990’lı yıllarda başlamıştır. Türkiye’de buna örnek olarak, GAP projesi için kurulan, Güney Doğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi’dir. Bunu haricinde Ege Bölgesi Kalkınma Ajansı, Mersin Kalkınma Ajansı ve Doğu Anadolu Projesi Ekonomik Kalkınma Ajansı’dır (Maç, 2006: 3). Kalkınma ajanslarının, stratejik ajanslar, genel amaçlı ajanslar ve sektörel amaçlı ajanslar olmak üzere üç türü bulunmaktadır.

Stratejik Ajansların, amaçları genel olarak bilgi alışverişi oluşturmak, sektörel ve genel sosyal-ekonomik faktörler üzerinde araştırmalar yapmak, bölgenin hem ulusal hem de uluslararası tanıtımını yapmak, KOBİ'lere destekleyici bilgiler vermek, bölgenin iç potansiyeli hakkında bilinç oluşturmaktır. Genel Amaçlı Ajanslar, Temel amaçları sektörler arası ve bölgenin tüm sektörlerine yönelik kalkınma projeleri geliştirmektir. Stratejik ajansların gerçekleştirdiği bütün fonksiyonları söz konusu ajanslar da gerçekleştirir. Bu nedenle iki ajans, bir organizasyonun altında bir bütün olarak çalışabilmektedir. Sektörel Amaçlı Ajanslar, Belirli bir sektörün veya bölgenin belirli bir aktivitesini geliştirmek için kurulan ajanslardır (M. A. Özer, 2012: 43). Ayrıca ajanslar, bütçesinin önemli bir kısmını kendilerine tahsis eden ve yıllık çalışma programlarını onaylayan Kalkınma Bakanlığına bağlıdırlar (Kaya ve Bafail, 2009: 31).

5449 Sayılı “Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun”un 5. maddesi’ne göre kalkınma ajanslarının görev ve yetkileri: Yerel yönetimlerin plânlama çalışmalarına teknik destek sağlamak, Bölge plan ve programlarının uygulanmasını sağlayıcı faaliyet ve projelere destek olmak; bu kapsamda desteklenen faaliyet ve projelerin uygulama sürecini izlemek, değerlendirmek ve sonuçlarını DPT’ye bildirmek, Bölgenin kırsal ve yerel kalkınma ile ilgili kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunmak ve bu kapsamdaki projelere destek sağlamak, Bölgede kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen ve önemli görülen diğer projeleri izlemek, Kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, Ajansa tahsis edilen kaynakları, bölge plan ve programlarına uygun olarak kullanmak veya kullandırmak, Bölgenin kaynak ve imkanlarını tespit etmeye, ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmaya ve rekabet gücünü artırmaya yönelik araştırmalar yapmak, yaptırmak, başka kişi, kurum ve kuruluşların yaptığı araştırmaları desteklemek, Bölgedeki iş ve yatırım imkanlarının, ilgili kuruluşlarla işbirliği halinde ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımını yapmak veya yaptırmak, Bölge illerinde yatırımcıların, kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idari iş ve işlemlerini, ilgili mevzuatta belirtilen süre içinde sonuçlandırmak üzere tek elden takip ve koordine etmek, Yönetim, üretim, tanıtım, pazarlama, teknoloji, finansman, örgütlenme ve işgücü eğitimi gibi konularda, KOBİ’leri ve yeni girişimcileri desteklemek, Türkiye'nin katıldığı ikili veya çok taraflı uluslararası

programlara ilişkin faaliyetlerin bölgede tanıtımını yapmak ve bu programlar kapsamında proje geliştirilmesine katkı sağlamak, Bir internet sitesi oluşturarak; ajansın faaliyetleri, malî yapısı ve ajansla ilgili diğer hususları güncel olarak yayınlamaktır (Eroğlu ve Kum, 2010: 181-182). Tablo 2’de Türkiye’deki etkin bölgesel kalkınma ajansları gösterilmiştir.

Tablo 2: Türkiye'deki Etkin Bölgesel Kalkınma Ajansları

Kalkınma Ajansı	Faaliyet Gösterilen İl
Ahiler Kalkınma Ajansı (AHİKA)	Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Niğde, Nevşehir
Ankara Kalkınma Ajansı (ANKARAKA)	Ankara
Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (BAKA)	Antalya, Burdur, Isparta
Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı (BAKKA)	Bartın, Karabük, Zonguldak
Bursa, Eskişehir, Bilecik Kalkınma Ajansı	Bilecik, Bursa, Eskişehir
Çukurova Kalkınma Ajansı (ÇKA)	Adana, Mersin
Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı (DOĞAKA)	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye
Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DOKA)	Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon
Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (MARKA)	Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova
Dicle Kalkınma Ajansı (DİKA)	Batman, Mardin, Şırnak, Siirt
Fırat Kalkınma Ajansı (FKA)	Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli
Güney Ege Kalkınma Ajansı (GEKA)	Aydın, Denizli, Muğla
Güney Marmara Kalkınma Ajansı (GMKA)	Balıkesir, Çanakkale
İpekyolu Kalkınma Ajansı (İKA)	Adıyaman, Gaziantep, Kilis
İstanbul Kalkınma Ajansı (İSTKA)	İstanbul
İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA)	İzmir
Karacadağ Kalkınma Ajansı (KARACADAĞ)	Diyarbakır, Şanlıurfa
Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı (KUZKA)	Çankırı, Kastamonu, Sinop
Kuzey Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı	Bayburt, Erzincan, Erzurum
Zafer Kalkınma Ajansı	Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa, Uşak
Mevlana Kalkınma Ajansı (MEVKA)	Karaman, Konya
Orta Anadolu Kalkınma Ajansı (ORAN)	Kayseri, Sivas, Yozgat
Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA)	Amasya, Çorum, Samsun, Tokat
Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA)	Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars
Trakya Kalkınma Ajansı (TRAKYAKA)	Edirne, Kırklareli, Tekirdağ

Kaynak: <http://www.abgs.gov.tr> (03.03.2015)

Tablo-2’de Türkiye’deki etkin bölgesel kalkınma ajansları, bu kalkınma ajanslarının hangi illerde faaliyet gösterdiği belirtilmiştir. İl bazında en geniş faaliyet sahasına sahip ajans Doğu Anadolu Kalkınma Ajansıdır. İl bazında en dar faaliyet gösteren ajans İzmir Kalkınma Ajansı, Ankara Kalkınma Ajansı ve İstanbul Kalkınma Ajansıdır.

Kalkınma ajanslarına finansal kaynak sağlayan önemli bir kurum olarak Yatırım destek ofisleri bulunmaktadır. Yatırım destek ofisleri, yeni yatırımlar için gerekli bütün idari işlemleri mevzuat çerçevesinde gerçekleştiren, yatırımcılara danışmanlık hizmeti veren bölgenin yatırım olanaklarını tanıtmak ve bilinirliğini arttırmak için yurt içi ve yurt dışında çeşitli faaliyetlerde bulunarak bölgeye yatırımcı çekmeye çalışan ofislerdir (<http://www.ankaraka.org.tr>, E.T. 20.05.2016).

Yatırım destek ofislerinin görev ve yetkileri; ilin iş ve yatırım ortamına ilişkin analiz, rapor ve strateji çalışmaları yaptırmak, ilin iş ve yatırım ortamına ilişkin envanter çalışmaları yürütmek, yatırımcılara bilgi sağlamak ve onları yönlendirmek, İş ve yatırım ortamının geliştirilmesine yönelik olarak ilgili kurum ve kuruluşlarla ortak çalışmalar yapmak, yatırımları izlemek, ilin iş ve yatırım ortamını tanıtmak ve yatırımcı çekmek, devlet yardımlarına ilişkin olarak, ilgili mevzuatta belirtilen iş ve işlemleri yapmak, yatırımcıların izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idari iş ve işlemlerini, ilgili makam ve merciler nezdinde sonuçlandırmak üzere ajans yönetim kurulu adına tek elden takip ve koordine etmek, bilgilendirme ve raporlama çalışmaları yapmaktır (Kalkınma Bakanlığı Yönetmeliği, 2014: Madde 6).

Türkiye’de yatırım destek ofisi bulunan iller; Niğde, Nevşehir, Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Antalya, Isparta, Burdur, Ankara, Zonguldak, Karabük, Bartın, Bursa, Bilecik, Eskişehir, Mersin, Adana, Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye, Bitlis, Hakkari, Muş, Van, Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon, Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova, Batman, Mardin, Siirt, Şırnak, Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli, Aydın, Denizli, Muğla, Balıkesir, Çanakkale, Adıyaman, Gaziantep, Kilis, İstanbul, İzmir, Diyarbakır, Şanlıurfa, Çankırı, Kastamonu, Sinop, Bayburt, Erzincan, Erzurum, Ayfonkarahisar, Kütahya, Manisa, Uşak, Karaman, Konya, Kayseri, Sivas, Yozgat, Amasya, Çorum, Samsun, Tokat, Ağrı, Iğdır, Ardahan, Kars, Edirne, Kırklareli, Tekirdağ’dır (<http://www.abgs.gov.tr>, E.T. 18.05.2015).

İKİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL PİYASALAR

Bu bölümde finans piyasaların tanımı yapılarak finans piyasalarının yapısı, işleyişi, sınıflandırılması anlatılmıştır. Finansal piyasalarda yer alan kurumlar da bu bölüm içinde işlenmiştir. Ayrıca, tezin literatür taraması da bu bölüm dahilinde incelenmiştir.

2.1. Finansal Piyasaların Tanımı

Finansal sistem, bir ekonomide belirli kurum ve piyasaların çeşitli finansal fonksiyonları yerine getirmek amacı ile bir araya gelmeleri sonucu oluşan bir bütündür (T. Yılmaz, 2006: 19).

Bir ülkede fon kullananlar ile fon arz edenler arasında fon akımlarını düzenleyen kurumlar, akımı sağlayan araç ve gereçler ile bunları düzenleyen hukuki ve idari kurallardan oluşan yapıya finansal piyasa adı verilmektedir (Güleryüz, 2005: 4). Bir başka ifadeyle finansal piyasalar, hisse senedi ve bono gibi finansal varlıkların satıldığı veya satın alındığı yer olarak tanımlanabilir (Madura, 2011: 37).

Mal ve hizmet arz ve talebinin karşılaştığı piyasalara reel piyasalar adı verilmektedir. Reel piyasalar kendi içerisinde mal ve hizmet piyasaları ve faktör piyasaları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Megep, 2007: 11).

Ekonomik birimler fon gereksinimlerini öncelikle kendi özkaynakları ile karşılarlar. Bir ekonomik birimin tasarruflarından fazla yatırım yapmak istemesi ek finansman gereksinimi yaratır. Böylece dış finansman kaynaklarına dolayısıyla finansal pazarlara başvurulur (Aydoğuş, 2006: 3).

Tablo 3'te görüldüğü gibi piyasalar nihai mal ve hizmet piyasaları, üretim faktör piyasalar ve finans piyasaları olmak üzere üçe ayrılmıştır. Üretim faktör piyasaları doğal kaynak, emek, sermaye ve girişimden oluşmaktadır. Üretim faktörlerinden sermaye, finans piyasalarındaki fonlarla desteklenmektedir.

Tablo 3: Reel Kesim ve Finans Piyasaları

PİYASALAR		
Nihai Mal ve Hizmet	Üretim Faktörleri Piyasaları	Finansal Piyasalar
	Doğal Kaynaklar	Fon fazlaları sermayeyi desteklemektedir
	Emek	
	Sermaye	
	Girişim	

Kaynak: (Özgen, 2007: 5).

Yatırım ve tasarruf kararlarının farklı ekonomik birimler tarafından verildiği ekonomik sistemlerde fon fazlası veren (geliri harcamalarını aşan) ekonomik birimler (kişi ve şirketlerin) tasarruflarının, fon açığı veren (gelir ve likidite olanakları üzerinde harcama yapmak isteyen) ekonomik birimler arasındaki akışı finansal sistem finansal araçların değişimi ile sağlamaktadır (Soydemir, 2012: 158)

Ekonomik birimler fon gereksinimlerini öncelikle kendi öz kaynakları ile karşılarlar. Bir ekonomik birimin fazla yatırım yapmak istemesi ek finansman gereksinimi yaratır. Böylece dış finansman kaynaklarına dolayısıyla finansal pazarlara başvurulur (Satır, 2011: 54). Finansal piyasa ilişkisi içerisinde iki taraf bir araya gelerek; gelir fazlalıklarını ve gelir açıklarını buluşturmaktadırlar. Bu ilişki çerçevesinde fon fazlası olanlar piyasaya fon sunarlar, fon açığı olanlar finansal varlık arz etmektedirler (Demirel Elitaş, 2010: 3-4).

2.2. Finansal Piyasaların Yapısı

Finansal sistem bir bütün olarak birçok aracın, kurum ve piyasa ile beraber oluşmaktadır. Finansal kurumlar; bankalar, sigorta şirketleri, bankerler, tefeciler ve borsalar gibi çeşitli kurumları kapsamaktadır. Finansal araçlar ise, bozuk para, banknot, tahvil ve hisse senetleri gibi bilinen araçların yanı sıra swap gibi daha bütünsel araçlarında bulunduğu geniş bir alanı içine almaktadır (Yetiz, 2008: 3).

Firmaların ve hane halklarının elde ettikleri mali duran varlıkları finanse etmek için etkin olduğu ve finansal varlık menüsünün firmalar ve hane halkları için etkin olduğu bir yapı anlaşılabilir (Modigliani ve Papademos, 1980: 121).

Finansal sistemin temel unsurları; fon arz edenler, fon talep edenler, finansal aracilar (kurumlar), finansal araçlar ve yasal-kurumsal düzenlenmeler olarak sıralanmaktadır (Gülyüz, 2005: 4).

Finansal sistemde yer alan ekonomik birimler, faaliyetlerini yürütmek amacıyla gelir ve giderleri arasında bir denge kurmak için kimi zaman fazla pozisyonda, kimi zaman ise açık pozisyonda bulunmaktadırlar. Finansal literatürde açık pozisyonda olanlara Fazlayı Harcayanlar (Borrower-Spenders), fazla pozisyonda olanlara ise Açıktan Harcayanlar (Lender-Savers) denilmektedir (Gülyüz, 2005: 4).

Finansal sistem içinde, bir tarafta gelirlerinin tamamını tüketmeyen, fon fazlasına sahip kesim, diğer yanda ise gelirlerinden daha fazla harcama yapması gereken, fon ihtiyacı olan (fon açığı bulunan) kesim yer almaktadır. Finansal sistem içinde tasarruf sahipleri fon arz edici olarak, ellerindeki birikimleri çeşitli araçlar ve aracilar vasıtasıyla ve yasal kurumsal düzenlemelerin sağladığı güven ortamında, fon talep edicilere kullanırlar (Afşar, 2007: 189).

Kalkınma sürecinde finansal sistemin rolü, onun etkin kaynak dağılımını sağlama ve büyümeyi kolaylaştırma fonksiyonları ile ilgilidir. Ekonomistler finansal piyasaların gelişmesinin ekonomik kalkınma sürecinin önemli bir parçası olduğu ve etkin bir finansal sistemin ekonomik büyüme ile bağlantılı olduğu konusunda anlaşmaktadırlar. Finansal piyasalar bünyelerinde ekonominin reel kesimine oranla daha fazla risk ve değişkenlik taşırlar (Delice, Doğan ve Uzun, 2004: 106).

Tablo 4'e bakıldığında fon fazlası olan tasarruf sahipleri, yatırım ve finansman araçları ile yatırımcı kurum ve kuruluşlar aracılığıyla hukuk ve idari düzenin denetiminde fon açığı olanlara kaynak sağlamaktadır. Fon açığı olanlar buralardan sağladığı kaynaklarla para piyasası ve sermaye piyasasında piyasa faiz oranı ile yatırım yapmaktadır.

Tablo 4: Mali Sistemin Tablosu

	TASARRUF SAHİPLERİ (Fon Arz Edenler)	
YATIRIM	YARDIMCI	HUKUKİ VE İDARİ DÜZEN
1. Para (Nakit)	(Fon Akımına Aracılık	Çalışmayı düzenleyen
2. Mevduat	1. Bankalar	1. İlkeler
3. Banka parası	2. Aracı kurumlar	2. Kurallar
4. Kredi	3. Yatırım ortaklıkları	3. Denetim
5. Sosyal güvenlik	4. Yatırım fonları	
6. Kooperatif	5. Menkul kıymetler borsası	
7. Tahviller	6. Sosyal güvenlik	
8. Hisse senetleri	7. Sigorta şirketleri	
9. İpotekli borç ve	8. Kooperatifler	
10. Kamu hisse	9. Yatırım kulüpleri	
11. Gelir ortaklığı	10. Genel finans ortaklıkları	
12. Devlet iç	11. Risk sermayesi yatırım	
13. Varlığa dayalı	12. Derecelendirme şirketleri	
14. Depo edilen	13. Takas ve saklama	
	14. Portföy yönetim şirketleri	
	15. Yatırım danışmanlığı	
	16. İpoğe dayalı menkul	
	YATIRIMCILAR –	
	(Fon Talep Edenler)	
PARA PİYASASI	FAİZ ORANI	SERMAYE PİYASASI
Kısa vadeli fon arz ve talebin karşılaştığı piyasa		Orta ve uzun vadeli fon arz ve talebinin karşılaştığı piyasa

Kaynak: (Kutlu, 2013: 10).

2.3. Finansal Piyasaların Fonksiyonları

Finansal sektörün fonksiyonlarını anlamak için finansal yapı ve hizmetlerin sağlanması arasındaki ilişki incelenmelidir. Bu bakımdan finansal sistem; banka, para gibi belli araçlara odaklanmayı engelleyerek finansal yapı ve finansal fonksiyonlar arasındaki ilişkiyi incelemenin daha doğru olacağı bir alanı temsil etmektedir. Ülkelerin gelişimlerini sürdürebilmeleri için ihtiyaç duydukları önemli faktörlerden biri yatırımlarda sağlanan artıştır. Yatırımların artması yatırımda kullanılacak fonlardaki artışa bağlı olmaktadır. Yatırıma dönüştürülmek istenen fonların kısıtlı oluşu ve verimli alanlarda kullanılmaması olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Bu noktada finansal piyasalara önemli görevler düşmektedir (Ketenci, 2014: 22).

Finansal sistemin işlevlerinin önem sırası yıllara ve ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre değişiklik göstermektedir. Bir ekonomide, finansal sistemin fonksiyonları temel olarak malların, hizmetlerin ve varlıkların el değiştirmesine aracılık edilmesi büyük ölçekli projelerin finansmanını kolaylaştırmak amacıyla, tasarruf birikimi ve risk dağıtım sistemi oluşturularak mülkiyetin tabana yayılması, ekonomik kaynakların zaman içerisinde, coğrafi bölgeler ve sektörler arasında transferin sağlanması, risk yönetimi ve risk kontrolü yöntemlerinin geliştirilmesi, fiyat bilgisinin sağlanması, asimetrik bilgi sorununun çözümünün kolaylaştırılması şekilde sınıflandırılabilir (Afşar, 2007: 189).

Ekonomilerde tasarrufu gerçekleştiren ve bu tasarrufları talep eden ekonomik birimler her zaman bulunmaktadır. Ancak gerçekleşen tasarruflar her zaman ekonomiye dahil edilememekte veya ekonomiye kazandırılmış tasarruflarda yeterli olmamaktadır. Ancak; ülkeler veya kişiler gerekli yatırımları yapabilmesi için büyük fonlara ihtiyaç duymaktadırlar. Finansal sistem içinde tasarruf sahiplerinin kaynakları, risk düzeylerine göre dağılımı ve tahsisi gerçekleştirilerek finansal sistem içerisinde getirisi yüksek verimli yatırımlara dönüştürülmesi sonucunda ekonomik birimlerin daha fazla tasarruf etmeleri sağlanmaktadır (Kendir, 2014: 6).

Finansal sektörün fon akışı sağlamadaki rolü, birbirinden habersiz fon sahipleri ve yatırımcılar arasındaki bağlantıyı kurmak, fonlar fon sahiplerinden toplanırken zaman kazanmak ve maliyeti azaltmaktır. Finansal sektörde yönetim ve piyasa koşullarının denetimi zor ve maliyetlidir. Kişi ya da kurumlar finansal alanda yeteri kadar bilgi sahibi olamayabilir ya da zaman sorunu yaşayabilir. Günümüzde bilgi önemli ve pahalı bir maliyettir ve zaman istemektedir. Finansal araçlarla maliyet ve zamandan tasarruf etmek mümkündür. Kişi ya da kurumlar bu gibi sebeplerden dolayı finansal araçlara başvurmaktadır (Ketenci, 2014: 23).

2.4. Finansal Piyasaların Sınıflandırılması

Finansal piyasaları sınıflandırmanın birçok yolu vardır. Bu yollardan birincisi borç piyasaları ve hisse senedi piyasaları gibi finansal haklar olmaktadır. Diğer vade hakkıdır. Buna ek olarak kısa vadeli borç araçları için oluşturulan piyasa para piyasası

olarak adlandırılmıştır. Hisse senedi araçları ve bir yıldan uzun vadeli borç araçları için oluşturulan piyasa sermaye piyasası olarak adlandırılmıştır (Fabozzi, 2008: 6).

Finansal Piyasalar; para piyasaları ve sermaye piyasalarına ek olarak birincil piyasalar, ikincil piyasalar, organize piyasalar, tezgahüstü piyasalar ve türev piyasalar olarak sınıflandırılmaktadır.

Finansal piyasaların sınıflandırılmasında bir diğer ayırım, özel piyasalar ve halka açık piyasalar olarak yapılabilir. Özel piyasalarda işlemler iki taraf arasında doğrudan görüşülerek gerçekleştirilmektedir. Halka açık piyasalarda ise standart sözleşmeler organize borsalarda işlem görmektedir. Banka kredileri ve sigorta şirketleri ile özel borç plasmanları, özel piyasa işlemlerinin örnekleri arasında yer almaktadır. Söz konusu işlemler özel olduğu için iki tarafın kabul ettiği herhangi bir şekilde yapılandırılmış olabilir. Buna karşılık, genel piyasalarda işlem gören menkul kıymetler (örneğin, adi hisse senetleri ve şirket tahvilleri) çok sayıda birey tarafından alınıp satılmaktadır. Bu menkul kıymetlerin standardize edilmiş özelliklere sahip olması gerekmektedir. Çünkü genel piyasalarda işlem yapan yatırımcıların standart olmayan sözleşmelerin özelliklerini belirlemeye yönelik görüşme yapacak zamanı ve uzmanlığı bulunmamaktadır (Brigham ve Houston, 2014: 29-30).

Kısa vadeli fon arz ve talebinin karşılaştığı piyasaya para piyasası denir. Para piyasasından sağlanan fonlar kredi olarak işletmelerin dönen varlıklarının finansmanında kullanılır. Kısa vadeli kredi açılırken kullanılan araçlar genellikle ticari senetler, çekler ve poliçelerdir (Ulutürk, 2009: 4). Para piyasasında menkul kıymetlerin paraya çevrilme maliyeti de düşük gerçekleşmektedir. Para piyasasına örnek olarak çek, senet ve bono verilebilir (Dikgöz, 2015: 28).

Para piyasasının iki önemli özelliği, kısa vadeli fon sağlamak ve kısa vadeli kredi vermektir. Ancak, para piyasasında, kredi veren ile alanın şahsi bir ilişkisi olmamaktadır. Para piyasasının en belirgin kurumu ticari bankalar olmaktadır. Ticari Bankalar özellikle, senetleri iskontoya kabul ederek veya işletmelere başka yollarla kısa vadeli krediler açarak, bu piyasada önemli rol oynamaktadır (Ceylan, 2001: 334).

Para piyasasının en önemli fonksiyonlarından birisi, fon transferini yaparak, ekonomik gelişme ve büyümeye katkı sağlamaktır. Ayrıca para piyasaları rekabetin yoğun olduğu piyasalardır (Ceylan, 2001: 334).

İşletmelerin, uzun vadeli fon sağladığı bir diğer piyasa ise sermaye piyasasıdır. Sermaye piyasaları, uzun vadeli fon alış-verişlerinin ya da transferlerinin yapıldığı sermaye piyasaları, para piyasalarına göre çok farklı kurumların farklı aşamalarında faaliyette bulunduğu ve buna bağlı olarak çok çeşitli finansal araçların işlem gördüğü göreceli olarak karmaşık piyasalar olmaktadır (Sarıaslan ve Erol, 2008: 27).

Sermaye piyasalarının para piyasalarından ayrılan üç temel fark aşağıdaki gibi özetlenebilir; Sermaye piyasalarında transfer edilen ya da alış verişi yapılan fonların vadesi uzun olmaktadır. Sermaye piyasalarında fon transferlerinde kullanılan finansal araçların ikinci el alımı satımı yapılmaktadır. Başka bir ifade ile sermaye piyasalarında aracı kuruluşlar vasıtasıyla halka arz edilen hisse senedi ve tahviller kişiler arasında el değiştirmektedir. Sermaye piyasalarında risk ve beklenen getiri oranları genellikle daha yüksek olmaktadır. Çünkü fon transferinde kullanılan finansal araçlar uzun vadeli olmaktadır ve zamansal değişime bağlı olarak değeri ve getirisi değişmektedir (Sarıaslan ve Erol, 2008: 27-28).

Sermaye piyasasında yatırımcılar, birikimlerini belli bir getiri beklentisi ile yatırım araçlarında değerlendirmektedir. Girişimciler ise hisse senedi veya borçlanma senedi ihraç ederek finansman ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Tüm bu işlemler aracı kuruluşlar vasıtasıyla gerçekleşmektedir (Bektaş, 2013: 5-6).

Sermaye piyasasından sağlanan krediler genellikle işletmelerin bina makine, teçhizat gibi duran varlıklarının ve uzun vadeli yatırım projelerinin finansmanında kullanılmaktadır (Gürkan, 2009: 54).

Menkul kıymet borsaları sermaye piyasasının en önemli kurumlarından biridir. Bu piyasanın diğer temel kurumları; bankalar, aracı kurumlar, yatırım ortaklıkları, gayrimenkul yatırım ortaklıkları, girişim sermayesi yatırım ortaklıkları, yatırım fonları ve portföy yönetim şirketleri olarak sayılabilir. Sermaye piyasasının başlıca finansal varlıkları; hisse senetleri, devlet tahvilleri, şirket tahvilleri, hisse senediyle

değiştirilebilir tahvil, katılma intifa senedi, ipotekli borç ve irad senedi, kar ve zarar ortaklığı senedi ve gelir ortaklığı senetleridir (Ünsal, 2014: 6-7).

Sermaye piyasasının varlığı, ekonomik kurumların planlanmış tasarrufları ile planlanmış yatırımları arasındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Eğer bu farklılık olmasaydı, ödünç alıp verme ve dolayısıyla sermaye piyasası oluşamayabilirdi (Özkürkçüler, 1989: 16).

Menkul kıymetler birincil ve ikincil piyasa olarak adlandırılan iki temel piyasada işlem görmektedir. Ancak, günümüzde üçüncül ve dördüncül piyasalardan da bahsetmek mümkündür (Yeşildağ, 2013: 20).

Birincil piyasa, menkul kıymetlerin ihraç edilmeleriyle oluşturulan piyasalardır. Birincil piyasada, dolaşıma ilk defa çıkarılan hisse senetleri ve tahviller el değiştirmektedir. İşletmeler, gereksinme duydukları fonları, birincil sermaye piyasası aracılığıyla sağlamaya çalışırken, ya doğrudan çıkarım ya da dolaylı çıkarım yollarından birini seçebilirler. Birincil sermaye piyasasında aracı kurumların hizmetlerinden yararlanılarak işlemler yapılıyorsa, dolaylı çıkarım söz konusu olmaktadır (Başoğlu ve diğerleri, 2001: 17).

Birincil piyasada önemli olan, menkul kıymetleri ihraçtan almaktır. Arada bir banka veya aracı kurum bulunması bu alımın birincil piyasada olmasına engel olmamaktadır. Birincil piyasalarda ilk defa ihraç edilen menkul kıymetler yer almaktadır. Bu piyasalardan fon talep edenler talep ettikleri fonu elde edebilmek için, fon arz edenlere ihraç ettikleri finansal varlıkları satmaktadır (Demirel, 2009: 10).

İkincil piyasalar, birincil piyasalarda ihraç edilen menkul kıymetlerin el değiştirmesini sağlayan piyasalardır. Bu piyasalar, menkul kıymetlerin likiditesini arttırarak birincil piyasaya talep yaratır ve gelişmesini sağlamaktadır (Ketenci, 2014: 28).

İkincil piyasalardaki işlemler, finansal varlıkları ilk ihraç eden ekonomik birimlerden bağımsız olarak gerçekleşmektedir. Ancak, daha önceden birincil piyasaya finansal varlık ihraç etmiş olan ekonomik birimler, bu varlıkların ikincil

piyasalardaki işlem performanslarına göre yeniden finansal varlık ihraç edip etmeme kararı alabilmektedirler (Aydoğuş, 2006: 7).

İkincil piyasası, birincil sermaye piyasasına daha önce sunulmuş ve halen dolaşımında olan menkul kıymetlerin alınıp satıldığı piyasalardır. Bu piyasaların varlığı, yeni menkul kıymetlerin piyasaya sunulmasıyla oluşmamaktadır. İkincil sermaye piyasasına örnek olarak, borsada ve organize olmamış sermaye piyasasında alınıp satılan menkul kıymetler verilebilir (Ceylan, 2001: 345).

Üçüncül piyasa; borsaya kayıtlı menkul kıymetlerin borsa dışında alınıp satılmasıyla oluşmaktadır. Bu piyasanın yapısı organize olmamış (serbest) sermaye piyasası yapısına benzemektedir. Piyasadaki aracılar her yerde pazar oluşturmaya çalışırlar. Aracılar borsadaki menkul kıymetlerden oluşan büyük stoklara sahiptirler. Bu piyasadaki aracılar borsadaki acentelerin komisyonlarının azalmasına neden olmaktadır (Tunçez, 2012: 20).

Dördüncül piyasa; finansal yatırımcılar arasında menkul kıymet aktarımlarının doğrudan yapıldığı piyasalardır. Buradaki işlemler blok halinde gerçekleşmektedir. Blok deyimi ile tek işlem de büyük sayıda hisse senedinin aktarıma konu olduğu belirtilmektedir. Bu piyasalarda özellikle zengin kurum ve kişiler faaliyette bulunmaktadır. Söz konusu kişilerin amaçları, aracılara komisyon ödemedi menkul kıymet alışverişini doğrudan doğruya yapmaktır. Dolayısıyla bu piyasada fiyat doğrudan doğruya pazarlıkla oluşmaktadır. Ayrıca, genellikle birikim sahiplerinden topladıkları fonları finansal piyasalarda değerlendiren sigorta şirketleri, yatırım fonları gibi kurumsal yatırımcılar bu piyasada alım satımda bulunmaktadır (Kuzkun, 2013: 29-30).

Organize piyasa, belirli bir organizasyon yapısı içinde ekonomik birimleri resmi olarak belli yerlerde buluşturan belirli bir kural ve düzenlemelerin olduğu, bunların denetim ve gözetiminin gerçekleştirildiği piyasa olmaktadır (Kendir, 2014: 9).

Organize piyasalar Menkul kıymet borsaları olmaktadır. Ülkemizde de sadece İstanbul'da örgütlenmiş bu tür bir piyasa bulunmaktadır. Gelişmiş ekonomilerde bu

piyasalar birden fazla olmaktadır. Aynı zamanda sermaye piyasası araçlarına göre de bazı alt gruplara ayrılabilir. Örneğin, hisse senedi, tahvil piyasası, resmi piyasa, serbest alım piyasası gibi (Ergün, 2007: 12-13).

Para piyasalarının örgütlenmiş kesimini banka sektörü, sermaye piyasalarının örgütlenmiş piyasa kesimini ise menkul kıymetler borsaları oluşturmaktadır. Borsa İstanbul, New York Stock Exchange (NYSE), Tokyo Borsası organize piyasalara örnek olarak gösterilebilir (Tunalı, 2009: 11).

Kayıt altına alınmamış menkul kıymetlerin alınıp satıldığı piyasalara organize olmamış piyasalar, diğer bir ifadeyle tezgahüstü piyasalar denilmektedir. Ayrıca az tanınmış veya küçük işletmelerin kayıt altındaki menkul kıymetleriyle, az işlem gören kayıt altındaki menkul kıymetlerde bu piyasalarda alınıp satılabilir. Bu bağlamda tezgahüstü piyasalar, menkul kıymetleri tanınmayan işletmeler, finansal durumu kötü olan yatırım ve sigorta şirketleri ile bankalar açısından önemli piyasalardır (Güçlü, 2015: 5). Bu piyasalarda gerçekleşen işlemlerin koşulları (vade, faiz vs...) karşılıklı pazarlıkla belirlenmektedir. İşlemler karşılıklı güvene dayanması nedeniyle organize piyasada işlem yapmak için gerekli olan bürokratik belgelere de pek fazla gerek duyulmamaktadır (Özgen, 2007: 10).

Borsa kotuna alınmamış menkul kıymetlerin alım satımı ise tezgahüstü piyasalarda gerçekleşmektedir. Örgütlenmemiş finansal piyasalar, alım satım işlemlerine devam ederken, fiziki ve resmi bir mekâna sahip olmayan, hukuki ve idari kuralları bulunmayan, ilgili kurum ve kuruluşların denetim ve gözetiminden uzak piyasalardır. Gelişmekte olan ülkelerin bazılarında, kayıt dışı ekonominin hala büyük boyutlarda olması dolayısıyla, örgütlenmemiş finansal piyasaların da önemli boyutlarda işlem hacimlerine sahip oldukları düşünülebilir (Gürkan, 2009: 57).

Tezgahüstü piyasalar, organize piyasalara göre daha az şeffaf ve çok az kurala göre işlem gören piyasalardır. Tezgahüstü piyasalar, işlemlerin genellikle bilgisayar ortamında ya da telefon ağıyla yapıldığı piyasalardır. Bu piyasalara Amerika Birleşik Devletlerin (A.B.D.)'deki NASDAQ piyasası örnek olarak gösterilebilir (Güçlü, 2015: 5).

Değerleri bir başka varlığın değerine bağlı olan finansal araçlara Türev Finansal Araçlar ya da daha yaygın kullanımı ile Türev Ürünler denilmektedir. Başka bir ifade ile türev ürünler, değeri başka bir temel varlığın değerine bağlı ürünlerdir. Bu temel varlıklardan başlıcalar hisse senetleri, tahviller, döviz, faiz ve çeşitli emtialardır. Türev piyasalar ise türev ürünlere ilişkin işlemlerin gerçekleştirildiği ve türev ürünlerin alım satımının yapıldığı piyasalardır (Ketenci, 2009: 29).

Türev ürünlerin dört temel türü bulunmaktadır. Bunlar; swap sözleşmeleri, forward (alivre) sözleşmeleri, futures (vadeli işlem) sözleşmeleri ve opsiyon sözleşmeleridir. Türev ürünler; dayandığı varlığa (fiziksel mallar, hisse senedi, döviz, faiz vb.) ve işlem gördüğü piyasalara göre (organize piyasalar, tezgahüstü piyasalar) göre farklı şekillerde sınıflandırılabilir (Anbar ve Alper, 2011: 78).

Forward (alivre) işlemler, vadesi, miktarı ve fiyatı önceden belirlenmiş bir menkul değer veya herhangi bir malın (döviz, faiz, tarımsal ürün vs.) ileri bir tarihte teslimini öngören sözleşmelerdir. Başka bir deyişle forward kontratlar, alıcı ve satıcının bir malın türü, kalitesi, miktarı, gelecekteki teslim tarihi ve fiyatı üzerinde anlaştıkları, tezgâh üstü piyasalarda (over-the-counter market) işlem gören bir tür peşin işlem içeren sözleşmelerdir (Kurar ve Çetin, 2016: 407). Forward terimi, kelime anlamıyla, bir şeyi ileri atmak, ileriye göndermek olarak ifade edilebilir (İşleyen, 2011: 177).

Forward işlemleri, öncelikle risklerini minimum kılmak isteyen taraflara, bu amaçlarını gerçekleştirme imkanı vermektedir. Bu sözleşmelerde satıcı, satmak istediği malı veya hizmeti ileri bir tarihte satmayı garanti altına almakta ve böylece fiyat riskinden korunmaktadır. Alıcı pozisyonda bulunan taraf, ileri bir tarihte ihtiyacı olan mal ve hizmeti, fiyat riskine karşı korunmuş bir şekilde satın alabilme garantisini elde etmektedir. Bu özelliğiyle forward sözleşmeleri alıcı ve satıcı açısından gelecekteki belirsizlikleri ortadan kaldırmakta ve taraflara geleceğe yönelik rasyonel planlar yapma imkanı tanımaktadır (İşleyen: 2011: 182).

Futures sözleşmeler, belirli kalitede bir malın veya bir mali aracın gelecekteki bir tarihte önceden tespit edilen fiyatlardan alınıp satılmasını sağlayan sözleşmeler olarak tanımlanabilir (Birgili ve diğerleri, 2005: 110).

Futures sözleşmelerin dayandığı varlık fiziksel bir mal olabileceği gibi finansal bir ürün ya da gösterge olabilir. Birinci durumda “mal-emptia futures” (commodity futures) ikinci durumda da “finansal futures” (financial futures) olarak ifade edilmektedir (Zeynel, 2008: 23).

Futures sözleşmesinin başlıca özellikleri; uluslararası borsalarda özel usullerle işlem görür, futures sözleşmelerde kontrat boyutu sabitlenmiştir (sözleşmeye konu olacak varlığın üst sınırı önceden belirlenmiştir), futures sözleşmelerin teslim tarihleri standarttır, futures sözleşmelerde yatırılması gereken depozit mevcuttur, futures sözleşmesinin konusunu, sermaye piyasası aracı, ticari mal, kıymetli maden, döviz veya endeks gibi spot piyasada değeri bulunan her tür varlık oluşturabilir, futures sözleşmesi, bir vadeye bağlı olarak kurulduğu için, sözleşmenin kurulması sırasında sözleşmeye konu varlıkların taraflar arasında değişimi söz konusu değildir, futures piyasalarının çalışmasını Takas Merkezi (Clearing House) garanti etmektedir (Öncü, 2013: 3-5).

Opsiyon, elinde bulundurana, belirlenen süre içinde, önceden anlaşmaya varılan fiyat (kullanım fiyat) üzerinden, söz konusu varlığın cins ve miktarına göre, belirlenen sayıda finansal varlığı alım ya da satım hakkı tanıyan bir haktır ancak yükümlülük değildir. Bu amaçla, menkul değer borsaların opsiyon ticareti için birçok yerli ve yabancı menkul değer kote edilmektedir (Ayaz, 2011: 10).

Opsiyon sözleşmesi, eğer vadeden önce opsiyon hakkı kullanılabiliriyorsa buna Amerikan opsiyonu denirken, sadece vade sonunda uygulanabilen opsiyonlara ise Avrupa opsiyonu denilmektedir. Vade tarihine kadar opsiyon hakkı kullanılmaz ise, opsiyon sözleşmesinin geçerliliği kalkar ve herhangi bir yükümlülük oluşmamaktadır. Opsiyon sözleşmesini alanlara opsiyon sahibi (long position) denilirken, sahip olmadığı bir varlıkla ilgili opsiyon sözleşmesini satanlara ise opsiyon veren (short position) denmektedir. İki tür opsiyon çeşidi bulunmaktadır: (<http://daltuner.yasar.edu.tr>, E.T. 04.06.2015).

Swap İngilizce kökenli bir sözcük olup; değiştirme, kaydırma ve takas anlamına gelmektedir. Diğer bir ifadeyle swap, döviz kurları ve faiz oranları riskine

karşı geliştirilen, fon kullanıcılarına farklı piyasalardaki uygun fonlara erişebilme, bu fonların uygun kullanımı sağlama, riski azaltma ve sabit faizli bir fonu değişken faizli bir fona değiştirme imkanı veren bir finansal tekniktir (Başçı, 2005: 18).

Faiz swapı ve döviz swapı olarak temelde iki swap türünden söz edilebilir. Faiz swapı iki tarafın belirli bir zaman dönemi için faiz ödemelerini karşılıklı olarak değiştirdikleri bir anlaşmadır. Döviz swapı, belirli bir süre içinde iki farklı para birimi karşılıklı olarak değiştirilmesini öngören bir anlaşmadır. Bu işlemde bir yandan başlangıçta üzerinde anlaşılan kurdan anaparalar değiştirilirken anlaşma süresince de anlaşmada belirtilen sabit ya da değişken faizli ödemeler değişime konu olmaktadır. Swap işlemleri, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerinden farklı olarak koşullarının taraflarca belirlendiği standart olmayan ve kurumsallaşmış borsalarda işlem görmeyen sözleşmeler kullanılarak yapılmaktadır (E. Aydın, 2008: 369).

Hedging, spot piyasada bulunan bir pozisyondan oluşan risklerden vadeli işlem piyasalarında pozisyon alarak korumadır. İşletmeler hedging işlemi ile gelecekte döviz kurları, faiz oranları, hisse senetleri, emtia fiyatları vb. fiyatlarındaki dalgalanmalardan kaynaklanacak zararlardan korumayı amaçlamaktadır. Uluslararası yatırımcılar ya da uluslararası ticaretle uğraşanlar her geçen gün daha riskli ve belirsiz hale gelen piyasa hareketlerine karşı hedging yöntemi kullanarak risklerini minimize etmeye çalışırlar (Sevil, 2013: 16).

2.5. Finansal Piyasalarda Yer Alan Kurumlar

Bu bölümde finansal piyasalarda yer alan kurumlar olarak; kredi ve kerahet kooperatifleri, merkez bankası, ticari bankalar, yatırım ve kalkınma bankaları, sigorta kurumları, menkul kıymet borsaları ve sermaye piyasası kurulu (SPK) incelenmiştir.

2.5.1. Kredi ve Kefalet Kooperatifleri

1163 sayılı Kooperatifler kanunu çerçevesinde değişir ortaklı, değişir sermayeli ve sınırlı sorumlu olarak kurulan, yardımlaşma ve dayanışma esasına göre

çalışan, küçük işletmelere düşük maliyetli kredi kullandırılmasına aracılık eden kredi ve kefalet kooperatifleri kamu kaynaklarını kullanmaktadır (Kılıçarslan, 2014: 48).

Türkiye’de daha çok küçük sanayi ve ticaret kesiminin kısa ve orta süreli finansman gereksinimlerini sağlamak amacıyla çok sayıda kredi ve kefalet kooperatifi bulunmaktadır. Bu kooperatifler üyelerinden topladıkları fonları yine üyelerine düşük faizle kredi olarak kullandırır. Ayrıca, bu kooperatifler üyelerine kefil olarak onların bireysel güvence eksikliğini gidermekte ve Halk Bankası kredilerinden yararlanmasını sağlamaktadır (Aydoğuş, 2006: 26).

2.5.2. Merkez Bankası

Merkez Bankacılığının ortaya çıkışı batılı ülkelerde, 18. ve 19. yüzyıla kadar uzanmaktadır. 18. ve 19. yüzyıllarda ticaret ve iş bankalarının banknot ihraç yetkileri kaldırılarak, söz konusu yetkiler tek bir bankaya verilmeye başlanmıştır. Bu banka, günümüzdeki anlamda Merkez Bankasıdır. Dünyada modern anlamda ilk merkez bankası 19. yy da kurulan İngiltere Merkez Bankası (Bank of England)’dır (S. Şahin, 2011: 3).

Milletlerarası Maliye Konferansı 1920 yılında Brüksel’de toplanmış, bu toplantıdan para ve kredi faaliyetlerini düzenlemek amacıyla birçok ülkede merkez bankası kurulması gerekli görülmüştür. Bu toplantıdan sonra birçok ülkede merkez bankası kurma çalışmaları başlamıştır (Öztürk ve Eşsiz, 2012: 71).

Osmanlı Devleti’nin klasik örgütlenme düzeninde 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar; para miktarının ayarlanması, kredi hacminin düzenlenmesi, altın ve döviz rezervlerinin yönetimi ile iç ve dış ödemelerin gerçekleştirilmesi gibi ekonomik faaliyetler; hazine, darphane, sarraflar, vakıflar, bedestenler ve loncalar gibi farklı kesimler tarafından yürütülmüştür (Sözer, 2013: 17).

Tablo 5’e bakıldığında kırk ülke arasında ilk merkez bankası İsveç’te kurulduğu görülmektedir. Genel olarak doğu ülkeleri ve batı ülkelerinin merkez

bankası kuruluş tarihlerini karşılaştırdığımızda, batı ülkeleri merkez bankalarının doğu ülkeleri merkez bankalarına göre daha önce kurulduğu söylenebilir.

Tablo 5: Kırk Ülkede Merkez Bankalarının Kuruluş Tarihlerinin Kronolojik Sıralaması

Ülke Adı	Kuruluş Yılı	Ülke Adı	Kuruluş Yılı	Ülke Adı	Kuruluş Yılı	Ülke Adı	Kuruluş Yılı
İsveç	1664	Romanya	1880	ABD	1915	Hindistan	1935
İngiltere	1694	Japonya	1882	Güney Afrika	1921	Almanya	1948
Fransa	1880	Bulgaristan	1885	Şili	1925	İsrail	1954
Hollanda	1814	Finlandiya	1886	Guatemala	1925	Brezilya	1964
Danimarka	1818	Portekiz	1891	Meksika	1925	Litvanya	1990
Yunanistan	1841	İtalya	1892	Ekvator	1927	Rusya	1990
Belçika	1850	Norveç	1897	Bolivya	1929	Beyaz Rusya	1990
Hong-Kong	1865	İsviçre	1905	Türkiye	1932	Kazakistan	1990
İspanya	1874	Çin	1908	Kanada	1934	Ukrayna	1991
Avusturya	1878	Avustralya	1912	Yeni Zelanda	1934	Azerbaycan	1992

Kaynak: (Kahraman, 2007: 6).

Osmanlı Devleti 1854’de Kırım Savaşı sırasında ilk kez dış borcunu İngilizlerden almıştır. Bu dış borcu ödemek için devlet bankasının kuruluşuna ihtiyaç duyulmuştur. 1856 yılında merkezi Londra’da bulunmak üzere Bank-ı Osmani kurulmuştur. 1863’te Bank-ı Osmani feshedilmiş yerine Fransız-İngiliz ortaklığı ile Osmanlı Bankası kurulmuştur. Bu bankaya otuz yıllık bir süre için banknot basma ayrıcalığı ve tekeli verilmiştir. Osmanlı Bankası’nın sermayesinin yabancılara ait olması zamanla tepkilere yol açmış ve ulusal bir merkez bankası kurulması fikrinin temelini oluşturmuştur. Bu doğrultuda 11 Mart 1917 tarihinde “Osmanlı İtibar-ı Millî Bankası” kurulmuştur. Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya Savaşı’ndan yenilgi ile ayrılması sonucu, bu banka merkez bankası işlevlerini görecektir bir ulusal banka olma amacına ulaşamamıştır. Birinci Dünya Savaşı’nın ardından siyasi bağımsızlığını kazanan ülkeler ekonomik bağımsızlık için merkez bankalarını kurarak para politikalarını bağımsız olarak belirlemişlerdir. Türkiye’de Kurtuluş Savaşı ile kazanılan siyasi bağımsızlığı ekonomik bağımsızlıkla güçlendirmek amacıyla bir merkez bankası kurulması yönündeki çalışmalar hız kazanmış ve 1923 İzmir İktisat Kongresi’nde “millî devlet bankası” kurulması fikri üzerinde durulmuştur. Türkiye

Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) yasa tasarısı hazırlanmıştır (Sözer, 2013: 17-18).

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası 11 Haziran 1930 tarih ve 1715 sayılı Kanun ile 15 milyon sermayeli bir anonim şirket olarak kurulmuştur. Bu Kanunla Merkez Bankası'na 30 yıllık süre için banknot ihraç etme yetkisi verilmiştir. 3 Ekim 1931 tarihinde Ulus semtindeki Ziraat Bankası binasında faaliyete geçen, 1933 yılında günümüzde Ankara şubesi olarak kullanılan binaya taşınan Merkez Bankası'nın, banknot ihraç imtiyazı 1955 yılında 1999 yılına kadar uzatılmış, 1994 yılında ise bu imtiyaz süresiz olarak uzatılmıştır (H. Can, 2005: 268). Tablo 6'da 2010-2016 arası Merkez Bankasında bulunan altın ve brüt döviz rezervleri gösterilmiştir.

Tablo 6: T.C. Merkez Bankasının Yıllara Göre Toplam Altın ve Döviz Rezervi

Yıllar	Altın Rezervleri	Merkezi Bankası Brüt Döviz Rezervleri
2010	5.264.000.000	80.696.000.000
2011	9.888.000.000	78.330.000.000
2012	19.970.000.000	100.320.000.000
2013	20.872.000.000	112.002.000.000
2014	20.134.000.000	106.314.000.000
2015	17.548.000.000	95.703.000.000
2016	18.020.000.000	93.905.000.000

*Tablodaki Rakamlar Dolar cinsinden ifade edilmektedir.

Kaynak: <http://evds.tcmb.gov.tr/>, E.T. 20.05.2016

Tablo 6'daki verileri ifade edecek olursak, 2010-2013 yılı arası hem altın hem de brüt döviz rezervleri artmıştır. Tablo'ya göre 2013 yılı altın ve brüt döviz rezervi açısından en fazla olduğu görülmektedir. 2013 yılından sonra hem altın hem de brüt döviz rezervi düşüşü tabloda görülmektedir. Yalnız altın rezervi 2016 yılında 2015'e göre artış göstermiştir.

Türkiye'nin Avrupa Birliği ve Uluslararası Para Fonu (IMF) ile kurduğu ilişkiler, merkez bankası bağımsızlığı açısından önemlidir. Özellikle Aralık 1999'da Avrupa Birliği Helsinki Zirvesi'nde adaylık statüsü kesinleşen Türkiye, merkez bankası bağımsızlığını şart olarak sunan Maastricht Anlaşması'na uyum için hazırlanmaya başlanılmıştır. Uluslararası Para Fonu'na Aralık 2000'de verilen niyet mektubunda TCMB'ye yeni bir yasa ile araç bağımsızlığı verileceği taahhüt edilmiştir. Merkez bankasının bağımsızlığını Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı ile

uygulama konulmuştur. Oluşturulan ekonomik program doğrultusunda 25 Nisan 2001 tarihli kanun ile TCMB'ye araç bağımsızlığı verilmiştir (Ayhan ve Üstüner, 2010: 71-72).

Merkez bankası finansal sistemin merkezinde yer alan, bankaların bankası ve en son kredi mercii olan bir kuruluştur. Merkez bankalarının mali sistemin merkezinde yer almasının en önemli nedenleri bu bankaların dolanımdaki paranın temelini oluşturan rezerv paranın üretimini gerçekleştirmeleri ve ülkenin para politikasını yürütmek ile ilgili politika araçlarının kullanılma yetkisinin merkez bankalarının elinde olmasıdır (İ. Yılmaz, 2006: 65).

Tablo 7'de bazı seçilmiş ülkelerin merkez bankalarına ait altın ve döviz rezervleri toplamı gösterilmiştir.

Tablo 7: Bazı Seçilmiş Ülkelerin Merkez Bankalarına Ait Altın ve Döviz Rezervleri Toplamı

Ülkeler / Yıllar	2010	2011	2012	2013	2014
Nijerya	35.884.925.669	36.263.658.533	47.548.404.717	46.254.765.031	37.497.241.208
İspanya	31.871.818.385	46.704.854.403	50.588.476.002	46.335.468.959	50.411.867.873
Kanada	57.151.120.474	65.819.020.599	68.546.344.305	71.937.092.647	74.700.002.864
İngiltere	82.364.656.565	94.544.038.250	105.194.404.564	104.418.669.118	107.727.629.479
Türkiye	85.959.456.531	87.937.258.383	119.182.966.095	131.053.848.307	127.421.926.598
İtalya	158.478.269.235	169.872.401.864	181.670.319.828	145.724.517.429	142.756.539.021
Fransa	165.852.027.739	168.490.352.254	184.521.827.260	145.161.120.116	143.977.170.863
Almanya	215.977.859.080	234.104.163.354	248.856.492.402	198.535.181.129	193.484.844.885
Meksika	120.583.999.941	149.208.131.605	167.075.785.815	180.200.037.032	195.681.644.251
Hindistan	300.480.145.804	298.739.485.811	300.425.518.088	298.092.483.487	325.081.060.906
Güney Kore	292.143.480.407	306.934.543.258	327.724.416.297	345.694.101.316	362.834.710.646
Rusya	479.222.291.459	497.410.247.573	537.816.373.775	509.692.081.493	386.216.377.125
ABD	488.928.295.253	537.267.272.428	574.268.090.541	448.508.967.142	434.416.453.480
İsviçre	270.479.800.683	330.585.901.719	531.302.253.382	536.235.292.234	545.787.304.073
Japonya	1.096.068.589.804	1.295.838.776.760	1.268.085.526.650	1.266.851.419.539	1.260.680.415.997
Çin	2.913.711.653.594	3.254.674.122.432	3.387.512.975.177	3.880.368.275.099	3.900.039.358.441

*Tablodaki rakamlar dolar cinsinden ifade edilmektedir.

Kaynak: <http://data.worldbank.org/indicator/FI.RES.TOTL.CD>, E.T. 16.05.2016

Tablo 7'deki verileri ifade edecek olursak, Nijerya'daki altın ve brüt döviz rezervleri 2013 yılına kadar artmıştır. 2014 yılında azalmıştır. İspanya'daki altın ve brüt döviz rezervleri 2012 yılına kadar sürekli artmıştır. 2013 yılında azalmışsa da

2014 yılında artmıştır. Kanada'daki altın ve brüt döviz rezervleri 2014 yılında kadar sürekli artmıştır. İngiltere'deki altın ve brüt döviz rezervleri 2012 yılına kadar sürekli artmıştır. 2013 yılında azalmışsa da 2014 yılında artmıştır. Türkiye'deki altın ve brüt döviz rezervleri 2013 yılına kadar sürekli artmıştır. 2014 yılında azalmıştır. İtalya'daki altın ve brüt döviz rezervleri 2012 yılına kadar sürekli artmıştır. 2014 yılına kadar sürekli azalmıştır. 2014 yılına kadar sürekli azalmıştır. Fransa'daki altın ve brüt döviz rezervleri 2012 yılına kadar sürekli artmıştır. 2014 yılına kadar sürekli azalmıştır. Almanya'daki altın ve brüt döviz rezervleri 2012 yılına kadar artmıştır. 2014 yılına kadar sürekli azalmıştır. Meksika'daki altın ve brüt döviz rezervleri 2014 yılına kadar sürekli artmıştır. Hindistan'daki altın ve brüt döviz rezervleri 2014 yılına kadar artış azalış biçimde bir trend izlemiştir. Güney Kore'nin altın ve brüt döviz rezervleri 2014 yılına kadar sürekli artmıştır. Rusya'nın altın ve brüt döviz rezervleri 2012 yılına kadar sürekli artmıştır. 2014 yılına kadar sürekli azalmıştır. ABD'nin altın ve brüt döviz rezervleri, 2012 yılına kadar sürekli artmıştır. 2014 yılına kadar sürekli azalmıştır. İsviçre'nin altın ve brüt döviz rezervleri 2014 yılına kadar sürekli artmıştır. Japonya'nın altın ve brüt döviz rezervleri 2012 yılına kadar sürekli artmıştır. 2014 yılına kadar sürekli azalmıştır. Çin'in altın ve brüt döviz rezervleri 2014 yılına kadar sürekli artmıştır.

Merkez bankasının temel amacı, fiyat istikrarını sağlamaktır ve diğer görev ve yetkilerini bu amaçla çelişmeksizin kullanması gerekmektedir. Fiyat istikrarının sağlanması görevinin Merkez bankasına verilmiş olmasının nedeni, Banka'nın para politikası yoluyla faiz oranlarını, döviz kurlarını, diğer finansal varlıkları, bankaların açabilecekleri kredi miktarını ve mali serveti doğrudan, ekonomideki toplam arz ve talep dengesini ise dolaylı yoldan etkileyerek genel fiyat düzeyini değiştirebilme gücüne sahip olmasından kaynaklanmaktadır (Büker ve diğerleri, 2010: 449).

Dünyada uluslararası ticari ilişkilerin hızlanması ve uygulanan para sistemlerinin hızla gelişen ticari ilişkiler ağı için yeterli olmaması Merkez Bankalarına duyulan ihtiyacı artırmıştır (Eşsiz, 2009: 3-4).

Merkez bankaları, ticari bankaların kuruluşundan sonra toplumdaki sosyal ve ekonomik gelişmelerin bir gereği olarak ortaya çıkmışlardır. Merkez bankası, ülkede bankacılık ve parasal yapının düzenleyicisidir (Aydoğuş, 2006: 21).

Merkez Bankasının temel görevleri; açık piyasa işlemleri yapmak, hükümetle birlikte Türk lirasının iç ve dış değerini korumak için gerekli önlemleri almak ve yabancı paralar ile, altın karşılığında muadilini tespit etmeye yönelik kur rejimini belirlemek, Türk Lirasının yabancı paralar karşısında değerinin belirlenmesi için döviz ve efektiflerin vadesiz ve vadeli alış satışı ile dövizlerin Türk Lirası ile değişimi ve değer türev işlemlerini yapmak, bankaların ve bankaca uygun görülecek diğer mali kurumların yükümlülüklerini esas alarak zorunlu karşılıklar ve umumi disponibiliteler ile ilgili usul ve esasları belirlemek, reeskont ve avans işlemleri yapmak, ülkedeki altın ve döviz rezervlerini yönetmek, Türk Lirasının hacim ve tedavülünü düzenlemek, ödeme ve menkul kıymet transferi ve mutabakat sistemleri kurmak, kurulmuş ve kurulacak sistemlerin kesintisiz işlemlerini ve denetimini sağlayacak düzenlemeleri yapmak, ödemeler için elektronik ortamda dahil olmak üzere kullanılacak yöntemleri ve araçları belirlemek, finansal sistemde istikrarı sağlayıcı ve para ve döviz piyasaları ile ilgili düzenleyici önlemleri almak, mali piyasaları izlemek, Bankalardaki mevduatın vade türleri ile özel finans kurumlarındaki katılma hesaplarının vadelerini belirlemektir (İ. Yılmaz, 2006: 43).

2.5.3. Ticari Bankalar

Ekonomilerin en önemli aktörlerinden olan ticari bankacılık, temel fonksiyonu itibarıyla mevduat kabulü ve toplanan bu mevduatın fon ihtiyacı olan kesimlere kredi olarak aktarılması işlemlerine aracılık olarak tanımlanabilir (Sakızlıoğlu, 2011: 22).

Ticaret bankalarının borç verdikleri kaynakların oluşumu açısından mevduat bankaları olarak adlandırılmasının yanında borç verme işlemlerinde kullandıkları yöntem bakımından iskonto bankaları olarak da adlandırılmaktadır. Bu adlandırmalar ticaret bankalarının ve genel olarak bankacılığın tarihi gelişim sürecini göstermesi bakımından önemli olduğu gibi, ticaret bankalarının çalışma düzenlerini göstermesi bakımından da önemli olmaktadır (Kınık, 2010: 53). Bir ticari bankada genel olarak bulunan özellikler şunlardır (Bağcı, 2013: 3):

- Mevduat kabul eder, işletme kredileri oluşturur ve ilgili hizmetler sunar,
- Müşterilere vadeli, vadesiz mevduat ve tasarruf mevduatı gibi çeşitli hesap hizmetleri sunar,

- Bireylerin sahip olduğu mevduatları işleterek kâr sağlamaya çalışır,
- Öncelikle işletmelere borç verme ve mevduat toplamayla ilgilenirler.

Tablo 8’de 2016 yılı itibariyle grup bazında, banka ve bankaların şube sayıları gösterilmiştir.

Tablo 8: 2016 İtibariyle Gruplar Bazında Banka ve Bankaların Şube Sayıları

Banka/Grup Adı	Banka Sayısı	Yurtiçi Şube	Yurtdışı Şube
Türkiye Bankacılık Sistemi	47	11116	80
Mevduat Bankaları	34	11074	80
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	3	3652	34
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	9	4274	29
Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna Devredilen Bankalar	1	1	0
Yabancı Sermayeli Bankalar	21	3147	17
Türkiye’de Kurulmuş Yabancı Sermayeli Bankalar	15	3139	17
Türkiye’de Şube Açan Yabancı Sermayeli Bankalar	6	8	0
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	13	42	0
Kamusal Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	3	23	0
Özel Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	6	15	0
Yabancı Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	4	4	0

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr>, E.T. 13.04.2016

Tablo 8’deki verileri yorumlayacak olursak, banka sayısı, yurtiçi şube, yurtdışı şube açısından mevduat bankalarının diğer bankalara göre daha fazla olduğu görülmektedir. Banka sayıları ve yurtiçi şubeleri bakımından Özel Sermayeli Mevduat Bankaları Kamu Sermayeli Mevduat Bankalarına göre fazladır. Yurtdışı şubeleri açısından Kamu Sermayeli Mevduat Bankaları Özel Sermayeli Mevduat Bankalarına göre fazladır. Tablo 9’da banka gruplarının 2010 – 2014 yılları arası toplam aktifleri gösterilmiştir.

Tablo 9: Banka Gruplarının 2010 - 2014 Yılları Arası Toplam Aktifleri

	2010	2011	2012	2013	2014
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	30.929	41.593	52.726	70.112	84.529
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	298.064	340.989	375.730	482.970	561.241
Mevduat Bankaları	917.620	1.118.387	1.245.145	1.565.258	1.803.780
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	490.591	611.672	682.918	827.471	946.491
Türkiye Bankacılık Sistemi	948.548	1.159.980	1.297.871	1.635.370	1.888.308
Yabancı Sermayeli Bankalar	128.175	164.903	185.691	254.003	293.988

Kaynak: www.tbb.org.tr, E.T. 24.06.2016

*Tablodaki tüm değerler Milyon TL olarak ifade edilmektedir.

Tablo 9'a göre bütün banka gruplarının yıllara göre değerleri 2010 yılından itibaren sürekli artış gösterdiği söylenebilir. Türkiye bankacılık sistemindeki değerlere bakıldığında 2014 yılındaki değer, 2010 yılına göre %50,23 artış gösterdiği ifade edilebilir.

Ticari bankalar, bütün devletlerde çoğunlukla regülasyona konu olmuştur. Birçok merkezi hükümet banka sisteminde regülasyon yaparak bireylerin ve şirketlerin güvende olmasını göz önünde bulundurmuşlardır. Bankanın yapı regülasyonu yirminci yüzyıl boyunca çeşitli ülkelerde ticari bankalardan örnek alınarak yapılmıştır (Hull, 2015: 26).

2.5.4. Kalkınma ve Yatırım Bankaları

Yatırım bankaları, sermaye piyasasının gelişmiş olduğu ülkelerde atıl fonlara sahip kurumsal yatırımcılara, fonlarını menkul değer alım ve satımı ile değerlendirmelerinde aracılık ve danışmanlık yapan, işletmelere doğrudan kredi vermeyen ancak işletmelerin orta ve uzun vadeli fon gereksinimlerini karşılayan finansal kuruluşlardır (Bacak, 2007: 45).

Yatırım bankaları, finansal varlıkların alım ve satımına yardımcı olurken hem simsar (broker) hem de işlemci (dealer) olarak işlev görmektedir. Yatırım bankalarının geleneksel üç fonksiyonu yüklenim, dağıtım ve danışmanlıktır. Yüklenim, halka açılan şirketin ihraç edeceği hisselerin satışını tamamen ya da kısmen garanti etmektedir. Dağıtım, çıkartılan hisse senetlerinin, diğer aracı kurumların da yardımını sağlayarak, en son yatırımcılara satışını gerçekleştirmektir. Danışmanlık ise anonim şirketlere çeşitli konularda destek hizmetler sağlanmasıdır (Gürsoy, 2007: 658-659).

Kalkınma ve yatırım bankaları mevduat toplamaya yetkili kılınmamıştır. Bir diğer ifadeyle kişilerden, şirketlerden ve diğer kuruluşlardan mevduat adı altında para toplayamamaktadır (Sarıaslan ve Erol, 2008: 22)

Modern anlamda kalkınma bankacılığının tarihi II. Dünya Savaşı'nın bitişi ile başlamaktadır. Bu savaştan oldukça yıpranmış olarak çıkan ülkeler kendi

bünyelerinde ve ülkeler üstü şekilde kurulan birçok kalkınma bankası aracılığı ile ekonomilerini toparlamaya ve faaliyetlerini canlandırmaya çalışmışlardır. Bir diğer görüşe göre de kalkınma bankalarının ilk örneklerinin 19. yüzyıl kıta Avrupası'nda ortaya çıktığı, I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı'nın hemen ardından da, savaşların ortaya çıkardığı yıkımın olumsuz ekonomik sonuçlarını ortadan kaldırmak ve hızlı kalkınma hamlesi gerçekleştirmek amacıyla dünyanın diğer coğrafyalarına yayıldığı ifade edilmektedir (Erdoğan, 2010: 15).

II. Dünya Savaşı sonrasında Türkiye dahil birçok ülkede Dünya Bankası'nın öncülüğünde ve finansman desteğinde kalkınma bankaları kurulmuştur. Ülkemizde faaliyet gösteren Türkiye Kalkınma Bankası ve Türkiye Sınai Kalkınma Bankası da bu kapsamda kurulmuş organizasyonlardır. Türkiye Sınai Kalkınma Bankası; 1950 yılında Dünya Bankası'nın desteği ve Türkiye Cumhuriyeti (T.C.) Hükümeti, T.C. Merkez Bankası ve ticaret bankalarının işbirliği ile kurulmuş, Türkiye'nin ilk özel yatırım ve kalkınma bankası olma unvanına sahiptir (Erdoğan, 2010: 16-17).

Yatırım ve kalkınma bankalarının sermaye birikimi oluşturmaya yönelik faaliyetleri üç ana noktada toplanabilir (Başoğlu ve diğerleri, 2001: 33-34):

- Sermaye piyasalarındaki diğer yatırımcılarla birlikte, şirketlere ortak olmak (bunların hisse senetlerini almak), daha sonra bu menkul kıymetleri çıkartan şirketin performansı yükseldikten sonra ellerindeki menkul kıymet değerleri bireysel veya kurumsal yatırımcılara satmak,
- Şirketlerce çıkartılan menkul değerlerin (hisse senetleri, tahviller, finansman bonoları vb.) topluca alınarak, yine bireysel veya kurumsal yatırımcılara satışını yapmak. Bu iki uygulama, "halka arza aracılık" olarak nitelendirilebilir.
- Bankanın kendi çıkarmış olduğu menkul değerleri (özellikle tahviller) satmaktır.

2.5.5. Sigorta Kurumları

Sigorta; kural, kanun ve yönetmeliklerce sınırlanmış bölümlerinin karşılaşılabileceği aynı kıstaslarla sınırlı tesadüfi risklerin gerçekleşmesinde doğacak

hasarlarını, ölçülen değer üzerinden ve gerçekleşen hasar oranında karşılayarak sosyo ekonomik çöküntüleri dağıtan ve önleyen, yatırımlara aktarılan fonları ve ikrazlar ile ekonomiye kaynak yaratan işlemler bütünü olarak tanımlayabiliriz (İnce, 2011: 7-8).

Türkiye’ de sigortacılık 19. yüzyılın ikinci yarısında başlamıştır. Her ne kadar bu tarihten önce bazı Anadolu köylerinde gereksinme halinde yardım sağlamak, halkın uğrayacağı zararı karşılamak amacıyla sendikalar kurulduğu, esnaf kuruluşlarının ölüm ve hastalık durumlarında üyelerine yardım amacıyla örgütlendikleri bilinmekteyse de bunlar gerçek anlamda sigorta olmayıp, güvenlik, yardımlaşma, sosyal dayanışma düşüncesi ile oluşturulmuş kuruluşlardı. Bunlar da birkaç köye özgü kalmış, Anadolu’ya yayılarak bir gelişme gösterememişlerdir. Avrupa’daki sigorta konusunda kaydedilen önemli gelişmelere karşın, Osmanlı toplumunun sosyal özellikleri, dini ortam, mali düzen, sigortanın önündeki en büyük engellerdi. 19. yy.ın ikinci yarısında meydana gelen yangınlar ve bunların sonucunda uğranılan büyük hasarlar, sigorta hakkındaki olumsuz düşünceleri az da olsa değiştirdi, yabancı sigorta şirketlerinin acentelik açmalarına izin verildi ve bu da sigorta sektörünün gelişmesini sağladı. Özellikle 5 Haziran 1870 yazında Beyoğlu’ndaki yangında (Büyük Pera Yangını) çok sayıda işyeri, ev, cami ve kilisenin bu yangında kül olması; sakinlerinin önemli bir bölümü gayrimüslim olan ve 19.yy.da ortaya çıkan yaşam biçimi ve tüketim alışkanlıklarının simgesi, İstanbul’da sermaye birikiminin kalbi olan Pera’nın bu yangından çok büyük zarar görmesi sigortanın önemini ortaya çıkarmıştır (T. Yılmaz, 2010: 20).

Tablo 10’daki verileri yorumlayacak olursak, Türkiye’deki sigorta şirketi sayısı 2011 yılına kadar artmıştır. Aynı sigorta şirket sayısı, 2012 yılında azalış gösterse de 2013 yılında artmıştır. ABD’deki sigorta şirketi sayısı, 2009 yılında artmıştır. Aynı sigorta şirket sayısı 2011 yılına kadar azalış göstermişse de 2013 yılına kadar sürekli artmıştır. İngiltere’deki sigorta şirketi sayısı 2009 yılında artmıştır. 2010 yılından 2013 yılına kadar sürekli azalmıştır. Almanya’daki sigorta şirketi sayısı yıllar itibariyle artış azalış trendi izlemiştir. Fransa’daki sigorta şirketi sayısı 2009 yılında artmıştır. Diğer yıllarda sürekli azalmıştır. İtalya’daki sigorta şirketi sayısı, 2009 yılında azalmıştır. 2010 yılında artmıştır. 2013 yılına kadar sürekli azalmıştır. Kanada’daki sigorta şirketi sayısı, 2008 yılından 2013 yılına kadar sürekli azalmıştır.

Tablo 10: Dünya'da Bazı Ülkelerin Sigorta Şirketlerinin Sayısı

Yıllar/Tüm İşletmeler	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Türkiye	53	54	58	61	59	61
ABD	4.489	4.711	4.609	4.590	4.592	4.679
İngiltere	510	519	503	499	490	476
Almanya	511	485	492	489	464	385
Fransa	369	386	381	371	339	329
İtalya	247	241	242	239	235	233
Kanada	444	272	261	256	247	220
Japonya	97	98	98	99	99	100
Meksika	100	98	99	102	104	104
Kore	52	52	53	53	55	56
İsviçre	218	218	213	210	207	209
İspanya	295	296	287	280	270	265

Kaynak: OECD Insurance Statistics, OECD 2014

Japonya'daki sigorta şirketi sayısı yıllar itibariyle artmıştır. Meksika'daki sigorta şirketi sayısı, 2009 yılında azalmıştır. 2013 yılına kadar artmıştır. Kore'deki sigorta şirketi sayısı, 2013 yılına kadar artmıştır. İsviçre'deki sigorta şirketi sayısı, 2012 yılına kadar azalmıştır. 2013 yılında artmıştır. İspanya'daki sigorta şirketi sayısı 2009 yılında artmıştır. 2013 yılına kadar sürekli azalmıştır.

Sigortacılığın mikro işlevleri; risk yönetimi, işletmelerde meydana gelebilecek bir riskin oluşmaması için gerekli işlemlerin tespiti ve bunun en uygun şekilde yönlendirilmesidir. Belli başlı risk yönetme yöntemlerinden biri de sigortadır. Bütün işletmeler için amaç riskten kaçınmak ya da en azından olumsuz sonuçlarını en aza indirmektir. İşte bu noktada sigorta, işyerleri ve girişimciler için birçok işlevi ile devreye girer (Hızlı, 2007: 21-22).

Sigortacılığın makro işlevleri; finansal gelişme, finansal pazarları, sigorta sektörünün gelişimini ve ekonomik kalkınmayı beraberinde sağlar. Finansal gelişme, ekonomideki kaynak tahsisini etkinleştirir, sermaye birikimini artırır. Sermaye birikimini elde eden sigorta şirketleri kaynakları çeşitli alanlara yatırım yaparlar. Para ve sermaye piyasasında önemli bir finansal aracı kurumu sigorta şirketleridir. Sigorta şirketleri tasarrufların toplam servet içerisindeki payını artırarak ekonomik kalkınmayı sağlarlar. Aynı zamanda kredi ekonomisinin de önemli bir unsurudur. Bununla beraber sigorta şirketleri ülkelerinin kıt kaynaklarını uygun risk düzeyinde etkin bir şekilde araştırma geliştirme faaliyetleri sonucu etkin bir şekilde tahsis

ederler. Sosyal güvenlik sisteminin yükünü hafifletir, vergi gelirlerini artırır. İşsizliği azaltır. Finansal kazanç sağlar, vatandaşlara karşı olan yükümlülükleri azaltarak sermaye birikimine katkıda bulunarak tasarrufları artırır. Negatif dışsallıkları önler. Jenerasyonlar arası diyalogu ve işbirliğini geliştirir (Çiftçi, 2004: 124).

Tablo 11'deki verileri yorumlayacak olursak, yıllar itibariyle Türkiye'deki net sigorta primleri 2008 yılından 2013 yılına kadar sürekli artmıştır. ABD'deki net sigorta primleri; 2009 yılındaki net sigorta primleri 2008 yılındaki net sigorta primlerine göre azalmıştır. Aynı net sigorta primleri 2009 yılından 2012 yılına kadar sürekli artış göstermişse de 2013 yılında azalmıştır. İngiltere'deki net sigorta primleri; 2011 yılına kadar sürekli azalmıştır. Aynı net sigorta primleri, 2012 yılında artmışsa da 2013 yılında azalmıştır. Almanya'daki net sigorta primleri, 2008 yılından 2013 yılına kadar sürekli artmıştır. Fransa'daki net sigorta primleri, 2008 yılından 2010 yılına kadar sürekli artmıştır.

Tablo 11: Dünya'daki Bazı Ülkelerin Net Sigorta Primleri

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Türkiye	8.540	9.687	11.521	12.854	15.957	19.026
ABD	1.481.940	1.425.050	1.504.204	1.594.211	1.678.387	1.631.984
İngiltere	222.597	198.669	188.625	187.150	204.570	190.222
Almanya	183.096	184.010	187.203	192.487	212.489	225.450
Fransa	170.371	198.591	205.064	186.668	179.654	185.490
İtalya	92.443	114.569	122.857	107.678	102.678	116.782
Kanada	103.061	67.570	69.687	69.917	71.010	74.212
Japonya	40.926.598	41.432.869	41.185.044	42.322.354	34.951.598	32.957.302
Meksika	179.751	194.065	210.991	232.021	260.559	286.645
Kore	110.970.018	117.394.843	131.000.318	144.521.188	174.469.305	175.366.595
İsviçre	32.062	57.980	59.038	59.012	60.873	63.768
İspanya	56.833	56.377	53.245	57.706	52.448	52.279

Kaynak: OECD Insurance Statistics, OECD 2014

Aynı net sigorta primleri 2011 yılından 2013 yılına kadar artış azalış trendi izlenmiştir. İtalya'daki net sigorta primleri 2008 yılından 2010 yılına kadar artmıştır. Aynı net sigorta primleri, 2012 yılına kadar azalış gösterse de 2013 yılında artmıştır. Kanada'daki net sigorta primleri, 2009 yılındaki net sigorta primleri 2008 yılındaki

net sigorta primlerine göre azalmıştır. Aynı sigorta primleri 2009 yılından 2013 yılına kadar artmıştır. Japonya'daki net sigorta primleri 2008 yılından 2013 yılına kadar artış azalış trendi izlemiştir. Meksika'daki net sigorta primleri 2008 yılından 2013 yılına kadar sürekli artmıştır. Kore'deki net sigorta primleri 2008 yılından 2013 yılına kadar sürekli artmıştır. İsviçre'deki net sigorta primleri 2011 yılında azalış gösterse de diğer yıllarda sürekli artış göstermiştir. İspanya'daki net sigorta primleri, 2011 yılında artış gösterse de diğer yıllarda sürekli azalmıştır.

2.5.6. Menkul Kıymet Borsaları

Borsa, alıcılarla satıcıların bulunduğu, menkul kıymetlerin açık artırma usulü alınıp satıldığı ve belirli, sabit bir merkezi olan sermaye piyasası kurumudur. SPK mevzuatında ise borsalar, anonim şirket şeklinde kurulan, sermaye piyasası araçları, kambiyo ve kıymetli madenler ile kıymetli taşların ve SPK tarafından uygun görülen diğer sözleşmelerin, belgelerin ve kıymetlerin serbest rekabet şartları altında kolay ve güvenli bir şekilde alınıp satılabilmesini sağlamak ve oluşan fiyatları tespit ve ilan etmek üzere kendisi veya piyasa işleticisi tarafından işletilen ve/veya yönetilen, alım-satım emirlerini sonuçlandıracak şekilde bir araya getiren veya bu emirlerin bir araya gelmesini kolaylaştıran, kanuna uygun olarak yetkilendirilen ve düzenli faaliyet gösteren sistem ve pazar yerleri olarak tanımlanmıştır (Güçlü, 2015: 53).

Menkul kıymetler borsaları, önceden belirlenen kurallar içerisinde alıcı ve satıcıların veya onlar adına hareket eden yetkili kişilerin bir araya geldikleri, menkul kıymetlerin güvenli ve istikrarlı biçimde alım satımının gerçekleştirildiği organize edilmiş pazarlar olarak tanımlanmaktadır (Kara, 2006: 17).

Borsa kelimesinin köken olarak 1531 tarihinde Belçika'nın Bruges kentinde veya Anvers kentinde ilk sürekli fuarı kuran "Van der Beurs" ailesinin isminden türemiş olduğu düşünülmektedir (Bal, 2014: 3).

Türkiye'deki organize menkul kıymet piyasalarının kökleri 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar uzanmaktadır. İlk menkul kıymetler piyasası Kırım Savaşından sonra 1866 yılında Osmanlı İmparatorluğu zamanında kurulmuş olan "Dersaadet Tahvilat

Borsası” idi. Dersaadet Borsası çökmüş Osmanlı ekonomisinden yüksek getiri almayı amaçlayan Avrupalı yatırımcılar içinde bir vesile olmuştur (Demirel, 2009: 14).

1906 yılında çıkarılan bir nizamname ile borsanın adı “Esham ve Tahvilat Borsası” olarak değiştirilmiştir. Osmanlı dönemindeki borsa, 1866-1895 yılları arasında, Avrupa borsaları düzeyine ulaşmıştır. İstanbul Menkul Kıymet Borsası, 1914 yılında kadar az da olsa ilerleme kaydetmiştir. Osmanlı İmparatorluğu’nun parçalanması ile borsa da tarihe karışmıştır. Borsa, kısa sürede, gelişerek yurt çapında girişimcilerin fon ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli katkıda bulunmuştur. Ancak, 1929 Krizi, II. Dünya Savaşı’nın patlak vermesi, Türk iş dünyasını olumsuz etkilemiş ve Borsa’nın başarısını gölgede bırakmıştır. Takip eden yıllardaki endüstri devrimi süresince, hisse senetlerini halka arz eden anonim şirketlerinin sayısı da sürekli olarak artmıştır. 1981 yılında Sermaye Piyasası Kanunu çıkartılmış, 1982 yılında Sermaye Piyasası Kurulu Ankara’da kurulmuştur. 1985 yılında resmen İstanbul Menkul Kıymetler Borsası kurulmuştur (Demir, 2014: 21-22).

Borsanın üç temel amacı vardır (Şaban, 2015: 52):

- Şirketlerde ve dolayısıyla ekonomiye halka açılmalar yolu ile kaynak sağlayabilmek,
- Tasarruf sahiplerinin güvenilir ve şeffaf bir biçimde yatırımlarını değerlendirebilmesi,
- Hisse senetlerini alıp-satmak isteyenlerin buluşabileceği bir ortam sağlayabilmek.

Merkezi İstanbul’da olan Borsa İstanbul, 6 Aralık 2012 yılında yayınlanmış olan 6362 sayılı SPK hükümlerine göre faaliyette bulunmak üzere, anonim şirket statüsünde kurulmuştur. Borsa İstanbul bu tarihe kadar İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) adı altında faaliyet göstermiştir. Borsa İstanbul, Sermaye Piyasası Kanunu ve ilgili mevzuat çerçevesinde sermaye piyasası araçlarının, kambiyo ve kıymetli madenler ile kıymetli taşların, sözleşmelerin, belgelerin ve kıymetlerin serbest rekabet koşulları altında güvenli, etkili ve şeffaf olarak alım-satım işlemlerini yapmakla görevlidir (Gül Ekşi, 2014: 43).

İMKB'nin başlıca görev ve yetkileri Menkul kıymetlerin Borsa kotuna alınması ile ilgili başvuruları, İMKB Kotasyon Yönetmeliği'nde belirtilen esaslar dahilinde incelemek, ek bilgi ve belgeler istemek, başvuruları değerlendirmek ve karara bağlamak, Kanuni gerekler yerine getirilerek vadeli işlemlerle ilgili piyasalar açmak, Borsa'da işlem görebilecek menkul kıymetler için türlerine göre menkul kıymetler pazarları oluşturmak, bu pazarlarda işlem görece menkul kıymetleri belirlemek ve Borsa Bülteninde yayınlamak, pazarlara Borsa Binasında yer tahsis etmek, Borsa'da pazarların çalışma gün ve saatlerini belirlemek ve Borsa Bülteninde ilân etmek, Borsa pazarlarında yapılan işlemler sonucunda oluşan fiyatları ve bu fiyatlardan yapılan toplam işlem miktarlarını seans bitiminde ilân etmek, Borsa'da yapılan alım-satım işlemlerini güven ve istikrar içinde serbest rekabet şartları altında kolayca ve düzenli bir şekilde yürütülmesini sağlamak, bu kuralların dışına çıkan Borsa üyelerine, ilgili mevzuatta belirtilen yaptırımları uygulamak, Borsa'da olağan dışı menfi gelişmelerin meydana gelmesi halinde, mevzuatın verdiği yetkiler içinde gerekli önlemleri almak (<http://ekonomiturkiye.blogcu.com/imkb-nin-gorev-ve-yetkileri-nelerdir/4476466>, E.T. 13.07.2015). Tablo 12'de 2013 yılında en büyük hisse senedi piyasaları ve bu piyasaların değerleri gösterilmiştir.

Tablo 12: 2013 Yılındaki Değere Göre En Büyük Hisse Senedi Piyasaları

Ülke Adı	Piyasa Adı	Değeri
ABD	NYSE Euronext U.S.	13.700 Milyar Dolar
ABD	NASDAQ OMX U.S.	9.585 Milyar Dolar
Japonya	Japan Exchange Group	6.156 Milyar Dolar
Çin	Shenzhen Stock Exchange	3.911 Milyar Dolar
Çin	Shanghai Stock Exchange	3.785 Milyar Dolar
İngiltere	London Stock Exchange Group	2.315 Milyar Dolar
ABD	NYSE Euronext Europe	1.722 Milyar Dolar
Almanya	Deutsche Börse	1.383 Milyar Dolar
Güney Kore	Korea Exchange	1.334 Milyar Dolar
Kanada	TMX Group	1.333 Milyar Dolar
Türkiye	Borsa İstanbul	166 Milyar Dolar

Kaynak: Statista 2016, Bloomberg, kendi hesaplamalarımız
<http://www.bloomberght.com>, E.T. 12.04.2016

Tablo 12'i yorumlayacak olursak, piyasa bazında en yüksek değere sahip piyasa NYSE Euronext U.S. piyasası olduğu görülmektedir. En az değere sahip olan piyasa ise Borsa İstanbul'dur. Ülke bazında karşılaştırma yapıldığında ABD'ye ait piyasaların en fazla değere sahip olduğu görülmüştür.

2.5.7. Sermaye Piyasası Kurulu

Sermaye piyasası kurulu, sermaye piyasasını düzenleme ve denetleme yetkisi olan kamu tüzel kişiliği haiz idari ve mali özerkliğe sahip bir kuruluştur. Sermaye piyasasının güven açıklık ve kararlılık içerisinde çalışmasını, tasarruf sahiplerinin haklarının korunmasını, şirketlerde mülkiyet hakkının tabana yayılmasını, menkul kıymet borsalarının çalışmasına, gelişmesine ve yaygınlaştırılmasına, düzenleme, denetleme, inceleme, araştırma ve açıklamalar yaparak halkın ekonomik kalkınmaya katılımını sağlamak için kurulmuştur. Sermaye Piyasası Kurulu finansal sistem bütünlüğü içerisinde para ve sermaye piyasalarını en iyi biçimde düzenleme ve denetleme işlevini icra ederken, “risk transferinin gerektirdiği düzeyin üzerinde oluşabilecek haksız kazançların ortaya çıkmasına engel olma” rolünü sürdürebilmelidir (Kılıçarslan, 2014: 59).

Sermaye piyasaları gelişmiş ülkelerde spot piyasaların yanında vazgeçilmez bir unsur olarak görülen vadeli işlem piyasalarının eksikliği ülkemizde uzun yıllardan beri hissedilmiştir. Bu eksikliğin giderilmesi adına, 1999 yılında 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nun 40'inci maddesinde 4487 sayılı Kanunla değişiklik yapılarak, ülkemizde Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası kurulabilmesi için gerekli yasal altyapı oluşturulmuştur (Doruk, 2014: 104).

Sermaye piyasası kurulu, Amerika Birleşik Devletleri'nin Securities and Exchange Commission (SEC)'i örnek alınarak oluşturulmuştur. Securities and Investments Board (SIB), SPK'ya ve SEC'e benzeyen bir kuruluş olarak İngiltere'de 1985 yılında, ABD ve Kanada'daki örnekleri inceleyerek kurulmuştur. Sermaye piyasası kurulu daha önce Maliye Bakanlığına bağlı olarak çalışan bir kurumdu. Daha sonra, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığına bağlanmıştır. Sermaye piyasası kuruluna örnek olan SEC'in böyle bağımlı olduğu kurum yoktur. Sermaye piyasası kurulu bu yüzden, daha çok Kara Avrupa'sının ilgili kurumlarına benzemiştir (Özkürkçüler, 1989: 44).

Kurul Karar Organı, biri başkan, biri ikinci başkan olmak üzere yedi üyeden oluşur. Kurul Başkanı, Başkanlık teşkilatının da başıdır. Üyeler, yükseköğrenim sonrası mali piyasalar, ekonomi, maliye, işletme, sermaye piyasaları, bankacılık veya finans alanında veya bu alanlarla ilgili hukuk dallarında en az on yıl deneyim

sahibi olan veya yukarıda sayılan öğrenim dallarında en az on yıl öğretim üyeliği yapan kişiler arasından Bakanlar Kurulunca atanır. Üyelerden en az birinin hukuk fakültesi mezunu olması, en az birinin bu fıkrada belirtilen on yıllık deneyimi özel sektör sermaye piyasası kurumlarında kazanmış olması, en az birinin de Kurul'da asgari on yıl çalışmış olması şarttır. Bakanlar Kurulu, üyelerden birini Başkan olarak görevlendirir. Kurul Karar Organı, Kurul Başkanının teklifi ile üyelerden birini ikinci başkan ve birini başkan vekili olarak seçer. Başkanın izin, hastalık, yurt içi ve yurt dışı görevlendirme ve görevde bulunmadığı diğer haller ile görevden alınması veya üyeliğinin düşmesi durumlarında ikinci başkan, onun da bulunmadığı hallerde başkan vekili başkana vekalet eder (<http://www.spk.gov.tr>, E.T. 27.07.2015). Tablo 13'te bazı ülkelere ait finansal düzenleyici kuruluşlar incelenmiştir.

Tablo 13: Finansal Düzenleyici Kuruluşlar

Ülke	Sermaye Piyasası Kuruluşunun Adı	Kısaltma
Türkiye	Sermaye Piyasası Kurulu	CMB (SPK)
ABD	Birleşik Devletler Emtia Vadeli İşlemler Ticaret Komisyonu	CFTC
ABD	Finansal Endüstri Düzenleme Kurulu	FINRA
ABD	Ulusal Vadeli İşlemler Birliği	NFA
ABD	Menkul Kıymetler ve Kambiyo Komisyonu	SEC
ABD	Menkul Kıymetler Yatırımcısını Koruma Kurumu	SIPC
ABD	Federal Mevduat Sigorta Kurumu	FDIC
ABD	Yabancı Hesap Vergi Uyuma Yasası	FATCA
İngiltere	Finansal İdare Kurulu	FCA
Fransa	Finansal Piyasalar Kurulu	AMF
Fransa	Kredi Kuruluşları ve Yatırım Şirketleri Komitesi	CECEI
Fransa	Finansal Firmalar Kütüğü	REGAFI
İtalya	Şirketler ve Hisse Senetleri İçin Ulusal Komisyon	CONSOB
Kanada	Kanada'nın Yatırım Endüstrisi Düzenleme Kuruluşu	IIROC
Kanada	Kanadalı Yatırımcıyı Koruma Fonu	CIPF
Japonya	Japon Menkul Kıymetlerini Satanlar Birliği	JSDA
Japonya	Finansal Hizmetler Ajansı	FSA
İsviçre	Finansal Piyasaları Denetim Kurulu	FINMA
İspanya	İspanyol Menkul Kıymetler Piyasası Komisyonu	CNMV
Rusya	Menkul Kıymetler Piyasası Federal Komisyonu	FCSM
Rusya	Finansal Market İlişkilerini Düzenleme Merkezi	CROFR
Rusya	Rusya Federasyonu Merkez Bankası	CBR
Rusya	Rus Bankaları Birliği	ARB
Rusya	Rusya Bölgesel Bankalar Birliği	ASROS
Rusya	Finansal Piyasalar Düzenleme İlişkileri Merkezi	CROFR
Çin	Çin Menkul Kıymetler Düzenleme Komisyonu	CSRC
Çin	Finansal Denetleme Komisyonu	FSCEY

Kaynak: <http://www.investing.com>, E.T. 20.06.2016

Tablo 13'te başlıca sermaye piyasaları ve finansal düzenleme kurullarına bakıldığında ABD ve Rusya'nın en çok finansal düzenleme kurullarına sahip olduğu görülebilir.

2.6. Literatür Taraması

Bu çalışmayla ilgili detaylı literatür taraması sonucu emsal çalışma bulunamamıştır. Aynı titizlikle yapılan araştırma sonucunda çalışmayla aynı olmayan fakat benzer analizlerin yapıldığı çalışmalar ulaşılmıştır. Literatürde bu konunun henüz yeni işlenmeye başlandığı söylenebilir. Bu nedenle literatür taraması başlığı altında sınırlı sayıda çalışmalara yer verilmiştir.

Scott ve Johnson (1978) çalışmasında kırsal alanların ve metropol alanlarının gelir ve istihdamdaki değişim farklılıklarının özellikle sektörel genişlemesinin veya taşınmasının tespitine zemin hazırlanabilir değişimin karşılaştırılması amaçlanmaktadır. İlgili çalışmada yöntem olarak değişim payı analizi kullanılmıştır. 1962-1972 dönemi gelir ve istihdam kaynakları ayrı ayrı analiz edilmiştir. Analizde kullanılan başlıca parametreler tarımsal hizmetler, ormancılık, su ürünleri, madencilik, imalat, ulaşım ve diğer kamu yararları, toptan ticaret, perakende ticaret, finans, sigortacılık, emlak, bankacılık, sağlık hizmetlerinden oluşmaktadır. İlgili çalışmada hem gelir kaynaklarının hem de istihdam kaynaklarının analizinden ayrı ayrı bulgulara ulaşılmıştır. Değişim payı analizi sonucunda kırsal alanlarda hem gelir hem de istihdam açısından daha büyük sanayileşme olduğu görülmüştür. Çünkü, her iki kırsal alanın bölgesel değişimi pozitif olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan metropol alanlar 1962-1972 dönemi arası bölgesel değişim payı negatif olduğu saptanmıştır. Sonuç olarak kırsal alanın gelişiminde yerel yöneticilerin ve hükümet programlarının bu değişime neden olduğu ileri sürülmüştür.

Deming (1996) çalışmasında Amerika Birleşik Devletleri eyaletlerinin ekonomik durumlarını 1983-1995 dönemi dahilinde incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın ilk kısmında değişim payı analizi kullanılarak eyaletlerin istihdam artışı incelenmiştir. Ayrıca, eyaletin istihdam artışı ile nüfus artışı arasında bağlantı bulunduğu için istihdam artışı ve nüfus artışı birlikte incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda 1983'ten beri insan ve iş göçünün her ikisinde de ilk 10 yılda devam edildiği tespit edilmiştir. Kaliforniya ve New York'un önceden büyüme merkezleri

olduğu ve kuzeydoğu eyaletlerinin ekonomik problemlerinin bulunduğu ve bu eyalet sakinlerinin başka bölgelere göç ettiği belirtilmiştir. Yeni büyüme merkezlerinin dağlık batı ve güneydoğu eyaletleri olduğu sonucuna varılmıştır.

Bilgin (2002) alışmasında Isparta ve Burdur'daki yerel yönetimlerin Gller Bölgesi'nin ekonomik, sosyal, siyasal açıdan kalkınmasına ne ölçüde katkı bulunduğunu ölçebilmek için bu illerdeki idari birimlerini kapsayan bir anket yapılmıştır. İlgili çalışmada ağırlıklı ortalama yöntemi kullanılmıştır. İlgili çalışmadan elde edilen sonuçlara göre bölgenin kalkınması çok büyük oranda devletten beklenmektedir. Ayrıca bölgenin en önemli sorununun işsizlik olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte yerel yönetimlerin mevcut yapısı ile bölgesel kalkınmada lider bir kurum olması mümkün görülemeyeceği sonucuna ulaşılmıştır.

Durgun (2006) alışmasında bölgeler arasındaki dengesizlikleri giderici bölgesel kalkınma politikaları ve özellikle turizmin bu aşamadaki rolü incelenmiştir. Isparta ilinin turizm potansiyelini ortaya koyarak, bu potansiyellerin Isparta ilinin gelişmesinde kullanılabilir bir faktör olup-olmayacağı gösterilmeye çalışılmıştır. İlgili alışmada Isparta ili otel işletmecilerine ve kamuoyuna farklı iki anket çalışması uygulanmıştır. Çalışmanın sonucunda turizmin, Isparta ilinin ekonomik olarak kalkınmasında tek etkili sektör olmasa da, bölge ekonomisine katkısının olumlu olduğunu ve bölgelerarası farklılığın giderilmesinde önemli bir rol oynadığı ispat edilmiştir.

Reeves (2006), alışmasında AB ve Türkiye'de bölgesel kalkınma incelenmiştir. Buna göre Avrupa'daki bölgesel politikaları belirleyen ve destekleyen ekonomik ve sosyal dengenin temel kavramları ve bunların Türkiye'de nasıl uygulanabileceği araştırılmıştır. Türkiye'deki bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi ve bölgesel kalkınma için Türkiye'nin AB ile uyum çerçevesinde katılım öncesi mali yardım fonlarını (IPA) etkin bir şekilde kullanması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca kalkınma programı çerçevesinde Türkiye'de geri kalmış bölgeler için istihdamın artırılması, tarımın yeniden yapılanması ve hızlı kentleşmenin etkilerinden kaçınılması gerektiği ifade edilmiştir.

Gönül (2007), çalışmasında bölge planlama politika aracı olarak kalkınma ajansları incelenmiştir. İlgili çalışmada görüşme ve alan araştırması yöntemi kullanılmıştır. Görüşmeler, İzmir Kalkınma Ajansı bünyesinde yer alan aktörlerle yapılmıştır. Alan çalışmasının ilk adımı olarak; ilgili literatürün ve farklı ülke örneklerindeki yapılanmaların incelenmesi sonucu bir sorun tanımlanmıştır. Bu sorun temel alınarak bir araştırma modeli tasarlanmıştır. Tasarlanan modele bağlı kalınarak Batı Marmara ve İzmir’de olmak üzere iki ayrı yöntem ve iki ayrı model geliştirilerek çalışma yürütülmüştür. İzmir’de yapılan görüşmeler ve Batı Marmara’da yapılan anket çalışmalarının sonuçlarına göre, bölgesel aktörler, kalkınma ajansının yararı hakkında bir fikir sahibi değildir. Bir diğer sonuca göre, bölgesel kalkınma konusunda, bölgelerde duyulan eksiklikler ve kalkınma ajanslarının yasada tanımlanan görev alanlarının çakıştığına, bu iki parçanın birbirini tamamladığı görülmektedir.

Yeşiltaş ve Öztürk (2008) çalışmasında bölgesel kalkınma çerçevesinde alternatif turizm geliştirme stratejileri üzerinde durulmuştur. İlgili çalışmada turizmin bölgesel kalkınmaya etkisi incelenmiş bölgesel kalkınma amacıyla alternatif turizm faaliyetlerine yönelik yatırımların gerekliliği üzerinde durulmuştur. İlgili çalışmada bölgede 2001-2005 yılları arası konaklayan yerli ve yabancı turist verilerinden yararlanılmıştır. Bu bağlamda Sivas’taki geliştirilebilecek turizm stratejilerine yönelik değerlendirme yapılmıştır.

Ersungur ve Noyan Yalman (2009) çalışmasında bölgesel kalkınma üzerinde ihracatın ve ihracat teşviklerinin etkileri belirlenmeye çalışılmıştır. İlgili çalışmada Sivas ilinde bulunan birinci organize sanayi bölgesinde ihracat gerçekleştiren işletmeler üzerine çalışılmıştır. Toplamda on yedi işletme ile görüşülmüştür. Çalışmada gerekli veriler yüz yüze kişisel görüşme ve anket yöntemiyle toplanmıştır. Çalışmanın sonucunda ihracat yapan işletmelerde teşviklerden faydalanma oranı fazladır ve teşvikler yeterli görülmektedir. Ancak teşvik uygulamalarında karşılaşılan yoğun bürokrasi, dış pazar ile rekabet ve pazar sorunu ihracatta karşılaşılan başlıca sorunlar olarak belirtilmektedir. Ayrıca, Sivas’ta uygulanan Teşvik Yasalarıyla sanayileşme yolunda önemli adımlar atıldığı ve bunun istihdama, dış ticarete ve bölgesel kalkınmaya olumlu etkilerinin olduğu sonucuna varılmıştır.

Gülmez ve Noyan Yalman (2010) çalışmasında Sivas'ta faaliyet gösteren KOBİ'lerin halen yürürlükte olan teşviklerden ne derece yararlandıkları, Sivas'taki KOBİ'lerin teşviklere bakış açılarını, teşviklerle beraber KOBİ'lerin faaliyetlerindeki değişikliklerin neler olduğu belirlemeye çalışılmıştır. Toplamda 38 KOBİ yöneticisi araştırma kapsamında olup, hazırlanan anketler yüz yüze görüşme yoluyla cevaplandırılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde frekans dağılımları, yüzde, ki-kare analizi ve t testi uygulanmıştır. Ki-kare analizi sonuçlarına göre teşviklerle şirketlerin üretim miktarı, personel sayıları, ürün çeşitliliği, teknoloji ve kârlılıkları arasında ilişki bulunmuştur. Ayrıca, değişik zamanlarda çıkarılan teşvikler özellikle KOBİ'ler için oldukça faydalı olduğu sonucuna varılmış, bölgesel kalkınmaya ilişkin teşvikler başta ilgili bölge olmak üzere ülke ekonomisine olumlu katkı sağlamıştır.

Bıçkı (2011), çalışmasında bireylerin yoksulluğunu dönüştürecek bilgi, beceri ve haber alma mekanizmalarına sahip olup olmadığı; kırsal yoksulluğun dönüştürülmesi amacıyla ihdas edilmiş olan teşvik ve destek programlarından yararlanılıp yararlanılmadığı yararlanamadığı incelenmiştir. Çanakkale'nin 30 haneli Kocalar köyünde yürütülen çalışmada 28 hane ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışmada sonuç bölümü yerine öneriler kısmına yer verilmiştir.

Herath ve Diğerleri (2011), çalışmasında istihdam büyüme modeli ve West Virginia'daki ekonomik kalkınma politika uygulamalarını değişim pay yöntemini kullanarak analiz edilmiştir. İlgili çalışmada 1970-2007 dönemi 37 yıllık istihdam verileri bu analizde kullanılmıştır. İlgili çalışmanın sonucunda, tarım, madencilik ve fabrika üretimi West Virginia'nın ekonomik omurgasını oluşturmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca bu üç sektörün 38 yıllık dönem boyunca gerilediği belirtilmiştir. Hizmet, finansal sigorta ve emlak 1970-2007 dönemde ekonomik büyümeye %91'lik katkıyla en dirençli sektörler olduğu ortaya konulmuştur. İlgili çalışmada bu sektörler dışında toptan, perakende ve yapı sektörleri pozitif ekonomik büyüme gösterilmiştir.

Şahin ve Uysal (2011), çalışmasında Türkiye'de yatırım teşviklerinin bölgesel dağılımındaki değişimler bölgesel kalkınma çerçevesinde analiz edilmiştir. Çalışmada 2002-2009 dönemi için değişim payı tekniği kullanılmıştır. Ayrıca bölgelerin teşvik almada uzmanlaştıkları sektörler ve teşvik piyasasında paylarını artırma durumları incelenmiştir. Uygulamada kullanılan veriler Hazine Müsteşarlığından temin

edilmiştir. Çalışmanın sonucunda bölgesel dengesizliklerin giderilmesi bağlamında ele alındığında, 2002-2009 döneminde Türkiye'nin yatırım teşvik sisteminin bölgesel dengeleri gözetir bir yanının olmadığına varılmıştır. Çalışmada varılan bir başka sonuç ise 2010 yılı başından itibaren teşvik sisteminin değişmesine rağmen sadece teşvikli yatırımlarla bölgesel kalkınma hedeflerine ulaşma ve Türkiye'de bölgesel dengesizlikleri azalmanın mümkün olmadığıdır.

Tüysüz (2011), çalışmasında Türkiye'de bölgelerin sosyal sermaye düzeylerinin hesaplanması ve genel kalkınmışlık seviyeleri ile ilişkisinin araştırılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda, öncelikle sosyal sermayenin ekonomik kalkınma ve bölgesel gelişmeye olan etkileri incelenmiştir. Ayrıca, ülke ve bölge düzeyinde farklı ölçme yöntemleri ortaya konulmuştur. İlgili çalışmada Düzey 2 bölgelerine ait belirlenen değişkenlere Temel Bileşenler Yöntemi uygulanmış ve 26 Düzey 2 bölgesini kapsayan sosyal sermaye endeksi elde edilmiştir. Bölgelerin sosyal sermaye endeksi değerleri bölgelerin Gayri Safi Katma Değer ve Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi sonuçlarına göre karşılaştırmalı olarak analiz edilmiş ve sonuçları yorumlanmıştır. Analiz sonucunda iki temel eğilim gözlenmiştir. İlk olarak bölgelerin genel gelişmişlik düzeyleri ile sosyal sermaye düzeyleri arasında yüksek bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. İkinci olarak, bazı gelişmiş bölgelerin ekonomik gelişme düzeyine kıyasla sosyal sermaye düzeyinin düşük kaldığı belirlenmiştir

Çayın ve diğerleri (2012), çalışmasında Türkiye'deki 26 Bölgesel Kalkınma Ajanslarından (BKA) biri olan ve TRC3 Düzey 2'de bulunan Mardin, Batman, Siirt ile Şırnak illerini kapsayan Dicle Kalkınma Ajansı (DİKA) incelenmiştir. DİKA'nın hizmet kapsamında olan illerin projelere başvuru sayısında, projelerinin kabul edilmesi noktasında ve projelerden alınan destek tutarındaki bölgesel kalkınma başarıları yıllara ve programlara göre değişiklikler göstermektedir. Çalışmada bölgesel kalkınmada BKA'ların önemi vurgulanmış olup DİKA analiz edilmiştir. Ayrıca, araştırmada Kalkınma Bakanlığı, Batman Ticaret ve Sanayi Odası (BATSO), Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve DPT verilerinden faydalanılmıştır. Yapılan araştırma sonuçlarına göre en başarılı il Batman olurken, en başarısız il Şırnak olmuştur. Ayrıca, TRC3 bölge destekleri 2011 yılında 2010'a göre artış göstermiştir.

Espa ve Diğerleri (2012) çalışmasında işletme sayısındaki değişiminin İtalya'daki bölge ekonomisine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın analiz dönemi 2004-2009 dönemini kapsamaktadır. İlgili çalışmanın yöntemi, mekansal değişim payı analizidir. Mekansal değişim payı analizi ile sadece ulusal pay, sanayi karması ve bölgesel değişim değil, aynı zamanda komşu etkisi de incelenmiştir. Analizde kullanılan veriler tesis düzeyinde olup İtalyan Ulusal İstatistik Kurum'undan alınmıştır. İmalat, inşaat, ticaret, ulaşım, konaklama gibi ekonomik faaliyetlerin verileriyle İtalya'nın Nuts-2 ve Nut-3 bölgelerinde mekansal değişim payı analizi uygulanmıştır. İlgili çalışmadan elde edilen bazı sonuçlara göre komşu etkisinin güney bölgelerinde avantaj sağladığı tespit edilmiş, bunun yanında merkezin kuzeyindeki bölgelerde bu avantaj görülememiştir. Sanayi karmasının pozitif etkisi sadece merkezin kuzeyindeki bölgelerde görüldüğü saptanmıştır.

Kara ve Taş (2012) çalışmasında ulaştırma-haberleşme altyapı harcamalarının bölgesel gelir üzerindeki etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. İlgili çalışmada Türkiye'nin bütün coğrafi bölgelerinden elde edilen veriler kullanılarak panel veri analizi yöntemi uygulanmıştır. Uygulamada kullanılan bölgesel gelir ve işgücü verileri Türkiye İstatistik Kurumunun bölgesel istatistiklerinden alınmıştır. Çalışmanın sonucunda ulaştırma-haberleşme altyapı harcamalarının bölgesel gelir üzerinde pozitif katkısı olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca ilgili çalışma sonuçlarından hareketle ulaştırma-haberleşme harcamalarının bölgesel gelişim için bir politika aracı olarak kullanılabileceği sonucuna varılmıştır. Ulaştırma ve Haberleşme harcamalarının bir bölgesel ekonomik politika aracı olarak kullanılması dışında, aşırı kalabalıklaşmış bölgelerde kalabalıklaşmanın yarattığı tıkanıkların giderilmesi, geri kalmış bölgelerde ise bu bölgelerin diğer bölgelerle olan bağlantılarının gelişimi yoluyla gelire olan katkısı vurgulanmıştır.

Kumral ve Değer (2012), çalışmasında İstatistiki Bölge Sınıflaması Düzey 1, bölge tanımı esas alınmıştır ve bu düzeydeki bölgeler için, sanayi rekabet performans endeksi geliştirilmiştir. Çalışmanın amacı, Türkiye'deki NUTS 1 bölgeleri imalat sanayi rekabet performansı farklılıklarını ortaya koymaktır. Dört farklı performans endeksine dayalı olarak geliştirilen sanayi rekabet performansı endeksine göre, İstanbul Bölgesi rekabet gücü açısından ilk sırada yer almıştır. Bu performansın değerini belirleyen, başka bir ifadeyle bir bölgenin rekabet gücünü belirleyen en

önemli faktörler olarak, Ar-Ge çalışmaları ve teknolojik gelişme, KOBİ'ler, doğrudan dış yatırımlar ve bu aktörlerden oluşan sanayi kümeleri, modern altyapı (bilgi ve haberleşme teknolojileri ile ilgili altyapı; telefon hatları, cep telefonları, bilgisayarlar, üretim amaçlı enerji kullanımı, internet vs.), uzmanlaşmış işgücü, gelişmiş bir kurumsal altyapı belirtilebilir. Bu çalışmada elde edilen sonuçlara göre, İstanbul Bölgesinin söz konusu faktörler açısından diğer bölgelere göre daha üstün olduğu söylenebilir. Bu faktörlerin ölçümünde kullanılan değerler Türkiye'de bölge düzeyinde düzenlenmediği için, endeks değeri ve bunu belirleyen faktörler arasındaki ilişkiyi modelleştirmek mümkün olmamıştır.

Akıncı ve Yılmaz (2013) çalışmasında sektörler arasındaki istihdamın bölgesel kalkınma süreci üzerindeki etkilerini 26 alt bölge için 2004-2011 döneminde belirleyebilmeyi amaçlamıştır. İlgili çalışmada yöntem olarak geleneksel shift share analizi kullanılmıştır. Üç ana sektör düzeyinde yapılan analiz sonuçları, Marmara ve Ege bölgelerinde bulunan alt bölgelerin kalkınma süreçlerinin en yüksek olduğu gösterilmiştir. Ayrıca, Marmara ve Ege bölgelerini takiben Orta ve Güney Anadolu bölgelerinin de önemli kalkınma süreci gösterdikleri belirtilmiştir. Buna ek olarak çalışmanın ilgili döneminde en kötü performansın Kuzeydoğu ve Doğu Anadolu bölgeleri tarafından sergilendiği gösterilmiştir.

Bakırcı, Ekinci ve Şahinoğlu (2014) çalışmasında Türkiye'de uygulanan bölgesel kalkınma politikalarının bölgesel istihdama etkileri belirlemeye çalışılmıştır. Çalışma 2007-2012 dönemine ait verilere dayanarak Türkiye İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) Düzey-1'e göre 12 alt bölgeyi kapsamaktadır. İlgili bölgelere yönelik bölgesel kalkınma politika araçlarının etkinliğini ortaya koymak için Veri Zarflama Analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan girdiler söz konusu bölgeye yapılan toplam kamu yatırımları ve sabit yatırımlara göre yatırım teşvik belgelerinin bölgesel dağılımıdır. Çıktı değişkenleri ise bölgelerin sanayi, tarım ve hizmet sektörlerine ait istihdam verilerinden oluşmaktadır. Çalışmanın sonuçları etkinlik ölçümlerinin bölgeler ve yıllar arasında eşitsizliğini yansıtmaktadır. Bununla birlikte Batı bölgelerinin Doğu bölgelerine göre daha yüksek etkinlik değerlerine sahip olduğu tespit edilmiştir. Türkiye geneline ait sonuçlarına bakıldığında ise, etkinsizliğin neden olduğu istihdam açıklığının büyük ölçüde tarım sektöründeki istihdam yetersizliğinden kaynaklandığını görülmektedir. Kamu yatırımlarının ve

teşvik uygulamalarının etkinsizliğe yol açan istihdam açığı tarım sektöründe görülmüştür. Türkiye’de uygulanan teşvik ve kamu yatırımı araçlarının arzulan sonuca gerçekleştiremediği ve Batı’da yer alan bölgelerin genellikle daha yüksek etkinliğe sahip olduğu görülmüştür. İstihdam temelli yapılan çalışmada son yıllarda doğu bölgelerinde etkinlik kaybının büyük ölçüde arttığı belirlenmiştir.

Künye (2014) çalışmasında Türkiye’deki kalkınma ajanslarının ilgili bölgelerin ekonomilerine katkısının olup olmadığı araştırılmıştır. Çalışmada 2004-2012 yıllarına ilişkin veriler kullanılarak, kalkınma ajanslarının Gayrı Safi Katma Değer’e etkisi, eğitim, dış ticaret ve sermaye yoğunluğu gibi etmenler de kontrol edilerek panel veri yöntemi ile bir analiz gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın sonucunda kalkınma ajanslarının ilgili bölgelerin ekonomisine önemli katkılar sağladığı gösterilmiştir. Çalışmada ayrıca dış ticaretin Gayrı Safi Katma Değeri olumlu etkilediği sermaye yoğunluğunun ise Gayrı Safi Katma Değere bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Noyan Yalman ve Gündoğdu (2014) çalışmasında TR 72 bölgesinde kadın girişimciliği üzerine bir araştırma yapılmıştır. Araştırmanın temel amacı, bölgelerin ekonomik kalkınmasında önemli bir şekilde vurgulanan kadın girişimcilerin genel profili belirlenerek, girişimcilik faaliyetlerini engelleyen ve destekleyen faktörlerin neler olduğunu ortaya koymak ve bu aşamada karşılaştıkları sorunlara çözüm önerileri sunulurak geleceğe ilişkin faaliyetlerinde yol gösterici olmak, bölgesel kalkınmada etkinliklerini arttırmaktır. İlgili araştırma TR72 bölgesi kapsamında bulunan Sivas, Kayseri ve Yozgat illerinde yapılmıştır. Bu illerdeki Ticaret ve Sanayi odasına kayıtlı kadın girişimcilerle sınırlandırılmıştır. Sektörel ayrıma dikkat edilerek, özellikle işin başında aktif olarak çalışan kadınlarla görüşmeler yapılmıştır. Araştırma için veriler yüz yüze anket yöntemi ile toplanmıştır. Araştırma kapsamında ana kütleyi TR 72 bölgesi kapsamındaki Sivas, Kayseri, Yozgat illerinde Ticaret ve Sanayi Odası’na kayıtlı olarak girişimcilik faaliyetinde bulunan kadınlar oluşturmaktadır. Örnek kütle, ana kütlede Basit Tesadüfi Örneklem yöntemi kullanılarak seçilen 432 kadın girişimciden oluşmaktadır. Yapılan anket sonucu elde edilen veriler, eğitim düzeylerine ve illere göre çapraz tablolar oluşturularak açıklanmıştır. Daha sonra, yapılan Ki-kare Uyum İyiliği Testi ile kadın girişimcilerin eğitim düzeylerine ve buldukları illere göre belirttikleri görüşlerinde anlamlı farklılıklar olup olmadığı

analiz edilmiştir. İlgili çalışmada Kayseri, Sivas ve Yozgat illerinde faaliyet gösteren kadın girişimcilerin buldukları illere göre farklılık yaşayıp yaşamadıkları ile ilgili sonuçlara göre; kadın girişimcilerin işin kuruluş aşamasında sermaye temini, bürokratik işlemler, pazarda tanınmamış olmak ve kiraların yüksek olması konularında anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra uygun eleman temini, acemilik, uygun yer seçimi, ortak bulma, eğitim yetersizliği ve hammadde temini gibi konularda yaşanan sıkıntılarla ilgili anlamlı bir farklılık izlenmemiştir. Kadın girişimcilerin işlerini devam ettirirken yaşadıkları sorunlar ise iller arasında anlamlı farklılık göstermemiştir.

Vatansever Dağdeviren ve Yıldız (2014) çalışmasında bölgesel rekabet gücünün artırılmasında bölgesel kalkınma ajanslarının rolünü Güney Ege Kalkınma Ajansı (GEKA) örneği ile incelemektedir. Çalışmanın amacı, bölgesel rekabet gücünün artırılmasında bölgesel kalkınma ajanslarının rolünü incelemektir. İlgili çalışmada GEKA'ya yönelik Politik, Ekonomik, Sosyal ve Teknolojik Analiz (PEST) ve SWOT analizleri yapılmıştır. İlgili çalışmanın sonucunda, ajansın bölgeye kazandırdığı dinamizm yoluyla bölgesel rekabet gücüne katkı sağladığı sonucuna varılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BÖLGESEL KALKINMADA FİNANS KESİMİNİN ROLÜ:

NİĞDE İLİ ÖRNEĞİ

Bu bölümde bölgesel kalkınmada finans kesiminin rolünü ortaya koymak için iki farklı analiz uygulanmıştır. Birinci analiz olarak Location Quotient (Yoğunlaşma Katsayısı) analizi uygulanmıştır. Bu analizde Türkiye geneli veriler ile Niğde ili verileri kullanılmıştır. Ayrıca analizde yıllara göre hangi alanlarda yoğunlaşma görüldüğü belirtilmiştir. İkinci analiz olarak Shift Share (Değişim Payı) analizi uygulanmıştır. Ayrıca, analiz uygulanırken Türkiye geneli veriler ile Niğde verilerden yararlanılmıştır. Bununla birlikte Niğde ilinde meydana gelen bölgesel değişim açıklanmaya çalışılmıştır.

3.1. Veri

Bölgesel kalkınmada finans kesiminin rolünün incelenmesi amacıyla bu çalışmada kullanılan verilerin tanımının yapılması gereklidir. İlgili veriler, bölgesel veriler ve finansal veriler olmak üzere iki ayrı şekilde analize dahil edilmiştir. Ayrıca bölgesel veriler kendi içerisinde üretim yatırım, teşvik verileri ve ithalat ve ihracat verileri olmak üzere iki ayrı gruba bölünmüştür. Analizlerde kullanılan veriler aşağıda belirtilmiştir.

Analizlerde kullanılan bölgesel veriler iki gruba ayrılmıştır. Birinci grup, üretim, yatırım ve teşvik verileridir. Birinci grup, bitkisel üretim değeri, canlı hayvan değeri, hayvansal ürünler değeri, kamu yatırımları ve yatırım teşviklerinden oluşmaktadır. İkinci grup veriler ise, ithalat ve ihracat verilerinden oluşmaktadır. İkinci grup veriler, tarım ve ormancılık ihracatı ve ithalatı, imalat ihracatı ve ithalatı, toptan ve perakende ihracatı ve ithalatı ile madencilik ve taşocakçılığı ihracatından oluşmaktadır.

Analizlerde kullanılan finansal veriler, tasarruf mevduatı, resmi kuruluşlar mevduatı, ticari kuruluşlar mevduatı, diğer kuruluşlar mevduatı, döviz tevdiat

hesapları, tarım ihtisas kredileri, mesleki ihtisas kredileri, diğer ihtisas kredileri ve ihtisas dışı kredilerden oluşmaktadır. Tablo 14’te değişim payı ve yoğunlaşma katsayısı analizinde kullanılan veriler ve yararlanılan kaynaklar incelenebilir.

Tablo 14: Değişim Payı ve Yoğunlaşma Katsayısı Analizinde Kullanılan Veriler ve Yararlanılan Kaynaklar

Veri Grupları		Veri Adı	Kaynak
Bölgesel Veriler	Üretim, Yatırım ve Teşvik Verileri	Bitkisel Üretim Değeri	Türkiye İstatistik Kurumu
		Canlı Hayvan Değeri	Türkiye İstatistik Kurumu
		Hayvansal Ürünler Değeri	Türkiye İstatistik Kurumu
		Kamu Yatırımları	Kalkınma Bakanlığı
		Yatırım Teşvikleri	Ekonomi Bakanlığı
	İthalat ve İhracat Verileri	Tarım ve Ormancılık İhracatı	Türkiye İstatistik Kurumu
		Madencilik ve Taşocakçılığı İhracatı	Türkiye İstatistik Kurumu
		İmalat İhracatı	Türkiye İstatistik Kurumu
		Toptan ve Perakende Ticaret İhracatı	Türkiye İstatistik Kurumu
		Tarım ve Ormancılık İthalatı	Türkiye İstatistik Kurumu
		İmalat İthalatı	Türkiye İstatistik Kurumu
		Toptan ve Perakende Ticaret İthalatı	Türkiye İstatistik Kurumu
	Finansal Veriler	Tasarruf Mevduatı	Türkiye Bankalar Birliği
		Resmi Kuruluşlar Mevduatı	Türkiye Bankalar Birliği
Ticari Kuruluşlar Mevduatı		Türkiye Bankalar Birliği	
Diğer Kuruluşlar Mevduatı		Türkiye Bankalar Birliği	
Döviz Tevdiat Hesapları		Türkiye Bankalar Birliği	
İhtisas Kredileri/Tarım		Türkiye Bankalar Birliği	
İhtisas Kredileri/Mesleki		Türkiye Bankalar Birliği	
İhtisas Kredileri/Diğer		Türkiye Bankalar Birliği	
İhtisas Dışı Krediler		Türkiye Bankalar Birliği	

Bitkisel üretim değeri, o yıl içinde Türkiye’de üretilen tarla ürün, sebze ürün, meyve ürün, örtüaltı tarım, süs bitkileri, organik tarım, gübre değerlerini kapsamaktadır (<http://www.tuik.gov.tr>, E.T. 05.05.2015).

Canlı hayvan değeri, o yıl içinde Türkiye’de büyükbaş, küçükbaş, tek tırnaklılar ve kümes hayvanlarını kapsamaktadır (<http://www.tuik.gov.tr>, E.T. 05.05.2015).

Hayvansal üretim değeri, o yıl içinde Türkiye’de üretilen et, süt, deri, yapağı, kıl, tiftik, arıcılık, ipekböcekçiliği, beyaz et ve yumurtayı kapsamaktadır (<http://www.tuik.gov.tr>, E.T. 05.05.2015).

Kamu yatırımları, mülkiyeti özel şahıslara ait ve genel olarak kar amacına dönük yatırımlar özel yatırım olarak alınırken, mülkiyeti kamuya ait ve genel olarak kamu hizmeti amacına dönük yatırımlar olarak tanımlanmaktadır (Şen Erişkin, 2013: 9).

Yatırım Teşvikleri, bir yatırımın maliyetini veya potansiyel karını etkileyerek veya yatırımla ilgili risklerini değiştirerek yatırımın büyüklüğünü, bölgesini ve sektörünü etkilemek için hazırlanan hükümet önlemleridir (Özdaş, 2009: 10).

Toptan ve Perakende Ticaret İthalatı ve İhracatı verileri, Türkiye'deki ve Niğde'deki toptan ve perakende dış ticareti verilerini oluşturmaktadır.

Tarım ve ormancılık ihracatı, Türkiye'nin başlıca ihraç ettiği tarım ürünleri; İncir ve incir ürünleri, Fındık ve fındık ürünleri, Kuru üzüm, Kayısı ve kayısı ürünleri, Meyve ve meyve ürünleri, Pamuk ve tekstil ürünleri, Antep fıstığı, Mercimek ve çeşitleri, Kebere, Buğday ve buğday ürünleri, Sebze ve sebze ürünleri, Cevizden oluşmaktadır (<http://www.tarim.gov.tr> E.T. 30.04.2015). Ormancılık alanında ihraç edilen ürünler; kereste, mobilya, ağaç ürünlerinden oluşmaktadır (<http://www.baka.org.tr> E.T. 30.04.2015).

Madencilik ve Taşocakçılığı ihracatı, Türkiye'nin ihraç ettiği madenler; Doğal taş (Mermer-traverten ham, kabaca yontulmuş veya blok, İşlenmiş mermer, İşlenmiş traverten, İnşaata elverişli diğer işlenmiş taşlar ve İşlenmiş granit), Bakır, Krom, Çinko, Tabii Boratlar ve Konsantreleri, Kurşun, Feldspat, Ferrokrom, Manyezit, Alçı Taşı, Alçılar, Kuvars, Kuvarzit'ten oluşmaktadır (<http://www.immib.org.tr>, E.T. 02.05.2015). Niğde ilinde ise mikronize kalsit ihracatı yapılmaktadır (Niğde Yatırım Destek Ofisi Koordinatörlüğü, 2014: 9).

İmalat ihracatı, Türkiye'nin imalat sanayi alanında ihraç ettiği ürünler; Dokuma ve tekstil ürünleri, Bitkisel ve hayvansal yağlar, Unlu mamuller, Plastik maddeler, Orman ürünleri, Kimyasal maddeler, Demir-çelik ürünleri, Madeni eşyalar, Ev eşyaları, Şeker, Lastik ve Çimentodan oluşmaktadır (<http://www.sorubak.com>, E.T. 04.04.2015)

Tarım ve ormancılık ithalatı, Türkiye'nin başlıca ithal ettiği tarım ürünleri; Çay, Kahve, Muz, Pirinç, Kauçuktur (<http://www.delineticiler.org> E.T. 10.04.2015).

İmalat ithalatı, Türkiye'nin imalat sanayi sektöründe ithal ettiği ürünler; Sanayi ham maddeleri, İlaç, Boya, Madeni yakıtlar, Yağlar ve Suni gübrelerdir (<http://www.delineticiler.org>, E.T. 10.04.2015).

Tasarruf mevduatı, gerçek kişiler tarafından bu nam altında açtırılan ve ticari işlemlere konu olmayan mevduattır (4389 sayılı Bankacılık kanunu, madde 10-2b).

Resmi Kuruluşlar Mevduatı, Genel ve katma bütçeli daire ve kurumların, yerel yönetimlerin, mahkemelerin, savcılıkların, icra ve iflas dairelerinin, tereke hakimlerinin mevduatıdır (TCMB Mevduatın Vade ve Türleri ile Katılma Hesaplarının Vadeleri Hakkında Tebliğ, Sıra No: 2002/1).

Ticari Kuruluşlar Mevduatı, Gerçek kişilerin ticari işletmelerine, her çeşit ortaklıklara, kamu iktisadi teşebbüsleri ile bunlara ait müesseselere, bağlı ortaklıklara, iştiraklere ve müesseselerin ve bağlı ortaklıkların işletmelerine, yerel yönetimlerin ticari işletmelerine, döner sermayeli kuruluşlara, vakıfların, derneklerin, sendikaların, birliklerin ve mesleki kuruluşların kurdukları veya katıldıkları ticari işletmelere, kooperatiflere, sigorta şirketlerine, emeklilik şirketlerine ve banka dışı diğer mali kesime ait hesaplar "Ticari Kuruluşlar" başlığı altında sınıflandırılır (Mevduat ve Katılım Fonlarının Vadeleri ve Türleri Hakkında Tebliğ, Sayı:2007/1, madde 9/1).

Diğer Kuruluşlar Mevduatı, Vakıflara, derneklere, birliklere, sendikalara, tasarruf ve yardımlaşma sandıklarına, elçilik ve konsolosluklara, uluslararası kuruluşların Türkiye'deki büro ve temsilciliklerine, fonlara, apartman yönetimine, noter teminat ve emanetine ait hesaplar ile mahkemeler, savcılıklar, icra ve iflas daireleri ve tereke hakimlikleri nezdindeki paralara ilişkin hesaplar ve mahkemelerce tevdi mahalli gösterilmek suretiyle yatırılan paralara ilişkin hesaplar "Diğer Kuruluşlar" başlığı altında sınıflandırılır (TCMB Mevduat ve Katılım Fonlarının Vadeleri ve Türleri Hakkında Tebliğ Sayı: 2007/1, madde 11/1).

Döviz Tevdiat Hesabı, Yurtiçi ve yurtdışında yerleşik kişilerin, ticari bankalarda açmış oldukları yabancı para cinsinden mevduata verilen isimdir (<http://www.bankalar.org>, E.T. 12.05.2015)

İhtisas Kredileri; Konut Kredileri, KOBİ Kredileri, İhracat Kredileri gibi bankaların belirli bir alana yönelik vermiş oldukları kredilerdir (<http://www.slideshare.net>, E.T. 12.05.2015).

3.2. Yöntem

Belli bir bölge ya da ülke düzeyine göre stratejik sektörlerin belirlenmesinde ve sanayinin yerleşme/yoğunlaşma derecesinin ölçülmesinde temel alınan ölçüm yöntemi “Sektörel Yoğunlaşma/Yerleşme” (Location Quotient-LQ-) katsayısının hesaplanmasıdır. LQ genelde bir sektörün belli bir bölgedeki/mekandaki yoğunlaşmasını ulusal ya da aynı bölgedeki toplam değerleri referans alarak ölçmektedir. LQ değeri hem istihdam verileri hem de katma değer verileri üzerinden hesaplanabilmektedir (Manavgat ve Saygılı, 2014: 2).

Yoğunlaşma katsayısı formülü aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir (Bayraktutan, Tüylüoğlu ve Özbilgin: 2012: 63):

$$LQ = (e_i/e_t) / (E_i/E_t)$$

Burada e_i , i sektörünün bölgedeki istihdamı; e_t , bölgedeki toplam istihdamı; E_i , i sektörünün ülkedeki istihdamı ve E_t , ülkedeki toplam istihdamı ifade etmektedir. Kullanılan denklem basit bir aritmetik hesaplamaya dayanmaktadır. Yoğunlaşma katsayısı 1'e eşit olduğu durumda, sektörün bölge içi yoğunluğu ülke ortalamasına eşit çıkmaktadır. Katsayının 1'den büyük olması durumunda sektörün bölgede ülkeye göre daha yoğun faaliyet gösterdiği ve katsayının büyüklüğü oranında sürükleyici bir sektör olduğu yorumu yapılabilmektedir. Katsayının 1'den küçük olduğu durum ise sektörün bölge ekonomisi içindeki ağırlığının nispeten az olduğunu ifade etmektedir (Bayraktutan, Tüylüoğlu ve Özbilgin, 2012: 63-64).

Seçilmiş verilerle önce yoğunlaşma katsayısıyla seçilmiş veriler arasında hangi alanlarda yoğunlaştığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Daha sonra değişim payı analizi ile bölgesel kalkınma dinamikleri incelemeye çalışılmıştır.

Değişim payı analizi çoğunlukla istihdam üzerinden ulusal, bölgesel ve sektörel dinamiklerin incelendiği bir analiz türüdür. Ancak çeşitli çalışmalarda bu yöntemin istihdam dışındaki veriler üzerinde uygulandığı rastlanmaktadır. Bu konuyla ilgili Hoppes (1997), Kuru (2012) çalışmaları örnek gösterilebilir. 2006-2014 yılları arasındaki seçilmiş verilere uygulanarak değişim analiz edilmiştir. Eksik ulaşılan veriler analize dahil edilmemiştir.

Bu çalışmada bölgesel kalkınmada finans kesiminin rolünün incelenmesi amacıyla değişim payı analizi uygulanmıştır. Değişim payı analizi bir bölgede verilen zaman aralığında çeşitli ekonomik değişimleri tanımlamak için kullanılan bölge ekonomileri veya bölge bilimi analizi tekniğidir (Hoppes, 1997: 35-36).

Bu yöntem, 1940'lı yılların başından itibaren geliştirilmesine rağmen, genellikle literatürde Dunn (1960)'a atıfta bulunulur (Artige ve Van Neuss, 2013: 1).

Değişim payı analizi, var olan minimum veri ile bölgesel ekonomik hareketlerin hesaplanmasını sağlayan kolay ve yararlı bir yöntemdir. Bu yöntem, belli bir bölge ve bölgenin dahil olduğu ülkenin ekonomik büyüme farklarının nedenlerinin açılımını sağlayan yararlı bir tekniktir (Şahin ve Uysal, 2011: 114).

Temel olarak geleneksel değişim payı analizi aşağıdaki (1) numaralı model kullanılarak gösterilmektedir (Elburz, 2012: 21).

$$e_{i,t} = e_{i,t-1} + (NS_i + IM_i + RS_i) \quad (1)$$

$$\Delta e_i = e_{i,t} - e_{i,t-1} = NS_i + IM_i + RS_i \quad (2)$$

$$NS_i = e_{i,t-1}(E_t / E_{t-1} - 1) \quad (3)$$

$$IM_i = e_{i,t-1}(E_{i,t} / E_{i,t-1} - E_t / E_{t-1} - 1) \quad (4)$$

$$RS_i = e_{i,t-1}(e_{i,t} / e_{i,t-1} - E_{i,t} / E_{i,t-1}) \quad (5)$$

e_i = i sektöründeki bölgesel istihdam

E_i = i sektöründeki ulusal istihdam

e = bölgedeki toplam istihdam

E = ulusal toplam istihdam

$t-1$ = dönem başlangıç yılı

t = dönem bitiş yılı

Çalışmanın yöntemlerinden biri olan değişim payı analizi bileşenleri aşağıda tanımlanmıştır.

Ulusal pay etkisi, yerel ekonominin ulusal ekonomiye eşit olduğu varsayılarak bölgedeki yerel istihdamdaki potansiyel değişimi ölçmektedir. Ulusal pay bileşeni, her sektördeki ulusal ortalama istihdam oranı ile temel alınan yıldaki istihdam çarpılarak hesaplanmaktadır. Sonuçlar, yerel ve ulusal ekonominin aynı olduğu varsayılarak, yerel olarak ne kadar yeni istihdamın ulusal ekonomik trendlerin sayesinde yaratıldığını göstermektedir (Mondal, 2009: 42).

Sanayi karması etkisi, verilen herhangi bir bölgenin ilk sanayi yapısına işaret etmektedir. Sanayi karması bileşeninin amacı, bir bölgesel ekonomi içinde hızlı ya da yavaş büyüyen sanayilerin etkilerini ölçmektir. Eğer bir bölge ulusal ortalamadan daha fazla büyüyorsa, kısmen hızlı büyüyen sanayilerin yoğunlaşması anlamına gelebilir (Harris, Gillberg, Narayan, Shonkwiler ve Lambert: 1994: 4).

Bölgesel değişim etkisi, yerel sanayilerin ulusal düzeydeki aynı sanayilerden daha hızlı ya da daha yavaş büyüyüp büyümediğini belirlemeye yardımcı olmaktadır. Bu yüzden, bölgesel değişim payı, yerel işletmelerin ulusal ortalamadan daha az ya da daha çok rekabet edip etmediğinin göstergesi olarak sıklıkla yorumlanmaktadır (Shields, 2003: 4).

Formüllerin uygulanmasıyla elde edilen sonuçlarda, pozitif endüstriyel bileşim (IM) değeri, bölgede ulusal büyüme ortalamasından daha hızlı büyüyen sektörlerin yer aldığını ifade eder. Negatif endüstriyel bileşim (IM) değeri ise bölgede yer alan sektörlerin, ulusal büyüme ortalamasının altında büyüme oranına sahip olduklarına işaret eder. Pozitif bölgesel değişim bileşeni (RS), bölgedeki ulusal ortalama büyüme hızlarından daha hızlı büyüyen sektörlerin payının arttığını gösterir. Negatif bölgesel

değişim (RS) bileşeni ise bölgedeki ulusal ortalama büyüme hızlarından daha hızlı büyüyen sektörlerin payının azaldığını göstermektedir (Elburz, 2012: 21-22).

3.3. Kısıtlar

Çalışmada değişim payı analizi yapılırken, bölgesel verileri ve finansal veriler ayrı analizlere dahil edilmiştir. Çünkü, analizde bazı verilerin sayısal büyüklüğü diğer verilerin analizdeki önemini azaltacağı öngörülmüştür. Bölgesel verilerde üretim, yatırım ve teşvik ve ithalat-ihracat analizleri de aynı nedenle analizleri ayrı yapılmıştır. Çünkü değişim payı analizi bir bütün olarak sektörü temsil eden değişkenler ile yapılması gerekmektedir. Bütün veriler bir sanayiye temsil etmediği için endüstri karması yerine bileşen karması ifadesi tercih edilmiştir.

3.4. Bulgular

İlgili çalışmanın bu bölümünde değişim payı (shift share) ve yoğunlaşma katsayısı (location quotient) analiz bulguları yer almaktadır. Değişim payı analizinde Niğde'nin bölgesel değişimi ve bölgesel dinamikleri hakkında bilgi verdiği için özellikle bölgesel değişim payına değinilmiştir.

Tablo 15'te 2006 - 2014 yılları arası Türkiye verilerinin betimleyici istatistiklerine bakıldığında maksimum değer inhtisas dışı kredilerine ait olduğu görülmektedir. Minimum değerde ise en az değer in toptan ve perakende ticaret ihracatı olduğu söylenebilir. Değerlerin ortalamalarına bakıldığında en fazla ortalamaya sahip değer inhtisas dışı kredileri olduğu görülmektedir. Ortalamanın en az olduğu değer in toptan ve perakende ticaret ihracat olduğu ifade edilebilir. Standart sapma değerinde ise en fazla olan değer inhtisas dışı kredileri olduğu söylenebilir. Standart sapmanın en az olduğu değer in ise toptan ve perakende ticaret ihracatı olduğu yorumu yapılabilir.

Tablo 15: Çalışmanın 2006 - 2014 Yılları Arası Türkiye Verilerinin Betimleyici İstatistikleri

	Maksimum	Minimum	Ortalama	Std. Sapma
Bitkisel Üretim Değeri	97.988.282	54.515.463	76.998.410	16.058.469
Canlı Hayvanlar Değeri	63.546.623	22.943.481	43.549.020	17.979.695
Hayvansal Ürünler Değeri	49.321.861	18.897.671	34.117.832	11.083.451
Kamu Yatırım Harcamaları	63.805.028	21.513.108	35.388.005	14.434.615
Yatırım Teşvikleri	96.004.000	13.330.000	46.864.889	28.469.404
Tarım ve Ormancılık İhracatı	14.030.623	4.318.639	8.256.973	3.288.032
Madencilik ve Taşocakçılığı İhracatı	8.264.778	1.611.276	4.506.602	2.459.268
İmalat İhracatı	342.192.560	112.793.931	206.714.463	82.014.475
Toptan ve Perakende Ticaret İhracatı	1.565.680	491.627	884.600	384.629
Tarım ve Ormancılık İthalatı	19.984.634	4.079.570	11.379.253	5.560.313
İmalat İthalatı	436.857.360	155.148.478	271.622.099	111.354.537
Toptan ve Perakende Ticaret İthalatı	19.826.420	5.896.152	13.478.284	5.705.568
Tasarruf Mevduatı	373.972.873	111.341.158	240.759.816	84.941.620
Resmi Kuruluşlar Mevduatı	47.762.698	10.009.276	28.311.732	13.879.356
Ticari Kuruluşlar Mevduatı	164.008.944	39.505.665	102.152.562	40.632.890
Diğer Kuruluşlar Mevduatı	41.556.517	20.988.432	28.628.312	7.147.358
Döviz Tevdiat Hesapları	352.811.178	115.398.082	201.590.473	82.370.883
İhtisas Kredileri/Tarım	34.367.368	5.978.681	18.091.657	9.968.878
İhtisas Kredileri/Mesleki	12.684.121	2.362.453	6.038.642	3.441.150
İhtisas Kredileri/Diğer	38.008.494	6.266.157	13.897.048	9.664.152
İhtisas Dışı Krediler	1.116.123.98	202.461.173	559.834.367	318.065.056

* Tablodaki bütün değerler 1.000 TL üzerinden hesaplanmıştır.

Tablo 16'de analize konu olan Niğde iline ait bileşenler tek başına yorumlandığında maksimum değer açısından ihtisas dışı kredilerin en çok olduğu görülmektedir. Minimum değerlerde ise en az değer in toptan ve perakende ticaret ihracatına ait olduğu söylenebilir. Verilerin ortalamaları değerlendirildiğinde bitkisel üretim değerlerinin ortalamasının yüksek olduğu yorumu yapılabilir. Ortalaması en düşük olan değer in toptan ve perakende ticaret ihracatı olduğu görülmüştür. Standart sapması en yüksek olan bileşenin ihtisas dışı kredileri olduğu görülmektedir. Standart sapması en düşük olan değer in ise toptan ve perakende ticaret ihracatı olduğu söylenebilir.

Tablo 16: Çalışmanın 2006 - 2014 Yılları Arası Niğde İli Verilerinin Betimleyici İstatistikleri

	Maksimum	Minimum	Ortalama	Std. Sapma
Bitkisel Üretim Değeri	1.258.004	606.548	937.263	227.454
Canlı Hayvanlar Değeri	885.527	191.914	474.126	293.294
Hayvansal Ürünler Değeri	390.643	115.608	221.835	96.523
Kamu Yatırım Harcamaları	99.088	14.268	53.847	36.284
Yatırım Teşvikleri	310.000	3.000	121.444	107.968
Tarım ve Ormancılık İhracatı	17.842	350	6.612	5.894
Madencilik ve Taşocakçılığı İhracatı	18.827	2.560	7.979	5.279
İmalat İhracatı	128.210	39.227	75.728	32.646
Toptan ve Perakende Ticaret İhracatı	2.556	39	1.017	956
Tarım ve Ormancılık İthalatı	32.122	1.778	14.777	9.252
İmalat İthalatı	69.079	15.676	36.550	16.079
Toptan ve Perakende Ticaret İthalatı	10.057	567	3.877	3.592
Tasarruf Mevduatı	668.666	200.985	417.551	143.795
Resmi Kuruluşlar Mevduatı	107.008	11.264	60.649	39.733
Ticari Kuruluşlar Mevduatı	132.880	26.712	68.171	36.145
Diğer Kuruluşlar Mevduatı	37.032	11.080	22.716	8.253
Döviz Tevdiat Hesapları	283.167	116.516	175.033	57.940
İhtisas Kredileri/Tarım	299.528	48.844	152.505	96.054
İhtisas Kredileri/Mesleki	55.285	17.971	28.566	12.757
İhtisas Kredileri/Diğer	52.200	12.560	27.612	12.430
İhtisas Dışı Krediler	1.680.298	270.922	824.672	506.431

* Tablodaki bütün değerler 1.000 TL üzerinden hesaplanmıştır.

Üretim, Yatırım ve Teşvik Değerleri açısından 2006 - 2014 yılları arası Niğde ilinin Türkiye'ye kıyasla hangi alanlarda yoğunlaştığını gösteren yoğunlaşma analizi sonuçları Tablo 17'de incelenebilir.

Tablo 17: Üretim, Yatırım ve Teşvik Verileri Açısından Niğde İlinin Yıllara Göre Yoğunlaşma Katsayıları ve Öne Çıkan Bileşenler

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Ort.
Bitkisel Üretim Değeri	1,57	1,52	1,6	1,71	1,83	1,71	1,46	1,61	1,46	1,61
Canlı Hayvanlar Değeri	1,18	1,13	1,11	1,05	1,25	1,2	1,6	1,85	1,61	1,33
Hayvansal Ürünler Değeri	0,86	0,83	0,8	0,78	1,09	0,53	0,75	1,03	1	0,85
Kamu Yatırımları	0,09	0,13	0,15	0,13	0,17	0,35	0,19	0,2	0,24	0,18
Yatırım Teşvikleri	0,03	0,51	0,13	0,15	0,21	0,37	0,53	0,42	0,26	0,29

Tablo 17'de bitkisel üretim değeri, canlı hayvanlar değeri bileşenlerine incelendiğinde bu değerlerin yoğunlaşma katsayılarının ortalamalarının 1'den büyük olduğu ($LQ > 1$) görülmektedir. Bununla birlikte, Niğde ilinin Türkiye'ye oranla bu alanlarda yoğunlaştığı söylenebilir. Ayrıca, hayvansal ürünler değerinde 2010 ve 2013 yılları haricinde diğer yıllarda ve diğer bileşenlerde yoğunlaşma katsayısı 1 ve 1'den küçük olduğundan ($LQ \leq 1$) bu alanlarda yoğunlaşma olduğu söyleyemeyiz.

Tablo 18’de ithalat ve ihracat verileri açısından Niğde ilinin yıllara göre yoğunlaşma katsayısı ve öne çıkan bileşenler belirtilmiştir.

Tablo 18: İthalat ve İhracat Verileri Açısından Niğde İlinin Yıllara Göre Yoğunlaşma Katsayıları ve Öne Çıkan Bileşenler

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Ort.
Tarım ve Ormancılık İhracatı	0,21	2,06	1,28	3,23	1,55	2,13	3,32	5,19	3,55	2,50
Madencilik ve Taşocakçılığı İhracatı	4,86	6,62	5,75	4,39	4,73	7,38	13,9	4,6	4,64	6,32
İmalat İhracatı	1,23	1	1,21	1,39	1,14	1,51	1,39	1,38	1,27	1,28
Toptan ve Perakende Ticaret İhracatı	1,51	4,55	13,67	4,28	1,85	5,72	0,17	3,5	0,79	4,00
Tarım ve Ormancılık İthalatı	7,98	8,11	9,93	4,22	9,88	2,14	0,56	3,46	2,63	5,43
İmalat İthalatı	0,64	0,6	0,39	0,41	0,41	0,41	0,45	0,45	0,53	0,48
Toptan ve Perakende Ticaret İthalatı	0,95	1,94	0,18	0,35	1,01	1,78	0,27	0,5	1,79	0,97

Tablo 18’e göre yoğunlaşma katsayısı ortalamasının en fazla olduğu bileşenlerin tarım ve ormancılık ihracatı, madencilik ve taşocakçılığı ihracatı, imalat ihracatı, toptan ve perakende ticaret ihracatı, tarım ve ormancılık ithalatı olduğu görülmektedir. Sözü geçen bileşenlerin bu katsayılarla bölgede ülke geneline oranla yoğunlaştığı söylenebilir.

Finansal Değerler açısından 2006 - 2014 yılları arası Niğde ilinin Türkiye’ye kıyasla hangi alanlarda yoğunlaştığını gösteren yoğunlaşma analizi sonuçları Tablo 19’da incelenebilir.

Tablo 19: Finansal Veriler Açısından Niğde İlinin Yıllara Göre Yoğunlaşma Katsayıları ve Öne Çıkan Bileşenler

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Ort.
Tasarruf Mevduatı	1,26	1,21	1,32	1,34	1,26	1,1	1,13	1,12	1,18	1,21
Resmi Kuruluşlar Mevduatı	0,79	0,86	1,06	1,32	1,36	1,9	1,69	1,49	1,53	1,33
Ticari Kuruluşlar Mevduatı	0,47	0,3	0,49	0,42	0,44	0,42	0,43	0,51	0,53	0,45
Diğer Kuruluşlar Mevduatı	0,72	0,87	0,51	0,36	0,34	0,48	0,47	0,66	0,59	0,56
Döviz Tevdiat Hesapları	0,71	0,72	0,61	0,65	0,64	0,56	0,65	0,52	0,53	0,62
İhtisas Kredileri/Tarım	5,71	6,27	5,4	4,46	4,88	5,21	0,74	5,88	5,73	4,92
İhtisas Kredileri/Mesleki	7,66	4,09	3,59	3,29	3,59	2,54	2,76	2,87	2,86	3,69
İhtisas Kredileri/Diğer	1,4	3,13	2,49	1,41	0,82	1,59	1,69	0,98	0,9	1,60
İhtisas Dışı Krediler	0,93	0,99	0,93	0,97	0,99	0,99	1,12	1,02	0,99	0,99

Tablo 19’da finansal verilerin yoğunlaşma katsayısı ortalamaları incelendiğinde tasarruf mevduatı, resmi kuruluşlar mevduatı, tarım ihtisas kredileri,

mesleki ihtisas kredileri, diğer ihtisas kredileri bileşenlerinin bölgede ülke geneline göre daha fazla yoğunlaştığı söylenebilir.

Seçilmiş bazı üretim, yatırım ve teşvik değerleri 2006 - 2010 yılları arası değişim payı sonucu Tablo 20’de görülebilir.

Tablo 20: Seçilmiş Bazı Üretim, Yatırım ve Teşvik Değerlerine Göre 2006 - 2010 Dönemi İçin Değişim Payı Analizi Sonuçları

	Ulusal Pay	Bileşen Karması	Bölgesel Değişim	Toplam Değişim
Bitkisel Üretim Değeri	629.501	-345.532	48.402	332.372
Canlı Hayvanlar Değeri	199.176	985	-16.223	183.939
Hayvansal Ürünler Değeri	119.982	-2.339	32.524	150.168
Kamu Yatırımları	14.807	-6.735	15.466	23.539
Yatırım Teşvikleri	3.113	9.344	77.541	90.000
Toplam	966.582	-344.276	157.712	780.018

*1.000 TL üzerinden hesaplanmıştır

2006 - 2010 dönemi seçilmiş bazı üretim, yatırım ve teşvik değerlerinin değişim payı tablosuna bakıldığında bitkisel üretim değeri, canlı hayvanlar değeri, vb. gibi seçilmiş bölgesel kalkınma bileşenlerinin Niğde ilinde toplam 780.018.000 TL’lik artışa neden olduğu görülmektedir. Bu toplam artışta Niğde ilinin milli ekonomiden pozitif yönlü etkilenecek kalkınma sürecini hızlandırdığı görülebilir. Ayrıca bölgesel değişim rakamları incelendiğinde en büyük katkının yatırım teşviklerinde olduğu görülmektedir. Bununla birlikte bölgesel kalkınmada katkı sağlayan ikinci önemli bileşenin bitkisel üretim olduğu da söylenebilir. Tablo 20 değerlendirildiğinde canlı hayvanlar değeri açısından bölgesel değişimin negatif değer aldığı da elde edilen bir diğer bulgudur. Buna göre canlı hayvan değerinin bölgesel kalkınma üzerinde pozitif bir etkisi yoktur.

Tablo 21’de 2006 - 2010 dönemi seçilmiş bazı ithalat ve ihracat değerlerine ait değişim payı analizi sonuçları incelendiğinde, bölgesel kalkınma bileşenlerinin Niğde ilinde yarattığı toplam katkının 19.165.000 USD olduğu söylenebilir. Ulusal pay açısından incelendiğinde Niğde ilinin milli ekonomiden pozitif yönlü etkilenecek kalkınma sürecini hızlandırdığı söylenebilir. Ayrıca, bölgesel değişim rakamları incelendiğinde tarım ve ormancılık ithalatı ile ihracatı açısından kalkınma sağlandığı, bunun dışında bölgesel bir katkının sağlanamadığı da elde edilen sonuçlar arasındadır.

Tablo 21: Seçilmiş Bazı İthalat, İhracat Değerlerine Göre 2006 - 2010 Dönemi İçin Değişim Payı Analizi Sonuçları

	Ulusal Pay	Bileşen Karması	Bölgesel Değişim	Toplam Değişim
Tarım ve Ormancılık İhracatı	86	17	2.147	2.252
Madencilik ve Taşocakçılığı İhracatı	669	1.925	-365	2.230
İmalat İhracatı	11.847	-1.110	-5.400	5.337
Toptan ve Perakende Ticaret İhracatı	73	-49	37	62
Tarım ve Ormancılık İthalatı	2.786	7.052	3.018	12.857
İmalat İthalatı	8.435	-725	-12.440	-4.731
Toptan ve Perakende Ticaret İthalatı	480	678	0	1.158
Toplam	24.378	7.789	-13.002	19.165

* 1.000 \$ üzerinden hesaplanmıştır.

Tablo 22 değerlendirildiğinde toplamda finansal açıdan seçilmiş bileşenler tarafından 859.714.000 TL'lik artış yaşandığı görülmektedir. Bölgesel değişim açısından incelendiğinde en büyük katkının sırasıyla ihtisas dışı krediler, resmi kuruluşlar mevduatı ve tasarruf mevduatı alanlarında sağlandığı görülmektedir.

Tablo 22: Seçilmiş Bazı Finansal Değerlere Göre 2006 - 2010 Dönemi Değişim Payı Analizi Sonuçları

	Ulusal Pay	Bileşen Karması	Bölgesel Değişim	Toplam Değişim
Tasarruf Mevduatı	225.323	10.305	9.224	244.853
Resmi Kuruluşlar Mevduatı	12.628	5.470	22.374	40.473
Ticari Kuruluşlar Mevduatı	29.946	20.570	-3.119	47.398
Diğer Kuruluşlar Mevduatı	24.388	-14.233	-16.537	-6.383
Döviz Tevdiat Hesapları	131.729	-75.007	-13.805	42.916
İhtisas Kredileri/Tarım	54.758	41.219	-18.172	77.806
İhtisas Kredileri/Mesleki	29.049	-1.060	-28.092	-103
İhtisas Kredileri/Diğer	14.080	-5.254	-8.562	264
İhtisas Dışı Krediler	303.729	58.982	49.778	412.490
Toplam	825.634	40.992	-6.913	859.714

* 1.000 TL üzerinden hesaplanmıştır.

Ancak bölgesel değişim açısından mesleki ihtisas kredilerinin, tarım ihtisas kredilerinin ve döviz tevdiat hesaplarının bölgesel kalkınma üzerinde negatif bir etkisi olduğu söylenebilir.

Tablo 23'de 2007 - 2011 dönemi seçilmiş bazı üretim, yatırım ve teşvik değerlerin değişim payı analizi sonuçları incelenebilir.

Tablo 23: Seçilmiş Bazı Üretim, Yatırım ve Teşvik Değerlerine Göre 2007 - 2011 Dönemi İçin Değişim Payı Analizi Sonuçları

	Ulusal Pay	Bileşen Karması	Bölgesel Değişim	Toplam Değişim
Bitkisel Üretim Değeri	625.699	-235.573	101.517	491.643
Canlı Hayvanlar Değeri	201.896	116.894	18.655	337.447
Hayvansal Ürünler Değeri	137.490	-7.849	-105.499	24.142
Kamu Yatırımları	20.919	-4.997	59.831	75.754
Yatırım Teşvikleri	74.553	49.997	-62.550	62.000
Toplam	1.060.559	-81.528	11.955	990.986

* 1.000 TL üzerinden hesaplanmıştır.

Tablo 23 bölgesel değişim açısından değerlendirildiğinde hayvansal ürünler değeri ve yatırım teşvikleri açısından negatif etkinin bulunduğu söylenebilir. Ayrıca bölgesel değişime pozitif yönlü en fazla katkıyı bitkisel üretim değerinin sağladığı görülmektedir. Tablo 24’de 2007-2011 dönemi ithalat ve ihracat değerine göre değişim payı analizi sonuçları incelenebilir.

Tablo 24: Seçilmiş Bazı İthalat, İhracat Değerlerine Göre 2007 - 2011 Dönemi İçin Değişim Payı Analizi Sonuçları

	Ulusal Pay	Bileşen Karması	Bölgesel Değişim	Toplam Değişim
Tarım ve Ormanlık İhracatı	879	112	-631	361
Madencilik ve Taşocakçılığı İhracatı	1.260	1.272	-701	1.832
İmalat İhracatı	11.603	-3.274	8.325	16.654
Toptan ve Perakende Ticaret İhracatı	247	-6	0	240
Tarım ve Ormanlık İthalatı	4.314	7.220	-19.055	-7.521
İmalat İthalatı	9.194	813	-16.837	-6.830
Toptan ve Perakende Ticaret İthalatı	1.351	1.503	-1.811	1.043
Toplam	28.850	7.641	-30.712	5.779

* 1.000 \$ üzerinden hesaplanmıştır.

2007 - 2011 dönemi seçilmiş bazı ithalat ve ihracat değerlerine ait değişim payı analizi sonuçlarının bulunduğu incelendiğinde, bölgesel kalkınma bileşenlerinin Niğde ilinde yarattığı toplam değişimin 5.779.000 USD olduğu görülebilir. Ancak bölgesel değişim rakamları incelendiğinde İmalat İhracatı açısından kalkınma sağlandığı bunun dışında bölgesel bir katkının sağlanamadığı da elde edilen sonuçlar arasındadır.

Tablo 25’te seçilmiş bazı finansal değerlere göre 2007 – 2011 dönemi değişim payı analizi sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 25: Seçilmiş Bazı Finansal Değerlere Göre 2007 - 2011 Dönemi Değişim Payı Analizi Sonuçları

	Ulusal Pay	Bileşen Karması	Bölgesel Değişim	Toplam Değişim
Tasarruf Mevduatı	247.710	-65.162	15.663	198.211
Resmi Kuruluşlar Mevduatı	15.875	5.136	57.136	78.149
Ticari Kuruluşlar Mevduatı	30.347	-19.325	26.190	37.213
Diğer Kuruluşlar Mevduatı	24.652	-15.511	-13.167	-4.025
Döviz Tevdiat Hesapları	110.094	-21.832	-20.802	67.459
İhtisas Kredileri/Tarım	60.378	85.231	-11.061	134.549
İhtisas Kredileri/Mesleki	16.980	-4.097	-8.989	3.894
İhtisas Kredileri/Diğer	28.242	1.403	-25.142	4.504
İhtisas Dışı Krediler	331.686	145.902	119.237	596.827
Toplam	865.970	111.745	139.066	1.116.782

*1.000 TL üzerinden hesaplanmıştır.

Tablo 25 finansal açıdan değerlendirildiğinde toplamda 1.116.782.000 TL'lik pozitif değişim yaşandığı görülmektedir. Bölgesel değişim açısından incelendiğinde en büyük katkının sırasıyla İhtisas Dışı Krediler, Resmi Kuruluşlar Mevduatı, Ticari Kuruluşlar Mevduatı, Tasarruf Mevduatı alanlarında sağlandığı görülmektedir. Ancak bölgesel değişim açısından Diğer Kuruluşlar Mevduatı, Döviz Tevdiat Hesapları, Tarım İhtisas Kredileri, Mesleki İhtisas Kredileri ile Diğer İhtisas Kredilerinin katkısının negatif olduğu söylenebilir.

Tablo 26'da 2008-2012 dönemi için bazı üretim, yatırım ve teşvik değerlerinin değişim payı analizi sonuçları incelenebilir.

Tablo 26: Seçilmiş Bazı Üretim, Yatırım ve Teşvik Değerlerine Göre 2008 - 2012 Dönemi İçin Değişim Payı Analizi Sonuçları

	Ulusal Pay	Bileşen Karması	Bölgesel Değişim	Toplam Değişim
Bitkisel Üretim Değeri	710.919	-458.771	2.636	254.784
Canlı Hayvanlar Değeri	190.280	112.300	296.452	599.033
Hayvansal Ürünler Değeri	128.067	18.300	7.680	154.048
Kamu Yatırımları	21.544	2.082	18.827	42.455
Yatırım Teşvikleri	19.676	19.840	205.482	245.000
Toplam	1.070.488	-306.247	531.079	1.295.320

* 1.000 TL üzerinden hesaplanmıştır.

Tablo 26'da 2008-2012 dönemi seçilmiş bazı üretim, yatırım ve teşvik değerlerin değişim payı analizi sonuçları incelenebilir. Bölgesel değişim açısından değerlendirildiğinde tüm bölgesel kalkınma bileşenlerinin bölgesel değişime pozitif etkide bulunduğu söylenebilir. Ayrıca bölgesel değişime pozitif yönlü en fazla katkıyı

canlı hayvanlar değerinin sağladığı görülmektedir. Tablo 27’de seçilmiş bazı ithalat ve ihracat değerlerine göre 2008 – 2012 dönemleri için değişim payı analizi sonuçları incelenmiştir.

Tablo 27: Seçilmiş Bazı İthalat ve İhracat Değerlerine Göre 2008 - 2012 Dönemi İçin Değişim Payı Analizi Sonuçları

	Ulusal Pay	Bileşen Karması	Bölgesel Değişim	Toplam Değişim
Tarım ve Ormancılık İhracatı	212	206	2.413	2.832
Madencilik ve Taşocakçılığı İhracatı	521	986	5.850	7.359
İmalat İhracatı	6.367	-692	2.756	8.431
Toptan ve Perakende Ticaret İhracatı	247	124	-1.883	-1.512
Tarım ve Ormancılık İthalatı	2.670	59	-18.273	-15.544
İmalat İthalatı	2.447	174	1.271	3.894
Toptan ve Perakende Ticaret İthalatı	71	-39	204	236
Toplam	12.538	818	-7.661	5.696

* 1.000 \$ üzerinden hesaplanmıştır.

Tablo 27’de 2008 - 2012 dönemine ait seçilmiş bazı ithalat ve ihracat değerlerinin değişim payı analizi sonuçları değerlendirilebilir. 2008 - 2012 dönemi seçilmiş bazı ithalat ve ihracat değerlerine ait değişim payı analizi sonuçları incelendiğinde, bölgesel kalkınma bileşenlerinin Niğde ilinde yarattığı toplam değişimin 5.696.000 USD olduğu görülebilir. Ancak bölgesel değişim rakamları incelendiğinde Tarım ve Ormancılık İhracatı, Madencilik ve Taşocakçılığı İhracatı, İmalat İhracatı, İmalat İthalatı, Toptan ve Perakende Ticaret İthalatı açısından kalkınma sağlandığı bunun dışındaki faktörler tarafından bölgesel bir katkının sağlanamadığı da elde edilen sonuçlar arasındadır.

Tablo 28’de 2008 - 2012 dönemi seçilmiş bazı finansal değerlerin değişim payı analizi sonuçları incelenebilir. Buna göre finansal açıdan değerlendirildiğinde toplamda 973.116.000 TL’lik değişim yaşandığı görülmektedir. Bölgesel değişim açısından incelendiğinde en büyük katkının sırasıyla İhtisas dışı krediler, Resmi Kuruluşlar Mevduatı, Döviz Tevdiat Hesapları alanlarında sağlandığı görülmektedir. Ancak bölgesel değişim açısından Tasarruf Mevduatı, Ticari Kuruluşlar Mevduatı, Diğer Kuruluşlar Mevduatı, Tarım İhtisas Kredileri, Mesleki İhtisas Kredileri, Diğer İhtisas Kredilerinin katkısının negatif olduğu söylenebilir.

Tablo 28: Seçilmiş Bazı Finansal Değerlere Göre 2008 - 2012 Dönemi Değişim Payı Analizi Sonuçları

	Ulusal Pay	Bileşen Karması	Bölgesel Değişim	Toplam Değişim
Tasarruf Mevduatı	282.030	-82.981	-65.859	133.190
Resmi Kuruluşlar Mevduatı	21.361	11.309	36.748	69.419
Ticari Kuruluşlar Mevduatı	34.785	8.469	-7.755	35.500
Diğer Kuruluşlar Mevduatı	13.268	-4.575	-1.368	7.325
Döviz Tevdiat Hesapları	107.445	-52.233	17.010	72.223
İhtisas Kredileri/Tarım	61.669	50.415	-159.359	-47.274
İhtisas Kredileri/Mesleki	15.766	-184	-7.386	8.196
İhtisas Kredileri/Diğer	25.305	-6.395	-15.127	3.782
İhtisas Dışı Krediler	369.795	114.931	206.028	690.755
Toplam	931.429	38.756	2.930	973.116

* 1.000 TL üzerinden hesaplanmıştır.

Tablo 29’da 2009 - 2013 dönemine ait bazı üretim, yatırım ve teşvik değerlerinin değişim payı analizi sonuçları incelenebilir.

Tablo 29: Seçilmiş Bazı Üretim, Yatırım ve Teşvik Değerlerine Göre 2009 - 2013 Dönemi İçin Değişim Payı Analizi Sonuçları

	Ulusal Pay	Bileşen Karması	Bölgesel Değişim	Toplam Değişim
Bitkisel Üretim Değeri	873.499	-568.388	-35.983	269.127
Canlı Hayvanlar Değeri	221.139	7.470	362.395	591.005
Hayvansal Ürünler Değeri	155.823	-75.868	83.263	163.218
Kamu Yatırımları	26.742	8.158	35.611	70.513
Yatırım Teşvikleri	26.370	53.991	203.637	284.000
Toplam	1.303.575	-574.636	648.924	1.377.863

*1.000 TL üzerinden hesaplanmıştır.

2009 - 2013 dönemi seçilmiş bazı üretim, yatırım ve teşvik değerlerinin değişim payı tablosuna bakıldığında bölgesel kalkınma bileşenlerinin Niğde ilinde toplam 1.377.863.000 TL’lik değişime neden olduğu görülmektedir. Ayrıca bölgesel kalkınmada katkı sağlayan diğer önemli bileşenin Canlı Hayvanlar Değeri olduğu da söylenebilir. Tablo 29 incelendiğinde Bitkisel Üretim Değeri açısından bölgesel değişimin negatif değer aldığı görülmektedir. Buna göre Bitkisel Üretim Değerinin bölgesel kalkınma üzerinde pozitif bir etkisi söz konusu değildir. Tablo 30’da seçilmiş bazı ithalat ve ihracat değerlerine göre 2009 - 2013 dönemleri için değişim payı analizi sonuçları incelenmiştir.

Tablo 30’da 2009 - 2013 dönemi seçilmiş bazı ithalat ve ihracat değerlerine ait değişim payı analizi sonuçları incelendiğinde, bölgesel kalkınma bileşenlerinin Niğde ilinde yarattığı toplam değişimin 52.242.000 USD olduğu görülebilir. Ancak bölgesel değişim rakamları incelendiğinde imalat ithalat ve ihracatının bölgesel değişimde en çok katkıyı sağlayan bileşenler olmuştur.

Tablo 30: Seçilmiş Bazı İthalat ve İhracat Değerlerine Göre 2009 - 2013 Dönemi İçin Değişim Payı Analizi Sonuçları

	Ulusal Pay	Bileşen Karması	Bölgesel Değişim	Toplam Değişim
Tarım ve Ormanlık İhracatı	2.103	-1.118	4.112	5.097
Madencilik ve Taşocakçılığı İhracatı	1.104	1.142	1.126	3.373
İmalat İhracatı	19.884	-4.978	9.830	24.737
Toptan ve Perakende Ticaret İhracatı	211	63	0	274
Tarım ve Ormanlık İthalatı	2.902	174	15	3.092
İmalat İthalatı	6.762	1.381	6.705	14.850
Toptan ve Perakende Ticaret İthalat	244	74	499	819
Toplam	33.213	-3.261	22.290	52.242

* 1.000 \$ üzerinden hesaplanmıştır.

Tablo 31’de 2009 - 2013 dönemi finansal verilerin değişim payı analizi sonuçları değerlendirilebilir.

Tablo 31: Seçilmiş Bazı Finansal Değerlere Göre 2009 - 2013 Dönemi Değişim Payı Analizi Sonuçları

	Ulusal Pay	Bileşen Karması	Bölgesel Değişim	Toplam Değişim
Tasarruf Mevduatı	430.077	-190.713	-60.297	179.066
Resmi Kuruluşlar Mevduatı	45.254	2.875	18.179	66.310
Ticari Kuruluşlar Mevduatı	55.375	-16.611	26.512	65.276
Diğer Kuruluşlar Mevduatı	12.930	-7.786	15.954	21.099
Döviz Tevdiat Hesapları	169.077	-36.619	-36.214	96.244
İhtisas Kredileri/Tarım	82.177	10.132	68.255	160.565
İhtisas Kredileri/Mesleki	23.632	3.316	-2.884	24.065
İhtisas Kredileri/Diğer	22.148	-9.345	-8.071	4.731
İhtisas Dışı Krediler	550.304	253.811	171.233	975.349
Toplam	1.390.978	9.058	192.667	1.592.705

* 1.000 TL üzerinden hesaplanmıştır.

Tabloda 2009 - 2013 dönemi seçilmiş bazı finansal değerlerin değişim payı analizi sonuçları incelenebilir. Buna göre finansal açıdan değerlendirildiğinde toplamda 1.592.705.000 TL’lik kadar değişim yaşandığı görülmektedir. Bölgesel

değişim açısından incelendiğinde en büyük katkının sırasıyla İhtisas dışı krediler, Tarım İhtisas Kredileri, Ticari Kuruluşlar Mevduatı, Resmi Kuruluşlar Mevduatı, Diğer Kuruluşlar Mevduatı alanlarında sağlandığı görülmektedir. Ancak bölgesel değişim açısından Tasarruf Mevduatı, Döviz Tevdiat Hesapları, Mesleki İhtisas Kredileri, Diğer İhtisas Kredileri'nin katkısının negatif olduğu söylenebilir. Tablo 32'de seçilmiş bazı üretim, yatırım ve teşvik değerlerine göre 2010 – 2014 dönemleri için değişim payı analizi sonuçları görülebilir.

Tablo 32: Seçilmiş Bazı Üretim, Yatırım ve Teşvik Değerlerine Göre 2010 - 2014 Dönemi İçin Değişim Payı Analizi Sonuçları

	Ulusal Pay	Bileşen Karması	Bölgesel Değişim	Toplam Değişim
Bitkisel Üretim Değeri	172.883	37.687	108.512	319.084
Canlı Hayvanlar Değeri	69.206	56.196	384.271	509.674
Hayvansal Ürünler Değeri	48.937	-5.689	81.618	124.867
Kamu Yatırımları	6.961	8.337	45.981	61.281
Yatırım Teşvikleri	17.124	-22.836	60.712	55.000
Toplam	315.112	73.696	681.096	1.069.906

* 1.000 TL üzerinden hesaplanmıştır.

Tablo 32 incelendiğinde bölgesel kalkınma bileşenlerinin Niğde ilinde toplam 1.069.906.000 TL'lik değişime neden olduğu görülmektedir. Ayrıca bölgesel değişim rakamları incelendiğinde en büyük katkının canlı hayvanlar değerinde olduğu görülmektedir. Bununla birlikte tüm bileşenlerin bölgesel değişime pozitif yönlü katkıda bulunduğu görülmektedir.

Tablo 33'te, bölgesel kalkınma bileşenlerinin Niğde ilinde yarattığı toplam değişimin 17.475.000 USD olduğu görülebilir. Bölgesel değişim rakamları incelendiğinde Tarım ve Ormanlık İhracatı, İmalat İhracatı, İmalat İthalatı, Toptan ve Perakende Ticaret İthalatının bölgesel değişim değeri ile bölgesel kalkınmaya pozitif katkısı bulunmaktadır.

Tablo 33: Seçilmiş Bazı İthalat ve İhracat Değerlerine Göre 2010 - 2014 Dönemi İçin Değişim Payı Analizi Sonuçları

	Ulusal Pay	Bileşen Karması	Bölgesel Değişim	Toplam Değişim
Tarım ve Ormancılık İhracatı	811	-256	3.269	3.824
Madencilik ve Taşocakçılığı İhracatı	1.349	-236	-600	513
İmalat İhracatı	12.814	2.763	21	15.599
Toptan ve Perakende Ticaret İhracatı	88	45	-251	-117
Tarım ve Ormancılık İthalatı	6.777	120	-21.114	-14.217
İmalat İthalatı	6.355	-644	4.383	10.095
Toptan ve Perakende Ticaret İthalat	825	-676	1.629	1.778
Toplam	29.022	1.115	-12.662	17.475

* 1.000 \$ üzerinden hesaplanmıştır.

Tablo 34 finansal açıdan değerlendirildiğinde toplamda 1.719.899.000 TL'lik değişim yaşandığı görülmektedir. Bölgesel değişim açısından incelendiğinde en büyük katkının sırasıyla İhtisas Dışı Krediler, Tarım İhtisas Kredileri, Ticari Kuruluşlar Mevduatı, Diğer Kuruluşlar Mevduatı, Resmi Kuruluşlar Mevduatı, Diğer İhtisas Kredileri alanlarında sağlandığı görülmektedir. Ancak bölgesel değişim açısından Döviz Tevdiat Hesapları, Tasarruf Mevduatı, Mesleki İhtisas Kredilerinin katkısının negatif olduğu söylenebilir.

Tablo 34: Seçilmiş Bazı Finansal Değerlere Göre 2010 - 2014 Dönemi Değişim Payı Analizi Sonuçları

	Ulusal Pay	Bileşen Karması	Bölgesel Değişim	Toplam Değişim
Tasarruf Mevduatı	444.883	-201.389	-20.664	222.828
Resmi Kuruluşlar Mevduatı	51.626	-12.280	15.925	55.271
Ticari Kuruluşlar Mevduatı	73.951	-41.644	26.464	58.770
Diğer Kuruluşlar Mevduatı	15.338	-9.960	16.283	21.661
Döviz Tevdiat Hesapları	160.073	10.282	-47.605	122.750
İhtisas Kredileri/Tarım	126.378	-7.489	53.988	172.878
İhtisas Kredileri/Mesleki	25.753	15.051	-11.329	29.476
İhtisas Kredileri/Diğer	12.796	20.062	6.517	39.376
İhtisas Dışı Krediler	681.948	245.505	69.432	996.886
Toplam	1.592.749	18.137	109.012	1.719.899

* 1.000 TL üzerinden hesaplanmıştır.

Tablo 35'de beşer yıllık dönemler halinde seçilmiş bazı üretim, yatırım ve teşvik verilerinin bölgesel değişim payları incelenebilir.

Tablo 35: Seçilmiş Bazı Üretim, Yatırım ve Teşvik Verilerinin Beşer Yıllık Dönemlere Göre Bölgesel Değişim Katkıları

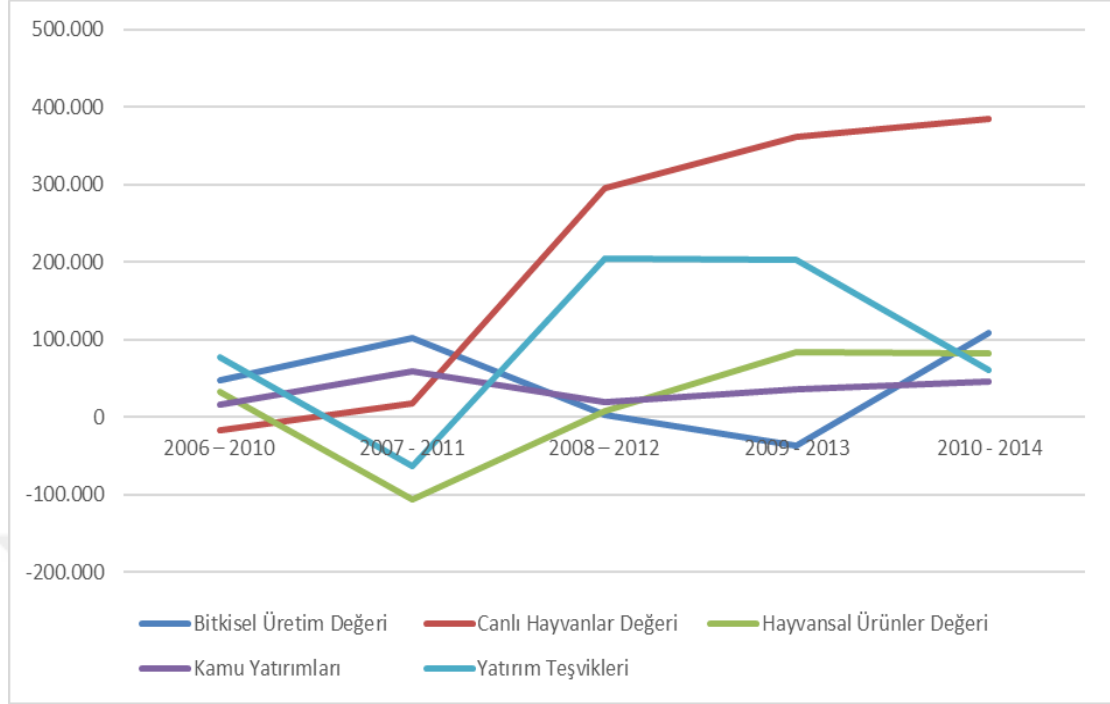
	2006 – 2010	2007 – 2011	2008 – 2012	2009 – 2013	2010 – 2014
Bitkisel Üretim Değeri	48.402	101.517	2.636	-35.983	108.512
Canlı Hayvanlar Değeri	-16.223	18.655	296.452	362.395	384.271
Hayvansal Ürünler	32.524	-105.499	7.680	83.263	81.618
Kamu Yatırımları	15.466	59.831	18.827	35.611	45.981
Yatırım Teşvikleri	77.541	-62.550	205.482	203.637	60.712

* 1.000 TL üzerinden hesaplanmıştır.

Tablo 35'e bakıldığında beşer yıllık dönemler halinde üretim, yatırım ve teşvik verileri bölgesel değişim açısından değerlendirilmiştir. Bitkisel Üretim Değeri incelendiğinde 2009 - 2013 dönemi dışında bölgesel kalkınmaya pozitif katkı sağladığı söylenebilir. Canlı Hayvanlar Değeri ise 2006 - 2010 döneminde bölgesel değişimi negatif yönlü etkilese de diğer dönemlerde istikrarlı bir artış gösterdiği görülmektedir. Hayvansal Ürünler Değeri incelendiğinde 2007 - 2011 dönemi bölgesel değişimi negatif yönde etkilediği sonucu görülmekle birlikte diğer dönemlerde bölgesel değişimi pozitif yönde etkilediği ifade edilebilir. Kamu Yatırımları incelendiğinde ise dönemlere göre inişli çıkışlı bir trend izlese de bölgesel değişimi pozitif yönde etkilediği söylenebilir. Yatırım Teşvikleri verisinde 2007 - 2011 döneminde bölgesel değişimi negatif yönde etkilediği ancak diğer dönemlerde bölgesel değişimi pozitif yönde etkilediği yorumu yapılabilir.

Şekil 1 incelendiğinde canlı hayvan değerinin sürekli bir artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Buna göre canlı hayvan değeri Niğde ilinin bölgesel kalkınması için önemli bir bileşen olduğu yorumu yapılabilir. Diğer önemli bir bileşenin kamu yatırımları olduğu da grafikte görülmektedir. Kamu yatırımları dönemleri itibariyle pozitif bir seyir izlemiştir. Başka bir önemli bileşen olarak yatırım teşviklerinden de söz edilebilir. Yatırım teşviklerinin Niğde ilinin bölgesel kalkınması için 2007 - 2011 döneminden 2009 - 2013 dönemine kadar verimli olduğu söylenebilir.

Şekil 1: Beşer Yıllık Dönemlere Göre Üretim, Yatırım ve Teşvik Verilerinin Bölgesel Değişim Paylarının Analitik İncelemesi

* 1.000 TL üzerinden gösterilmiştir.

Tablo 36 incelendiğinde Tarım ve Ormancılık İhracatının, 2007 – 2011 döneminde bölgesel değişimi negatif yönde etkilediği söylenebilir. Diğer dönemlere bakıldığında Tarım ve Ormancılık İhracatının bölgesel değişime katkısının pozitif olduğu sonucuna varılabilir. Ayrıca Madencilik ve Taşocakçılığı İhracatının 2008 - 2012 ve 2009 - 2013 dönemlerinde bölgesel değişime pozitif katkı sağlasa da diğer dönemlerde bölgesel değişimi negatif yönlü etkilediği görülebilir. Bununla birlikte İmalat İhracatı, 2006 - 2010 dönemi bölgesel değişimi negatif yönlü etkilemiş olsa da diğer dönemlerde pozitif etki gösterdiği yorumu da yapılabilir.

Tablo 36: Seçilmiş Bazı İthalat ve İhracat Verilerinin Beşer Yıllık Dönemlere Göre Bölgesel Değişim Katkıları

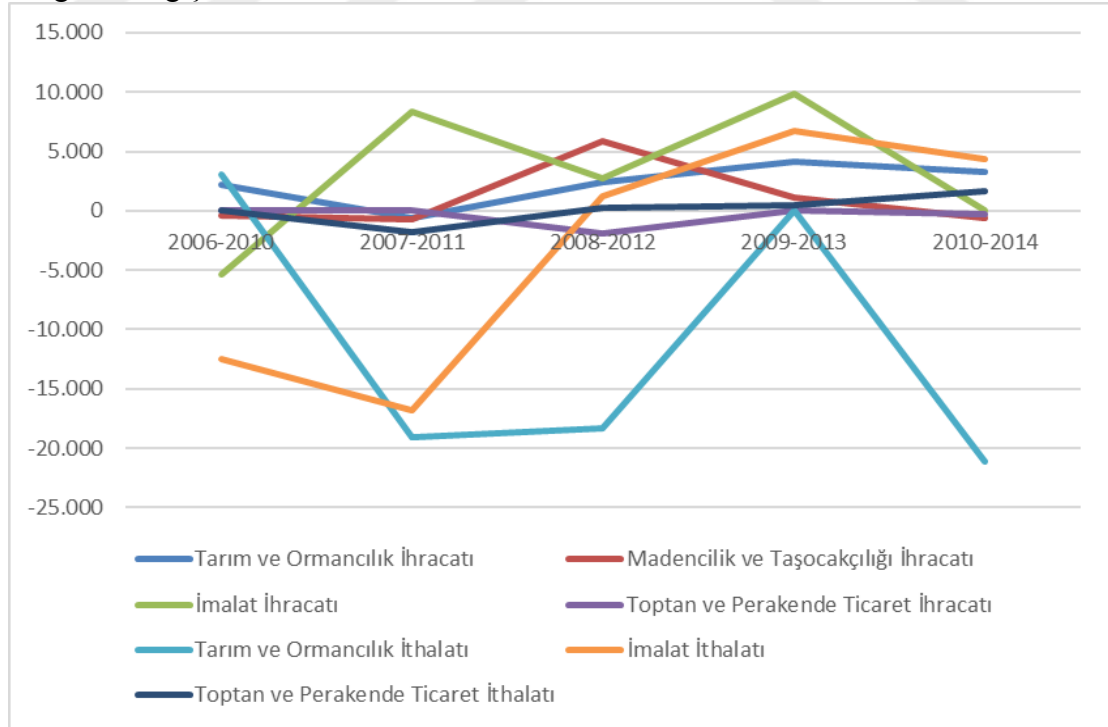
	2006-2010	2007-2011	2008-2012	2009-2013	2010-2014
Tarım ve Ormancılık İhracatı	2.147	-631	2.413	4.112	3.269
Madencilik ve Taşocakçılığı İhracatı	-365	-701	5.850	1.126	-600
İmalat İhracatı	-5.400	8.325	2.756	9.830	21
Toptan ve Perakende Ticaret İhracatı	37	0	-1.883	0	-251
Tarım ve Ormancılık İthalatı	3.018	-19.055	-18.273	15	-21.114
İmalat İthalatı	-12.440	-16.837	1.271	6.705	4.383
Toptan ve Perakende Ticaret İthalatı	0	-1.811	204	499	1.629

* 1.000 \$ üzerinden hesaplanmıştır.

Toptan ve Perakende Ticaret İhracatı 2006 - 2010 dönemi bölgesel değişime katkı sağladığı söylenebilir. Ayrıca 2007 - 2011 ve 2009 - 2013 dönemi bölgesel değişime katkısı olmadığı söylenebilir. Toptan ve Perakende Ticaret İhracatının 2008 - 2012 ve 2010 - 2014 dönemi bölgesel değişimi negatif yönde etkilediği yorumu yapılabilir. Tarım ve Ormanlık İthalatı, 2006 - 2010 ve 2009 - 2013 dönemi bölgesel değişimi pozitif yönde etkilemişse de diğer dönemlerde bölgesel değişimi negatif yönde etkilemiştir. İmalat İthalatı ise 2006 - 2010 ve 2007 - 2011 dönemlerinde bölgesel değişimi negatif yönde etkilemişse de diğer dönemlerde bölgesel değişimi pozitif yönde etkilemiştir. Toptan ve perakende ithalatının ise 2006 - 2010 döneminde bölgesel değişime katkısı yoktur. Ayrıca 2007 - 2011 dönemi bölgesel değişimi negatif yönde etkilemişse de kalan dönemlerde bölgesel değişimi pozitif yönde etkilediği elde edilen bulgular arasındadır.

Şekil 2’de seçilmiş bazı ithalat ve ihracat verileri beşer yıllık dönemlere göre bölgesel değişim katkıları analitik olarak incelenebilir.

Şekil 2: Seçilmiş Bazı İthalat ve İhracat Verilerin Beşer Yıllık Dönemlere Göre Bölgesel Değişim Katkılarının Analitik İncelemesi

* 1.000 \$ üzerinden gösterilmiştir.

Şekil 2'ye bakıldığında bütün veriler izlediği seyir bakımından düzensiz bir trend izlemiştir. Veriler İthalat ve İhracat grupları özelinde bölgesel değişimde katkısı yönü olarak incelendiğinde imalat ihracatı 2006 - 2010 dönemi katkısı negatif iken daha sonraki dönemlerde bu katkı pozitif dönüştür. İmalat ithalatı, 2008 - 2012 dönemlerine kadar negatif etkide bulunmuşken daha sonraki dönemlerde pozitif katkı sağlamıştır. Tarım ve Ormanlık ihracatı pozitif bir seyir izlemiştir iken, Tarım ve Ormanlık ithalatı negatif bir seyir izlemiştir. Toptan ve Perakende Ticaret İthalatı ve İhracatı 2006 - 2010 döneminde benzer seyir izlese de sonraki dönemlerde birbirlerine zıt yönde seyir izlediği söylenebilir. Madencilik ve Taşocakçılığı İhracatı bölgesel değişim açısından pozitif katkıda bulunduğu ifade edilebilir.

Tablo 37 incelendiğinde tasarruf mevduatı ilk iki dönemde bölgesel değişime pozitif yönlü katkı sağlamakla birlikte diğer dönemlerde ise tasarruf mevduatının bölgesel değişimi negatif yönde etkilediği yorumu yapılabilir. Resmi kuruluşlar mevduatının, analize konu her dönemde bölgesel değişime pozitif yönde katkı sağladığı söylenebilir. Ticari kuruluşlar mevduatı ise 2006 - 2010 ve 2008 - 2012 dönemleri dışında bölgesel gelişime katkı sağlamıştır.

Tablo 37: Seçilmiş Bazı Finansal Verilerin Beşer Yıllık Dönemlere Göre Bölgesel Değişim Katkıları

	2006-2010	2007-2011	2008-2012	2009-2013	2010-2014
Tasarruf Mevduatı	9.224	15.663	-65.859	-60.297	-20.664
Resmi Kuruluşlar Mevduatı	22.374	57.136	36.748	18.179	15.925
Ticari Kuruluşlar Mevduatı	-3.119	26.190	-7.755	26.512	26.464
Diğer Kuruluşlar Mevduatı	-16.537	-13.167	-1.368	15.954	16.283
Döviz Tevdiat Hesapları	-13.805	-20.802	17.010	-36.214	-47.605
İhtisas Kredileri/Tarım	-18.172	-11.061	-159.359	68.255	53.988
İhtisas Kredileri/Mesleki	-28.092	-8.989	-7.386	-2.884	-11.329
İhtisas Kredileri/Diğer	-8.562	-25.142	-15.127	-8.071	6.517
İhtisas Dışı Krediler	49.778	119.237	206.028	171.233	69.432

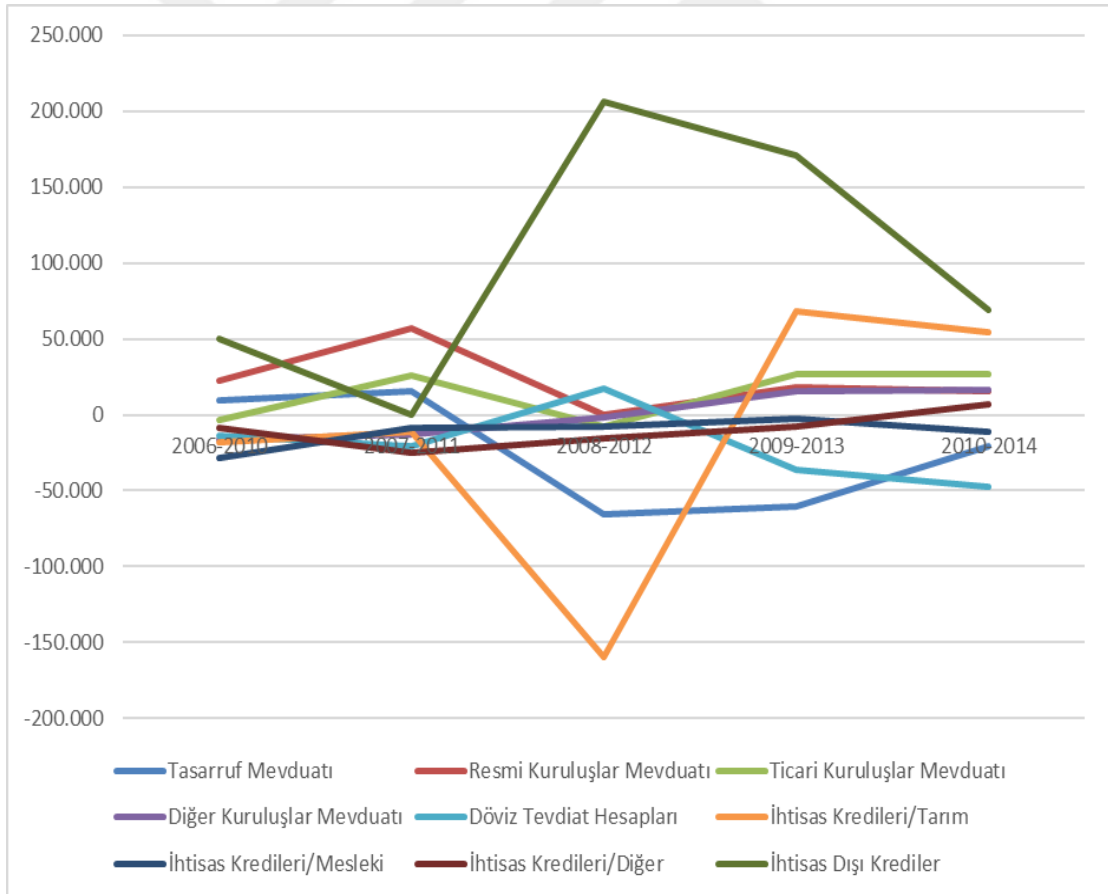
* 1.000 TL üzerinden hesaplanmıştır.

Diğer kuruluşlar mevduatı, ilk üç dönemde bölgesel değişimi negatif etkilese de kalan dönemlerde bölgesel değişime pozitif katkı yaptığı söylenebilir. Ayrıca, döviz tevdiat hesapları, sadece 2008 - 2012 döneminde bölgesel değişim pozitif yönde etkilemiştir. Tarım ihtisas kredileri ise ilk üç dönemde bölgesel değişimi negatif yönde etkilemekle birlikte diğer dönemlerde bölgesel değişime pozitif katkı sağladığı

söylenbilir. Mesleki ihtisas kredileri, tüm dönemlerde bölgesel değişimi negatif yönde etkilemiştir. Diğer ihtisas kredileri, sadece 2010 - 2014 dönemi bölgesel değişime pozitif katkı sağlamış olup diğer dönemlerde bölgesel değişimi negatif yönde etkilemiştir. İhtisas dışı kredilerin tüm dönemlerde bölgesel değişime pozitif katkı yaptığı görülebilir.

Şekil 3 incelendiğinde bölgesel değişim açısından en fazla katkıyı İhtisas Dışı Kredilerin sağladığı söylenbilir. 2008 - 2012 döneminde en fazla negatif etkide bulunduğu ve son dönemler itibariyle de bir diğer önemli katkı sağlayan bileşenin tarım ihtisas kredilerinin olduğu söylenbilir. Tablo 38’de Üretim, Yatırım, Teşvik, İthalat, İhracat ve Finansal değerlerin toplam bölgesel değişim katkıları değerlendirilebilir.

Şekil 3: Seçilmiş Bazı Finansal Verilerin Beşer Yıllık Dönemlere Göre Bölgesel Değişim Katkılarının Analitik İncelemesi

* 1.000 TL üzerinden gösterilmiştir.

Tablo 38’te Üretim, yatırım, teşvik, ithalat, ihracat ve finansal değerlerin toplam bölgesel değişim katkıları incelenebilir.

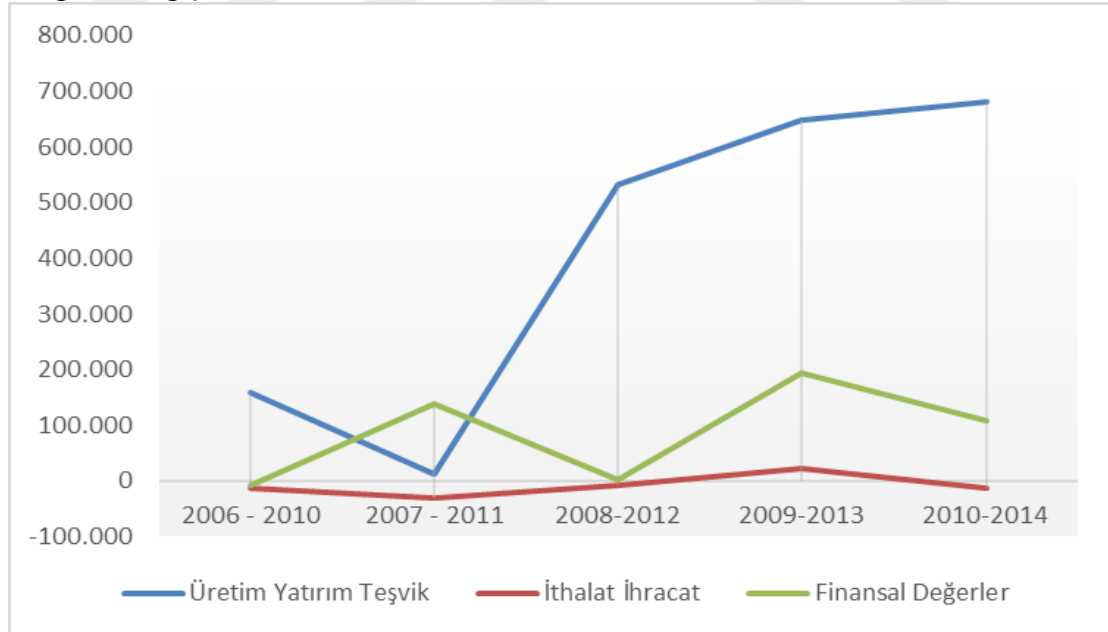
Tablo 38: Üretim, Yatırım, Teşvik, İthalat, İhracat ve Finansal Değerlerin Toplam Bölgesel Değişim Katkıları

	2006 - 2010	2007 – 2011	2008 -2012	2009 -2013	2010 -2014
Üretim Yatırım Teşvik	157.712	11.955	531.079	648.924	681.096
İthalat İhracat	-13.002	-30.712	-7.661	22.290	-12.662
Finansal Değerler	-6.913	139.066	2.930	192.667	109.012

* 1.000 TL üzerinden hesaplanmıştır.

Tablo 38 incelendiğinde dönemler itibariyle bölgesel değişimde artışın en fazla Üretim, Yatırım ve Teşvik alanlarında olduğu görülmektedir. İthalat ve İhracat değerleri 2009 - 2013 dönemi için pozitif bir etki sağlamış olsa da genel itibariyle bölgesel değişimi negatif etkilediği ifade edilebilir. Finansal Değerlerin bölgesel değişim katkıları incelendiğinde 2006 - 2010 dönemi dışında diğer dönemlerde pozitif katkıya sahip olduğu görülebilir. Şekil 4’te Üretim, Yatırım, Teşvik, İthalat, İhracat ve Finansal değerlerin toplam bölgesel değişim katkıları gösterilmiştir.

Şekil 4: Üretim, Yatırım, Teşvik, İthalat, İhracat ve Finansal Değerlerin Toplam Bölgesel Değişim Katkılarının Analitik İncelemesi

Şekil 4 değerlendirildiğinde Üretim, Yatırım ve Teşvik değerleri, ilk dönemlerde azalış gösterse de diğer dönemlerde sürekli artış gösterdiği söylenebilir. Finansal değerler de etkisi pozitif olmak üzere dalgalı bir trend izlemiştir. İthalat ve İhracat değerleri ise bölgesel değişim açısından genelde negatif etki gösterdiği ifade

edilebilir. Bölgesel ve finansal verilerin bölgesel değişim sonuçları karşılaştırıldığında finansal veriler ve üretim, yatırım ve teşvik verilerinin bölgesel değişime katkıları pozitifdir.

SONUÇ

Belirli bir bölgede ekonomik, siyasal, sosyal, teknolojik ve yapısal faktörlerin aynı olmaması bölgesel farklılıklara neden olmaktadır. Bölgesel farklılıklar ise gelişme ve kalkınma konusunda uygulanan politikaların sonuçlarının farklı olmasına neden olacaktır. Türkiye’de bu gelişim farklarını azaltmak ve kalkınma programlarının etkinliğini arttırmak amacıyla pek çok bölgesel kalkınma ve kırsal kalkınma projeleri uygulanmış olup yakın dönemde bu süreci yönetecek kalkınma ajansları kurulmuştur.

Bu çalışmada bölgesel kalkınma konusunda hangi faktörlerin etkili olduğu incelenmiş ve özellikle finans kesiminin bölgesel kalkınma üzerinde bir rolü olup olmadığı saptanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Niğde ili için 2006 – 2014 yılları arası esas alınarak yıllık frekanstaki bölgesel ve ulusal bir dizi veri dahilinde yoğunlaşma katsayısı analizi ve değişim payı analizi gerçekleştirilmiştir. Yoğunlaşma katsayısı analizinden elde edilen sonuçların Niğde ilinin ülke ekonomisine kıyasla hangi yönlerden daha yoğun faaliyette olduğunu ortaya koyarken, değişim payı analizi aracılığı ile çalışmaya konu Niğde ili için bölgesel kalkınmada finans kesiminin rolü olup olmadığının tespit edilmesi söz konusu olmuştur.

Yoğunlaşma katsayısı analizi bulguları değerlendirildiğinde yıllar itibariyle Niğde ili için üretim, yatırım ve teşvik değeri yoğunlaşma katsayıları incelenmiş ve bitkisel üretim değeri ile canlı hayvanlar değerinin Türkiye’ye oranla Niğde’de daha yoğun olduğu sonucuna varılmıştır. Hayvansal ürünler değeri, kamu yatırımları ve yatırım teşvikleri için benzer bir yoğunluk tespit edilememiştir. Niğde ilinin ithalat ve ihracat değeri incelendiğinde ise tarım ve ormancılık ithalatı ve ihracatı, imalat ihracatı, madencilik ve taşocakçılığı ihracatı, toptan ve perakende ticaret ihracatı genel itibariyle Niğde ilinde Türkiye’ye kıyasla daha yoğun olduğu sonucuna varılmıştır. Niğde iline ilişkin finansal değerler yıllara göre incelendiğinde ise tasarruf mevduatı, resmi kuruluşlar mevduatı, tarım ihtisas kredileri, mesleki ihtisas kredileri, diğer ihtisas kredilerinin genel itibariyle ülke ekonomisine kıyasla daha yoğun olduğu sonucuna varılmıştır.

Yoğunlaşma katsayısı analizinden elde edilen sonuçlar ışığında gerçekleştirilen değişim payı analizinde üretim, yatırım ve teşvik değerlerinin toplam bölgesel değişimdeki katkılarının tüm dönemler itibariyle pozitif olduğu görülmüştür. Buna göre ilgili değişkenlerin bölgesel kalkınma üzerinde pozitif rolü olduğu söylenebilir. Bununla birlikte genel olarak bitkisel üretim değeri, canlı hayvanlar değeri, hayvansal ürünler değeri, kamu yatırımları ve yatırım teşviklerinin bölge dinamiğinde pozitif katkı sağlayan bileşenler olduğu tespit edilmiştir. Resmi kuruluşlar mevduatı ve ihtisas dışı kredilerinin finansal değerler açısından bölgesel değişime pozitif katkı sağlayan bileşenler olduğu da elde edilen bulgular arasındadır. Finans kesimine ilişkin finansal değerler parametre bazında incelendiğinde resmi kuruluşlar mevduatı ve ihtisas dışı kredilerin bütün dönemlerde bölgesel değişime pozitif katkı sağladığı tespit edilmiş olup, finans kesimine ilişkin analize dahil edilen diğer öğelerin sistematik bir katkısına rastlanmamıştır. Ancak finans kesimine ait değişkenler kümülatif olarak dikkate alındığında bir katkıdan söz etmek mümkündür. Bu durum tartışmalı bir sonuca neden olsa dahi finans yazını finans kesiminin bölgesel kalkınma üzerinde pozitif etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak parametre bazında elde edilen bulgular sistematik bir pozitif etkinin varlığını ispat edememektedir. Bu durumda finans kesiminin Niğde ilinin kalkınmasında sistematik bir etkisinin olmadığını söylemek uygun olabilir.

Niğde ilinin kalkınmasına genel olarak bitkisel üretim değeri, canlı hayvanlar değeri, hayvansal ürünler değeri, kamu yatırımları, yatırım teşvikleri, resmi kuruluşlar mevduatı ve ihtisas dışı kredilerinin etkisinin oldukça yüksek olduğu tespit edilmiştir. Buna göre politika belirleyicilerinin Niğde ilinin kalkınması için bitkisel üretim faaliyetlerine, canlı hayvan ticareti, kamu yatırımları, yatırım teşvikleri resmi kuruluşlar mevduatı, ihtisas dışı kredilerine daha fazla kaynak ayrılması doğru bir yaklaşım olabilir. Elde edilen bu sonuçlar içerisinde yer alan değişkenlerden sadece bitkisel üretim faaliyetleri TR71 Düzey 2 Bölge Planı ile uyum göstermektedir.

Elde edilen tüm sonuçlar bölgesel kalkınma açısından Niğde ilini örnek olarak gerçekleştirilen bir dizi analizin ürünüdür. Ancak bu çalışma sınırlı bir süre, sınırlı veri seti ve uygulama için seçilen yöntemlerin sınırları içindeki sonuçları yansıtmaktadır. Farklı dönemlerin analize dahil edilmesi ve gecikmeli etkileri değerlendiren ekonometrik yöntemlerle analiz yapılması konu ile ilgili etkileşimlerin

daha farklı boyutlarını ortaya koymasından yardımcı olabilir. Bu ise yeni çalışmaların konusunu oluşturulacaktır.

KAYNAKÇA

4389 Sayılı Bankacılık Kanunu, Madde 10-2b

Acar Doğanöz, A. (2006), "AB Bölgesel Kalkınma Politikası: Polonya - Türkiye Açısından Değerlendirme", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, İstanbul

Afşar, A. (2007), "Finansal Gelişme ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki", Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 36, ss.188-198

Ahiler Kalkınma Ajansı, (2016), "TR71 Düzey 2 Bölgesi Bölge Planı 2014-2023", Ankara, http://ahika.gov.tr/assets/ilgiliidosyalar/TR71_BP_2014-2023.pdf, E.T. 13.04.2016

Akarçay, P. (2009), "Cumhuriyet'ten Günümüze Trakya'da Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Bölgesel Kalkınma Ajansı", Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Edirne

Akdağ, Y.Y. (2009), "Türkiye'de Sürdürülebilir Bölgesel Gelişme Yaklaşımı ve Güneydoğu Anadolu Projesi Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İzmir

Akıncı, M. ve Yılmaz, Ö. (2013), "Türkiye'de Sektörel İstihdam ve Bölgesel Kalkınma İlişkisi: Shift-Share (Değişim Payı) Analizi", İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Mecmuası, Cilt:63, 2013/2, ss.25-51

Akşahin, S.B. (2008), "Avrupa Birliği'nin Bölgesel Politikası, Yapısal Araçların Koordinasyonu ve Türkiye'nin Uyumu", AB Uzmanlık Tezi, T.C. Tarım ve Köyşeri Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Ankara

Aktakas, B. G., (2006), "Bölgesel/Yerel Kalkınma, Bölgesel Gelişme İçin Bir Model", Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı, Adana

Alaçam, K. (2013), "Mahalli İdarelerin Bölgesel Kalkınma Üzerindeki Etkileri", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul

Alagözöğlü, A. (2010), "Türkiye'deki Entegre Kırsal Kalkınma Projelerinin Sosyal Kalkınma Boyutu: Erzurum Entegre Kırsal Kalkınma Projesi", Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Ankara

Altan, R. (2008), "Birleşmiş Milletler'in Kalkınma Faaliyetleri ve Türkiye'ye Yansımaları", Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Ankara

- Anbar, A. ve Alper, D. (2011), "Bankaların Türev Ürün Kullanım Yoğunluğunu Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi", Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı:50, Yıl: Nisan 2011, ss.77-94
- Apalı, A. (2009), "Bölgesel Kalkınma Ajansları ve İzmir Kalkınma Ajansı Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Kayseri
- Apalı, A. ve Yıldız, R. (2014), "Bölgesel Kalkınma Ajansları: Fransa ve İngiltere Örnekleri", Karadeniz, Yıl: 6, S. 23, ss.66-88
- Ardıç, Ö. (2007), "Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Bölgesel Planlama Çalışmaları", Master Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Ankara
- Arslanoğlu, S. (2008), "Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyeliğinin Kimlik Meselesi Odağında İncelenmesi: İngiliz Basınında Türkiye - Avrupa Birliği İlişkileri", Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, Ankara
- Artige, L. ve Van Neuss, L. (2013), "A New Shift Share Method", Centre de Recherche en Economie Publique et de la Population, No:2013/2, ss.1-26
- Atak, A. (2011), "Bölgesel Kalkınma ve Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansları", Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İstanbul
- Atak, B. (2009), "Avrupa Birliği'nde Yapısal Fonlar: Türkiye İle Üye Ülkelerin Karşılaştırılması Üzerine Bir İnceleme", Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Edirne
- Atsan, T. (1998), "Erzurum Kırsal Kalkınma Projesinin Tarımsal Yayımında Program Planlama İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi", Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi", 29(1), ss.32-42
- Ayaz, N. (2011), "Alım Satım Opsiyonlarında Black Scholes Opsiyon Fiyatlama Modeli Uygulaması ve Duyarlılık Analizi", Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Finansman Anabilim Dalı, Ankara
- Aydın, E. (2008), "Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinden Sağlanan Gelir Vergisi Kanunu Geçici Madde 67 Kapsamında Vergilendirilmesi", Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi, Sayı:2, ss.363-383
- Aydın, H.İ. (2012), "Bölgelerarası Farklılıkların Giderilmesinde Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Rolü", Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Sivas

- Aydoğdu, M. H. (2006), "Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), Kapsamındaki Su Kaynakları ve Sulama-Drenaj Sistemlerinin Değerlendirilmesi", Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İnşaat Mühendisliği Anabilim Dalı, Şanlıurfa
- Aydoğuş, Ö. (2006), "Finansal Piyasalar ve Ekonomik Büyüme: Ekonometrik Bir Analiz", Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Afyonkarahisar
- Ayhan, B. ve Üstüner, Y. (2010), "Merkez Bankalarının Bağımsızlığı Ekseninde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası", Amme İdaresi Dergisi, Cilt:43, Sayı:1, Mart 2010, ss.57-80
- Ayna, Y.E. (2011), "Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Kalkınma Ajansları", Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Malatya
- Bacak, A. (2007), "Türkiye'de Kalkınma ve Yatırım Bankacılığı ve Finansal Performanslarının Değerlendirilmesi (Türkiye Kalkınma Bankası - TKB - İncelemesi)", Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Muğla
- Bağcı, H. (2013), "Ticari Bankalar ile Katılım Bankalarının Karlılık Performanslarının Topsis Yönetimi ile Karşılaştırılması", Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, İzmir
- Bakırcı, F., Ekinci, E. D. ve Şahinoğlu, T., (2014), "Bölgesel Kalkınma Politikalarının Etkinliği: Türkiye Alt Bölgeler Bazında Bir Uygulama" Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18(2), ss.281-298
- Bal, M. (2014), "Pay Piyasasında Kapanış Seansı ve Borsa İstanbul'da Fiyat Oluşumu Üzerine Etkilerinin Analizi", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Sermaye Piyasası ve Borsa Anabilim Dalı, İstanbul
- Başçı, E. S. (2005), "Vadeli İşlem Piyasası Aracı Olarak Swap'ın İşleyişi ve Finansal Piyasalardaki Kullanımları", Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 12, ss.18-33
- Başoğlu U., Ceylan, A. ve Parasız, İ. (2001), "Finans Teori Kurum Uygulama", Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa
- Başol, K. (1992), "Türkiye Ekonomisi", 3.Baskı, Anadolu Matbaası, İzmir
- Baykal, N. (2010), "Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Açısından Kalkınma Ajanslarının Misyonu: Kayseri Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Karaman

- Bayraktutan, Y., Tüylüoğlu, Ş. ve Özbilgin, M. (2012), "Lojistik Sektöründe Yoğunlaşma Analizi ve Lojistik Gelişmişlik Endeksi: Kocaeli Örneği", Uluslar arası Alanya İşletme Dergisi, Yıl:2012, C:4, S:3, ss.61-71
- Bektaş, T. (2013), "Sermaye Piyasası Araçlarının Vergilendirilmesi ve Vergilerin Sermaye Piyasası Araçları Üzerindeki Etkisi", Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul
- Bıçkılı, D. (2011), "Türkiye Kırsalında Yoksulluk Sorunu: Çanakkale Kocalar Köyü Örneği", Uludağ Üniversitesi İİBF Dergisi, Sayı:1, pp.161-180
- Bildirir, H.N. (2005), "Avrupa Birliği ve Türkiye Bölgesel Kalkınma Politikaları: Uygulamalar ve Alınan Sonuçlar", Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Gaziantep
- Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı (2015-2018), Bilgi Toplumu Dairesi, Yayın No: 2939, Mart 2015
- Bilgin, M. (2002), "Yerel Yönetimlerin Bölgesel Kalkınmadaki Etkinliği: Göller Bölgesi Uygulaması", Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, C.7, S.2, ss.313-330
- Bilici, İ. (2010), "Türkiye'de Kırsal Kalkınmanın Gelişimi ve IPARD Süreci", Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Tokat
- Bingöl, A. F. ve Varol, A. (2002), "Bölgesel Kalkınmada Doğu Anadolu Projesi (DAP) Yaklaşımı", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 2, ss.313-324, Elazığ-2002
- Birgili, E., Karaca, N. ve Akyel, N. (2005), "Futures Sözleşmeler ve Muhasebeleştirilmesi", Muhasebe ve Finansman Dergisi, Vol. 26, pp.109-119, ISSN:, DOL:, 2005
- Brigham, E. F. ve Houston, J. F. (2014), "Fundamentals of Financial Management", Çeviri Editör: Nevzat Aypek, South-Western Cengage Learning, Nobel Akademik Yayıncılık, Yayın No: 495
- Büker, S., Aşıkoğlu, R. ve Sevil, G. (2010), "Finansal Yönetim", Sözkese Matbaacılık, 6.Baskı, Ankara
- Can, H. (2005), "Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) Kütüphanesi", Bilgi Dünyası Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 2, ss.268-275
- Can, M. (2007), "Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Programlarının Türkiye'nin Kırsal Kalkınması Açısından İncelenmesi: SAPARD ve IPARD Örneği", Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Ankara

- Ceylan, A. (2001), "İşletmelerde Finansal Yönetim", 7. Baskı, Ekin Kitabevi, Bursa
- Cilavdaroğlu, A.A. (2008), "Bölgesel Kalkınma Ajansları, Türkiye'de Kuruluş ve İşleyiş Sorunları", Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara
- Çayın, M., Karhan, G., Silinir, M. ve Aydeniz, N., (2012), "Bölgesel Kalkınmada Öncü Rol Üstlenen Bölgesel Kalkınma Ajanslarının İncelenmesi: Dicle Kalkınma Ajansı Örneği", Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, Cilt:2, Sayı:1, ss.101-115
- Çelik, Z. (2005), "Planlı Dönemde Türkiye'deki Kırsal Kalkınma Politika ve Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme", Planlama Dergisi 2005/2, ss.61-71
- Çetin, M. (2007), "Yerel Ekonomik Kalkınma Yaklaşımı ve Uluslararası Organizasyonlar", Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomik Dergisi, Cilt 14, ss.153-170
- Çıldır, S. (2002), "Avrupa Birliği'nde Güvenlik ve Savunma Kimliği Arayışları ve Batı Avrupa Birliği", Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Muğla
- Çiçek, M.E. (2012), "Sürdürülebilir Kalkınma Çerçevesinde Türkiye'nin Enerji Politikaları ve Nükleer Gereklilik", Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara
- Çiftçi, H. (2004), "Türk Sigorta Sektörünün Sorunları Dea Analizi", Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:13, ss.121-150
- Delice, G., Doğan, A. ve Uzun, M. (2004), "Finansal Deregülasyon ve Piyasa Disiplini", Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi, Yıl:2004, Cilt:5, Sayı: 1, ss.101-130
- Demir, Ü. (2014), "Türkiye'de Uygulanan Faiz Politikalarının Borsa 100 Endeksi Üzerindeki Etkileri", Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Erzurum
- Demiral, M. (2012), "Türkiye'de Kalkınma Ajansları ve Turizm Sektörüne Etkileri: İzmir Kalkınma Ajansı Örneği", Uzmanlık Tezi, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Tanıtma Genel Müdürlüğü, Ankara
- Demirel, H. G. (2009), "Krizlerin Menkul Kıymetler Borsasına Etkisi: İMKB Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Karaman
- Deming, W. G. (1996), "A decade of economic change and population shifts in U.S. regions", Regional Economic Changes, Monthly Labour Review 3.

- Dikgöz, B. (2015), "Yeni Bir Sermaye Piyasası Aracı Olarak Sukuk: Yapısı, İşleyişi ve Muhasebeleştirilmesi", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, İstanbul
- Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı, (2000), Nihai Rapor, Cilt: 2 Ana Plan
- DOKAP Eylem Planı (2014-2018)
- Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013)
- Doruk, T. Ö. (2014), "Gölge Bankacılık ve Türkiye", Türkiye Bankalar Birliği, Yayın No: 300, G.M. Matbaacılık, Mart 2014, İstanbul
- Dulupçu, M. A., Sungur, O. ve Keskin, H. (2010), "Bölgesel Kalkınmada Yeni Yaklaşımlar ve Türkiye'de Kalkınma Planlarına Yansımaları: Kalkınma Planlarının Yeni Teoriler Açısından Değerlendirilmesi", 6.Ulusal Coğrafya Sempozyumu, Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi (TÜCAUM), Ankara
- Duran, H. (2001), "Birleşmiş Milletler ve İnsani Müdahale", Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul
- Durgun, A. (2006), "Bölgesel Kalkınmada Turizmin Rolü: Isparta Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Isparta
- Ekiz, C. ve Somel, A. (2005), "Türkiye'de Planlama ve Planlama Anlayışının Değişimi", Ankara Üniversitesi, SBF-GETA, Tartışma Metinleri, No. 81
- Elburz, Z. (2012), "Türkiye'de Bölgelerin Ekonomik Performans Ölçümü: Shift-Share Analizi (1992-2008)", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimler Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, İstanbul
- Elçi S. (2007), "Avrupa Birliği Yapısal Fonları", AB Uzmanlık Tezi, T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Ankara
- Elhakan, K. (2015), "Düşük Gelirli Ülkelerde Yoksulluk Yanlısı Gelişmeler", Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Aydın
- Elitaş Demirel, B. L. (2010), "Hisse Senedi Getirileri ile Makro Ekonomik Değişkenler Arasındaki İlişki: Türkiye İçin Zaman Serisi Analizi", Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Afyonkarahisar
- Elmas Arslan, G. (2008), "Türkiye Açısından 'Bölge Kalkınma Ajansları' Uygulamasının Değerlendirilmesi", Ekonomik Yaklaşım, Özel Sayı, Cilt: 19, ss.165-183

- Erdoğan, A. (2010), "Dünyada Kalkınma Bankalarının Ekonomiler Üzerindeki Yeri ve Önemi: Türkiye Kalkınma Bankası Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Kırıkkale
- Ergün, A. (2007), "Türk Euro Tahvillerinde Fiyat Tahmini ve Risk Analizinin Durasyon ve Konvekslik Yöntemiyle Uygulanabilirliğinin Testi", Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Finansman Anabilim Dalı, Ankara
- Ergüzeloğlu Kilim, E. ve Kilim Y. (2014), "Ölçek ve Örgüt Boyutları ile Mersin'de Planlama", (Ed. A. Güneser Demirci, E. Ergüzeloğlu Kilim, E. Dik), Memleket Yayınları, ss.353-367
- Eroğlu, M. ve Kum, M. (2010), "Türkiye'de Kalkınma Ajanslarının İdari Teşkilat İçindeki Yeri", Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 35
- Ersöz, C. (2009), "Küreselleşme Sürecinde Bölgesel Kalkınma Yaklaşımları: Türkiye'de Köy'lere Yönelik Bir Uygulama (1975-2001)", Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İzmir
- Ersungur, M. ve Noyan Yalman, İ. (2009), "Bölgesel Kalkınmada İhracat Teşviklerinin Etkinliği: Sivas İlinde Bir Uygulama", Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt:10, Sayı:1, ss.81-98
- Ersungur, Ş.M. ve Topcuoğlu, A. (2014), "Kalkınma Planlarının Yoksulluğu Azaltmadaki Etkisi Üzerine Bir Analiz", Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 18 (2), ss.299-319
- Eryılmaz, T. (2011), "Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı ve Türkiye'de Sürdürülebilir Kalkınma", Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi, Avrupa Birliği ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Avrupa Birliği Yüksek Lisans Programı, Ankara
- Espa, G., Filippini, D., Giuliani, D. ve Piacentino, D. (2012), "Business change in Italian Regions. A Spatial Shift-Share Approach to Plant-Level Data", Department of Economics Working Paper 1205, Department of Economics, University of Trento, Italia.
- Eşsiz, F. P. (2009), "Bağımsızlık, Şeffaflık ve Hesap Verilebilirlik Açısından Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ve 2001 Yılı Merkez Bankası Kanun Değişikliği", Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Kars
- Fabozzi, F. J. (2008), "Handbook of Finance", Volume I, Financial Markets and Instruments, John Wiley & Sons, Inc, Hoboken, New Jersey

- Gitmez, E. (2013), "Yeni Bir Ekonomik Kalkınma Modeli Olarak Kalkınma Ajansları: Karacadağ Kalkınma Ajansı Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Diyarbakır
- Gökçe, N. (2010), "Yeni Kalkınmacılık Anlayışında Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Önemi ve AB'den Seçilmiş Ülke Uygulamaları", Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Ankara
- Gönül, D. (2007), "Bölge Planlama Politikaları ve Bir Araç Olarak Kalkınma Ajansları", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Güçlü, F. (2015), "Sermaye Piyasası Kurulu'nun Denetim Rolü ve Borsa İstanbul'da Bir İnceleme", Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Karabük
- Gül Ekşi, G. (2014), "Türk Bankacılık Sisteminde Kurumsal Yönetim Süreci: Borsa İstanbul'da Bir Uygulama Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Çankırı
- Güler, V. (2010), "Bölgesel Kalkınma Politikası Aracı Olarak Bölgesel Kalkınma Ajansları: Türkiye Uygulaması", Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Ankara
- Gülyüz, T. (2005), "Türkiye'deki Finansal Piyasalar ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın Finansal Piyasalar Üzerindeki Etkinliği", Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Denizli
- Gülmez, M. ve Noyan Yalman, İ. (2010), "Yatırım Teşviklerinin Bölgesel Kalkınmaya Etkileri: Sivas İli Örneği", Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 24, Sayı:2, ss.235-257
- Gündoğan, N. (1993), "Yasama Faaliyetleri Yönünden Uluslararası Çalışma Örgütü – Türkiye İlişkileri", Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir
- Güner, M. (2007), "Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye Uygulaması", Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara
- Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı (2016), "Güneydoğu Anadolu Projesi Son Durum", T.C. Kalkınma Bakanlığı, Mayıs 2016
- Gürkan, M. (2009), "Petrol Piyasaları ve Petrol Fiyatlarının Finansal Piyasalar Üzerine Etkisi", Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, İstanbul

- Gürsoy, C. T. (2007), "Finansal Yönetim İlkeleri", Doğu Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- Harris, T. R., Gillberg, C. B., Narayan, R., Shonkwiler, J. S. ve Lambert, D. K. (1994), "A Dynamic Shift Share Analysis in Nevada Economy", Technical Report, UCED.
- Hasanoğlu, M. ve Aliyev, Z. (2006), "Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansları", Sayıştay Dergisi, Sayı: 60, ss.81-103
- Herath, J., Gebremedhin, T. G. ve Maumbe, B. M. (2011), "A Dynamic Shift-Share Analysis of Economic Growth in West Virginia", Journal of Rural and Community Development, 6(2), ss.155-169
- Heidarpour, S. (2014), "Türkiye'de Bireysel Emeklilik Sigortası Pazarının Gelişim Süreci ve OECD Ülkeleri Karşılaştırılması", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Sigortacılık Anabilim Dalı, İstanbul
- Hızlı, P. B. (2007), "Sigorta Sektörünün Gelişimi, Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi ve Türkiye Uygulaması", Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Adana
- Hoppes, B. R. (1997), "Shift-Share Analysis for Regional Health Care Policy", Journal of Regional Analysis and Policy", Vol.27, Issue:1, pp.35-45
- Hull, C. J. (2015), "Risk Management and Financial Institutions", Fourth Edition, John Wiley & Sons, Inc, Hoboken, New Jersey
- İşık, N. Ve Baysal, D. (2011), "Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecine Türkiye'de Kırsal Kalkınma Politikaları: Genel Bir Değerlendirme", Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 1, ss.165-186
- İnce, S. (2011), "Türk Sigorta Sektöründe Teknik Karşılıklar ve Yeni Kurulan Hayat Dışı Sigorta Şirketleri Üzerine Bir Uygulama", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Sigortacılık Anabilim Dalı, İstanbul
- İncekara, A. ve Kılınç Savrul, B. (2011), "Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme", İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi, Sayı: 44
- İşleyen, İ. Ş. (2011), "Döviz Kuru Riskini Azaltmanın En Etkin Yolu Forward İşlemleri", Mali Çözüm Dergisi, İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası, Mayıs-Haziran 2011, ss.177-182
- Kahraman, S. (2007), "Merkez Bankalarının Bağımsızlığı ve T.C. Merkez Bankası'nın Bağımsızlığı", Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Edirne

- Kalkınma Bakanlığı Yönetmeliği, (2014), Madde 6
- Kara, M. A. ve Taş, S. (2012), "Ulaştırma ve Haberleşme Altyapısının Bölgesel Kalkınma Katkısı Türkiye Üzerine Bir Uygulama", Maliye Dergisi, Sayı:163, ss.468-480
- Kara, M. S. (2006), "Sermaye Piyasası Aracılık Faaliyetlerinde Yatırımcının Korunması", Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk (Ticaret Hukuku) Anabilim Dalı, Ankara
- Karabulut, T., Kaya, N. ve Gürsoy Z., (2009), "Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'ne Üye Ülkelerin 2006 Yılı İnsani Gelişmişlik Düzeylerinin Analizi", Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 2, ss.1-18
- Karaca, Y. (2013), "Yönetişim Perspektifinden Kalkınma Ajansları: Ankara ve Güney Ege Kalkınma Ajansı Örnekleri", Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Aydın
- Karacadağ Kalkınma Ajansı (2011), "TRC2 (Diyarbakır-Şanlıurfa) Bölgesi, Bölge Planı (2011-2013) Çalıştayları Raporu, A Grafik, Diyarbakır
- Karadeniz, T., (2010), "Doğu Karadeniz Bölgesindeki Küçük Ölçekli Çiftçilerin Yaşam Seviyesinin İyileştirilmesi Projesi (DOKAP-TARIM)'nin Genel Bir Değerlendirmesi", Türkiye Ziraat Mühendisliği VII.Teknik Kongresi, ss.1269-1281
- Karagöl, E. T. (2013), "Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) Değerlendirmesi", Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, No: 19
- Kaya, A. ve Bafoil, F. (2009), "Bölgesel Kalkınma ve Avrupa Birliği Karabük, Valenciennes ve Katowice'nin Karşılaştırmalı Analizi", İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1.Baskı, İstanbul
- Kayan, A. (2012), "Türkiye'de Bölge Planlaması: Sorunlar ve Çözüm Önerileri", Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 2012, Cilt: 9, Sayı: 20, ss.103-134
- Kendir, A. (2014), "Son Düzenlemeler Çerçevesinde Türkiye Finansal Piyasaları", Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Ankara
- Keskin, H. ve Sungur O. (2010), "Bölgesel Politika Ekseninde Yaşanan Dönüşüm: Türkiye'de Kalkınma Planlarında Bölgesel Politikaların Değişimi", Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21, ss.271-293
- Ketenci, S. T. (2014), "Özelleştirmelerin Finans Piyasaları Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Konya

- Kılıçarslan, A. (2014), "Türk Finans Sistemi ve İstanbul Finans Merkezinin Türk Finans Sistemi Üzerindeki Muhtemel Etkileri", Yüksek Lisans Tezi, KTO Karatay Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Konya
- Kınık, R. Ü. (2010), "Bankalarda Ürün Yeniliğinin Müşteri Memnuniyeti Açısından Değerlendirilmesi. Bir Özel Banka Uygulaması", Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Konya
- Koç, V. (2007), "Orta Ölçekli Yerleşim Alanlarının Geleceğe Yönelik Büyümesinde Alternatif İl İçi İçsel Çekim Alanları Denizli Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Denizli
- Koçberber, S. (2006), "Kalkınma Ajansları ve Sayıştay Denetimi", Sayıştay Dergisi, S.61, s.37-55
- KOP Eylem Planı (2014-2018)
- Koyuncu, E. (2006), "Türkiye'de Kalkınma Sürecinde Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Rolü ve Bir Uygulama", Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Genel İktisat Anabilim Dalı, İzmir
- Kök, F.N. (2010), "Bölgesel Kalkınma Turizm İlişkisinde Kümelenemenin Rolü: Kavramsal Bir Analiz", Uzmanlık Tezi, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara
- Kulaksız, Y. (2008), "Türkiye'de Bölgesel Gelişmişlik Farkları, İstihdam ve Kurum Hizmetlerinin Çeşitlendirilmesi", Uzmanlık Tezi, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Ankara
- Kumral, N. ve Değer, Ç. (2012), "Sanayi Rekabet Performansı Endeksi: Türkiye NUTS1 Bölgeleri Örneği", Tartışma Metni, 2012/65, Türkiye Ekonomi Kurumu, ss.278-296
- Kurar, İ. ve Çetin, A. C. (2016), "Türev Araçlarının Risk Yönetim Fonksiyonu: Vadeli İşlem Piyasası Risk Yönetimi Üzerine Bir Araştırma", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Yıl:2016, C.21, S.2, ss.403-425
- Kuru, E. (2012), "Bölgesel Kalkınmada Yatırım Teşviklerinin Shift-Share Analizi", Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Çanakkale
- Kutlu, M. Ö. (2013), "Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Ankara
- Kuzkun, İ. (2013), "Yatırımcılarda Risk Alma Düzeyinin Belirlenmesi: Bir Alan Çalışması", Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Çorum

- Künye, N. (2014), "Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Bölgelerin Ekonomilerine Katkıları: Panel Veri Uygulaması", Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara
- Maç, N.(2006), "Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye", Araştırma Raporu, Konya Ticaret Odası, 117/76
- Madura, J. (2011), "Financial Markets and Institutions", 11th Edition, Florida Atlantic University, Cengage Learning
- Manavgat, G. ve Saygılı, F. (2014), "Ege Bölgesinde Endüstriyel Faaliyetlerin Coğrafi Yoğunlaşması Üzerine Bir Analiz", Türkiye Coğrafyacılar Derneği Uluslararası Kongresi, Ekonomik Coğrafya Sekisyonu, ss.1-12
- MEGEP, (2007), "Sermaye Piyasası Faaliyetleri", T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi, Muhasebe Finansman, Ankara
- Miranoğlu, B., Çörek, Ç. ve Çetinkaya, M. (2013), "2014-2023 Batı Karadeniz Bölge Planı (Zonguldak - Karabük - Bartın)", Eylül 2013
- Modigliani, F. and Papademos, L. (1980), "The structure of financial markets and the monetary mechanism", in Controlling Monetary Aggregates, Federal Reserve Bank of Boston, Boston, pp. 111-55
- Mondal, W. I. (2009), "An Analysis of the Industrial Development Potential of Malaysia: A Shift-Share Approach", Journal of Business & Economics Research, May 2009, Volume:7, Number:5, pp.41-46
- Mutlu, M. (2010), "Mahalli İdarelerin Bölgesel Kalkınma Üzerindeki Etkileri: Belediyeler Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Bursa
- Mutlu, S. (2008), "Türkiye'de Bölge Planlama Deneyimleri: Eleştirel Bir Yaklaşım", 3. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, 27-28 Kasım 2008, Mersin
- Niğde Yatırım Destek Ofisi Koordinatörlüğü, (2014), "Niğde Ekonomi Göstergeleri 2014", Ahiler Kalkınma Ajansı
- Noyan Yalman, İ. ve Gündoğdu, Ö. (2014), "Kadın Girişimciliği ve Bölgesel Kalkınma: TR72(Kayseri, Sivas, Yozgat) Bölgesinde Uygulama", Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Dr. H. İbrahim Bodur Girişimcilik Uygulama ve Araştırma Merkezi, Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, ss.39-70
- OECD (2015), OECD Insurance Statistics 2014, OECD Publishing, http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/finance-and-investment/oecd-insurance-statistics-2014_ins_stats-2014-en#.V59SxNKLrdg#page1 (E.T. 03.05.2015)

- Ökten, S. (2011), "Konya Havzasında Su Yönetimi Politikalarının Yolaçtığı Çevre Sorunları ve Genel Çözüme Yönelik Çalışmalar", Süleyman Demirel Üniversitesi, Vizyoner Dergisi, Y. 2011, C. 3, S. 5, ss.124-147
- Öncü, A. (2013), "Futures Sözleşmesi", Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Ankara
- Öner, Ş. ve Yıldırım, U. (2002), "1963'den 2002'ye: Kalkınma Planlarında Türk Yerel Yönetimlerinin Dönüşümü", Uludağ Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt:21, Sayı:2, ss. 239-278
- Özçağlar, A. (2003), "Türkiye'de Yapılan Bölge Ayrımları ve Bölge Planlama Üzerindeki Etkileri", Coğrafi Bilimler Dergisi, Cilt:1, Sayı:1 s.3-18, Ankara
- Özdaş, Y. (2009), "Türkiye'de Uygulanan Yatırım Teşvikleri ve Diyarbakır Bölgesinde Bir Araştırma", Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Adana
- Özdemir, V. (2014), "Türkiye'de Planlı Kalkınma Deneyimleri", Marmara Üniversitesi, İstanbul
- Özer, M. A. (2012), "Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Sosyal Ekonomik İşlevleri", Kamu-İş, C:12/2, ss.37-74
- Özer, Y.E. (2008), "Küresel Rekabet - Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye", Review of Social, Economic & Business Studies, Vol.9/10, 389-408
- Özgen, D. (2007), "Yapay Sinir Ağları Analizi ve Türk Finans Piyasaları: İMKB 30 Endeksi Uygulaması", Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Sermaye Piyasaları ve Borsa Bölümü, İstanbul
- Özkara, G. (2012), "Avrupa Birliği ve Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Politikası Aracı Olarak Bölgesel Kalkınma Ajansları", Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Isparta
- Özkürkçüler, M. (1989), "Türk Sermaye Piyasası Yatırım Araçları ve Konya İlindeki Anonim Ortaklıklarının Finansal Yapılarının Sermaye Piyasası Yatırım Araçları Yönünden İncelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Öztürk, N. (2001), "Türkiye'de Bölgesel Kalkınma ve Güneydoğu Anadolu Projesi", Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Bursa
- Öztürk, S. ve Eşsiz, F. P. (2012), "Merkez Bankacılığında Bağımsızlık Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik Açısından Üç Merkez Bankası: FED, ECB, TCMB", Kafkas Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt:3, Sayı:4, Yıl:2012, ss.69-88

- Özyücel, M. (2008), "Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Türkiye'de Uygulanan Bölgesel Kalkınma Politikaları", Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Isparta
- Peşelioğlu, İ. (2007), "Avrupa Birliği Perspektifinde Türkiye Ekonomisinde Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Uygulama İmkanları", Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İzmir
- Reeves, T. (2006), "AB ve Türkiye'de Bölgesel Kalkınma", Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, ODTÜ, 7-8 Eylül 2006, TEPAV Yayınları, Ankara, ss.39-49
- Sakızlıoğlu, M. Ö. (2011), "Ticari Bankalar İçin Alternatif Döviz Pozisyonu Yönetim Stratejileri: Türk Bankacılık Sistemi Açısından Bir Değerlendirme", Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Ankara
- Sarıaslan, H. ve Erol, C. (2008), "Finansal Yönetim: Kavramlar, Kurumlar ve İlkeler", Siyasal Kitabevi, Ankara
- Sarıca, İ. (2001), "Türkiye'de Bölgesel Gelişme Politikaları ve Projeleri", Akdeniz İİBF Dergisi (1), ss.154-204
- Sarıhan, Z. (2011), "Yerel İktisadi Kalkınma Bağlamında Kalkınma Ajansları'nın Rolü ve Türkiye Uygulamaları", Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Karaman
- Satır, A. (2011), "Ulusal ve Uluslararası Yatırım Fonlarının Karşılaştırmalı Risk Analizi", Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İzmir
- Scott, J. T. ve Johnson, J. D. (1978), "Shift-Share Analysis of Income and Employment Among Rural and Metropolitan Counties of Illinois", Regional Science Perspectives, Vol. 8, No. 1, ss. 93-110
- Sevil, G. (2013), "Türev Araçlar", T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2913, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1870, Eskişehir
- Sevinç, H. (2011), "Bölgesel Kalkınma Sorunsalı: Türkiye'de Uygulanan Bölgesel Kalkınma Politikaları", Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, (6:2), ss.35-54
- Shields, M. (2003), "Using Employment Data to Better Understand Your Local Economy" Assistant Professor of Agricultural and Regional Economics, Penn State's College of Agriculture Sciences
- Soydemir, S. (2012), "Kobilerin Finansmanında Borsalar", Türkiye Ekonomi Kurumu, Tartışma Metni, 2012/88, Ekim, 2012

Sözer, Ç. (2013), "Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Para Politikalarının Banka Bilançolarına Etkisi", Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bankacılık ve Finans Anabilim Dalı, Ankara

Statista (2016), Largest Stock Exchanges Worldwide in 2013, <http://www.statista.com/statistics/270127/largest-stock-exchanges-worldwide-by-trading-volume/> E.T.14.04.2015

Şaban, M. (2015), "Balkan Ülkelerinde Yabancı Yatırımların Borsa Endeksi Üzerine Etkisi, Makedonya Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Edirne

Şahin, D. (2008), "Yönetimin Bölgesel Kalkınma Sorunlarına Uyumun Sağlanması Bağlamında Kalkınma Ajanslarının Rolü", Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Ankara

Şahin, M. ve Uysal, Ö. (2011), "Bölgesel Kalkınma Çerçevesinde Yatırım Teşviklerinin Shift-Share Analizi", Maliye Dergisi, Sayı:160, ss.111-138

Şahin, Y. (2011), "Kentleşme Politikası", Murathan Yayınevi, Trabzon

Şen Erişkin, S. (2013), "Yıllık Kamu Yatırım Programı Tekliflerinin Hazırlanması, Uygulanması ve Raporlanması Süreci", Mali Hizmetler Uzmanlığı Araştırma Raporu, Ankara

Şengül, Ü., Eslemian, S. ve Eren M. (2013), "Türkiye'de İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Düzey 2 Bölgelerinin Ekonomik Etkinliklerinin VZA Yöntemi ile Belirlenmesi ve Tobit Model Uygulaması", Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt: 11, Sayı:21, ss.75-99

Şimşek, A. (2013), "Kalkınma Ajanslarının Performans Ölçümü", Uzmanlık Tezi, T.C. Kalkınma Bakanlığı, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Yayın No: 2854, Ankara

Takım, A. (2011), "Türkiye'de 1960-1980 Yılları Arasında Uygulanan Kalkınma Planlarında Maliye Politikaları", Maliye Dergisi, Sayı: 160 ss.154-176

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma (IPARD) Programı (2007-2013)

Taş, İ., Yıldırım, Y.E., Özkay, F. ve Aras, İ. (2013), "Konya Ovası'ndaki Su Kalitesi ve Toprak Tuzluğu", Ulusal Köp Bölgesel Kalkınma Sempozyumu, 4-16 Kasım 2013, Konya

TCMB Mevduat ve Katılım Fonlarının Vadeleri ve Türleri Hakkında Tebliğ, Sayı:2007/1, madde:9/1

TCMB Mevduat ve Katılım Fonlarının Vadeleri ve Türleri Hakkında Tebliğ, Sayı:2007/1, madde:11/1

TCMB Mevduatın Vade ve Türleri ile Katılma Hesaplarının Vadeleri Hakkında
Tebliğ, Sıra No:2002/1

- Tokoğlu, H. (2013), "Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre Yönetimi Açısından Yeşil Bütçelemeye İlişkin Türkiye'deki Uygulamalar", Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Afyonkarahisar
- Tuna, I. (2012), "Necmettin Erbakan'ın Siyasi Hayatının Türk Siyasi Tarihindeki Yeri ve Önemi", Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, İstanbul
- Tunalı, E. (2009), "Vadeli İşlemler Piyasaları ve Türkiye Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası VOB ile Londra Finansal Futures ve Opsiyon Borsası LIFE'nin Karşılaştırılması", Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Edirne
- Tuncel, S. ve Yalçın, C. (2011), "Doğu Anadolu Bölgesi'nde Uygulanmakta Olan Kırsal Kalkınma Programlarının Bölge Hayvancılığı Açısından Değerlendirilmesi", Veteriner Hekimler Derneği Dergisi, 82(2), ss.33-38
- Tunçez, H. A. (2012), "Menkul Kıymetler ve Sermaye Piyasası Analizi", Uluslararası Hakemli Beşeri ve Akademik Bilimler Dergisi, Cilt:1, Sayı:1, ss.16-27
- Turan, S. (2007), "Bölgesel Kalkınma Ajansları Dünyadaki Uygulamalar ve Türkiye Modeli", Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Konya
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2014), "Seçilmiş Göstergelerle Niğde 2013", Yayın No: 4252, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Eylül 2014, Ankara
- Tüylüoğlu, Ş. ve Karakaş, D. N. (2006), "Zonguldak'ta Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Kalkınmada Öncelikli Yörel Uygulaması", Çağdaş Yerel Yönetimler, Cilt: 15, Sayı: 4, Ekim 2006, ss.17-50
- Tüysüz, N. (2011), "Sosyal Sermayenin Ekonomik Gelişme Açısından Önemi ve Sosyal Sermaye Endeksinin Hesaplanması", Uzmanlık Tezi, T.C. Kalkınma Bakanlığı, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Yayın No: 2827
- Ulutürk, A. (2009), "İşletmelerde Döviz Kuru ve Metal Fiyatları Yönetimi ve Denizli'de Bir İşletme Uygulaması", Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Denizli
- Ünlü, A.İ. (2006), "Türkiye'nin Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Kalkınma Ajansı Bağlamında Bölgesel Kalkınma Politikalarının Gelişimi", Master Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Ankara

- Ünsal, U. (2014), "Sermaye Piyasası Araçlarının Dünya'da ve Türkiye'de Gelişimi", Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, Mersin
- Vatansever Deviren, N. ve Yıldız, O. (2014), "Bölgesel Rekabet Gücünün Arttırılmasında Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Rolü: GEKA Örneği", Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi, Cilt:7, Sayı:35, ss.763-779
- Vurucu, A.N. (2013), "Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Bölgesel Eşitsizlik Üzerine Etkisi", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İstanbul
- Yağanoğlu, A. V. (2010), "Doğu Anadolu Projesi (DAP) ve Tarımsal Kalkınmaya Etkileri", s.1251-1268
- Yamen, M.,(2009). "Türkiyede Bölgesel Kalkınma" 2009
<http://www.slideshare.net/bilimalim/trkiyede-blgesel-kalkinma,E.T.20.04.2015>
- Yardımcıoğlu, M., Kocamaz H. ve Sezal, N. (2012), "Türkiye'de Günümüze Kadar İzlenen Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Kalkınma", II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu, s. 381-395, Kahramanmaraş
- Yazar, M. (2011), "Türkiye'de Değişen Bölgesel Kalkınma Yaklaşımları: İzmir Kalkınma Ajansı", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İstanbul
- Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)
- Yeşildağ, E. (2013), "Türkiye'de Aracı Kuruluşların Gelişimi ve Yatırımcıların Aracı Kuruluş Seçimine Etki Eden Unsurlar: Bir Faktör Analizi Uygulaması", Doktora Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Aydın
- Yeşiltaş, M. ve Öztürk, İ. (2008), "Bölgesel Kalkınma Çerçevesinde Alternatif Turizm Faaliyetlerine Yönelik Bir Değerlendirme: Sivas Örneği", Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt:9, Sayı:1, ss.1-18
- Yetiz, F. (2008), "Finansal Sistemin Yapısı, Finansal Derinleşme ve Ekonomik Büyüme İlişkisi, Türk Finans Sistemi", Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Adana
- Yıldız, O. (2014), "Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Bölgesel Rekabet Gücünün Arttırılmasında Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Rolü: GEKA Örneği", Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Muğla

- Yılık, M.M. (2011), "Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Uyumunu Açısından Kırsal Kalkınma Bileşeninin Önemi ve Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu'nun Rolü", Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Karaman
- Yılmaz, B. (2011), "Bölgesel Politikaların Tarihsel Gelişimi ve Yeni Bir Model Olarak Kalkınma Ajansları", Akademik Fener Dergisi, Cilt, Sayı: 15, s.29-41
- Yılmaz, İ. (2006), "Merkez Bankası Bağımsızlığı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Avrupa Merkez Bankaları Sistemi ve Federal Reserve Sistem", Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye ve Ekonomi Anabilim Dalı, Diyarbakır
- Yılmaz, T. (2006), "Bilgi Toplumuna Geçiş Sürecinin Türkiye'de Finansal Piyasalar Üzerine Etkisi", Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İzmir
- Yılmaz, T. (2010), "Sigorta Sektöründe Rasyo Analizi Yöntemi ile Finansal Yapının Değerlendirilmesi ve İMKB'de İşlem Gören Sigorta Şirketleri Üzerine Bir Uygulama", Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Isparta
- Yüksel, H. G. (2015), "Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Uygulanabilirliği ve Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İstanbul
- Zeynel, E. (2008), "Vadeli İşlem Piyasalarında Endeks Sözleşmeleri Kullanımına Dayalı Korunma Etkinliği (Hedging Effectiveness): Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası Üzerine Bir Uygulama", Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Isparta
- <http://daltuner.yasar.edu.tr/wpcontent/uploads/2013/10/opsiyons%C3%B6zle%C5%9Fmeleri.pdf>, E.T. 04.06.2015
- <http://ekonomiturkiye.blogcu.com/imkb-nin-gorev-ve-yetkileri-nelerdir/4476466>, E.T. 13.07.2015
- <http://data.worldbank.org/indicator/FI.RES.TOTL.CD>, E.T. 16.05.2016
- <http://www.cka.org.tr/files/mevcutdurumanalizi.pdf>, E.T. 18.12.2015
- http://www.onuracar.com/wpcontent/uploads/2014/02/kirsal_kalkinma_projeleri.pdf, E.T. 18.05.2015
- <https://www.turkiye.gov.tr/kalkinma-bakanligi>, E.T. 01.03.2015
- <http://www.ankaraka.org.tr/tr/content.asp?id=456>, E.T. 20.05.2016
- <http://www.abgs.gov.tr> E.T. 03.03.2015
- <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=45921> E.T. 18.05.2015

http://www.tbb.org.tr/modules/bankabilgileri/banka_sube_bilgileri.asp?tarih=10.01.2014 E.T. 13.04.2016

<http://www.bloomberght.com/piyasa/XU100%20Index>, E.T. 12.04.2016

<http://www.bloomberg.com>, E.T. 18.02.2016

<http://www.spk.gov.tr/indexcont.aspx?action=showpage&menuid=0&pid=0>, E.T. 27.07.2015

<http://www.investing.com/brokers/regulation>, E.T. 20.06.2016

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18706>, E.T. 05.05.2015

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1002, E.T. 05.05.2015

<http://www.tarim.gov.tr/BUGEM/Belgeler/Bitkisel%20%C3%9Cretim/Organik%20Tar%C4%B1m/OT%20%C3%9Cr%C3%BCnlerinin%20%C4%B0hracat%20ve%20%C4%B0thalat%C4%B1/Ek%204/2014%20Organik%20%C3%9Cr%C3%BCn%20%C4%B0hracat%20%C4%B0statistikleri%20kopya.xlsx>, E.T. 30.04.2015

<http://www.baka.org.tr/uploads/1357649370ORMAN-URUNLERi-RAPORU-12ARALiK.pdf>, E.T. 30.04.2015

http://www.immib.org.tr/files/downloads/PageFiles/%7B01db0058-f7c3-4ee3-a75a-b3fae6287cd6%7D/Files/2014_YILI_MADEN_SEKTOR_GORUNUMU.pdf, E.T. 02.05.2015

<http://www.sorubak.com/blog/turkiyenin-ihracat-ve-ithalat-urunleri.html>, E.T. 04.04.2015

<http://www.delinetciler.org/soru-cevap-bolumu/122417-turkiye-nin-ithal-ettigi-urunler-nelerdir.html>, E.T. 10.04.2015

<http://www.bankalar.org/bankacilik-terimleri/doviz-tevdiat-hesabi/>, E.T. 12.05.2015

<http://www.slideshare.net/efinans/6-krediler>, E.T. 12.05.2015

<http://www.tuik.gov.tr/Start.do>, E.T. 14.12.2014

https://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/oracle/webcenter/portalapp/pages/content/docListViewer.jsp?folder=/Contribution%20Folders/web/Yat%C4%B1r%C4%B1m/%C4%B0statistikler%20ve%20Yay%C4%B1nlar/ekler/01.%C4%B0statistikler/&parentPage=yatirim&_afLoop=1184833891507761&_afWindowMode=0&_afWindowId=obebtkvlo_103#!%40%40%3F_afWindowId%3Dobebtkvlo_103%26_afLoop%3D1184833891507761%26folder%3D%252FContribution%2BFolders%252Fweb%252FYat%25C4%25B1r%25C4%25B1m%252F%25C4%25B0statistikler%2Bve%2BYay%25C4%25B1nlar%252Fekler%252F01.%25C4%25B0statistikler%252F%26pare

[ntPage%3Dyatirim%26_afrWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-](#)

[state%3Dobebtkvlo_131](#), E.T. 20.12.2014

[http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/KamuYatirimlerininIllereGoreDagilimi/Attachments/1/KamuYat%C4%B1r%C4%B1mlar%C4%B1n%C4%B1n%C4%B0llereG%C3%B6reDa%C4%9F%C4%B1l%C4%B1m%C4%B1-2012.pdf](#), E.T. 02.01.2015

[http://www.kop.gov.tr/upload/dokumanlar/18.pdf](#), E.T. 09.01.2015

[http://www2.kalkinma.gov.tr/kamuyat/il.html?2010_51](#), E.T. 15.02.2015

[http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/KamuYatirimProgramlari/Attachments/52/2014%20Y%C4%B1l%C4%B1%20Yat%C4%B1r%C4%B1m%20Program%C4%B1.pdf](#), E.T. 26.02.2015

[https://www.tbb.org.tr/tr](#), E.T. 30.03.2015

[http://evds.tcmb.gov.tr/](#), E.T. 20.05.2016

[http://kisi.deu.edu.tr/yunusemre.ozel/yesilirmak.doc](#) E.T. 20.05.2016

[http://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-teskilati-ve-turkiye.tr.mfa](#), E.T. 25.04.2016

[http://www.ab.gov.tr/index.php?p=105&l=1](#), E.T. 23.02.2016

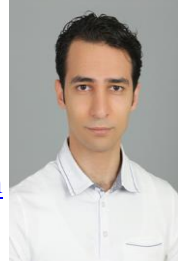
[http://www.mfa.gov.tr/iktisadi-isbirligi_ve-gelisme-teskilati- oecd .tr.mfa](#), E.T. 01.03.2016

[http://www.genf.diplo.de/Vertretung/genf/en/_pr/Aktuell-2016-en/2016-06-14-ilo-iak-en.html?archive=3046202](#), E.T. 18.05.2016

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Metin Can GÜLSEREN
Doğum Yeri ve Tarihi : Samsun, 16.08.1990
Medeni Hali : Bekar
İletişim Bilgileri: : metincangulseren@hotmail.com
0 555 495 55 05 (GSM)

EĞİTİM

2005-2006 Samsun Canik İMKB Anadolu Lisesi
2006-2009 Yavuz Sultan Selim Anadolu Lisesi
(Mezuniyet Notu: 72,08)
2009-2013 Niğde Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü
(Mezuniyet Notu: 3,16)
2010-2011 Università Degli Studi di Napoli “L’Orientale”
Political Science (LLP/Erasmus Programı)
2013-2016 Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı Muhasebe Finansman
Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı

YABANCI DİL

İngilizce YDS: 63,75

SERTİFİKALAR

Niğde Üniversitesi Yönetim ve Strateji Kulübü:

Kariyer Yolculuğunda Özgeçmiş Hazırlama ve Mülakat Tekniklerinin Önemi – 25 Mart 2010

Kişisel Gelişim Yolculuğu – 3 Mayıs 2010

Università Degli Studi Di Napoli “L’Orientale” (Dil ve Görsel-İşitsel Hizmetler Merkezi): İtalyan Dili ve Kültürü Kursu (A1 Seviye) – 11 Ocak 2011

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü: Bilgisayar Kullanımı (Bilgisayar İşletmenliği – Operatör) Kursu – 26 Aralık 2012

YAYINLAR

Yüksek Lisans Tezi – Bölgesel Kalkınmada Finans Kesiminin Rolü: Niğde İli Örneği